

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
ODDELEK ZA SLOVENISTIKO

OLGA KOPLAN

**Razvijanje ključnih zmožnosti
pri pouku slovenščine v osnovni šoli**

Pesniška, pripovedna in dramska besedila

Magistrsko delo

Mentor:
doc. dr. Alenka Žbogar

Univerzitetni študijski program
druge stopnje: Slovenistika

Ljubljana, 2014

Zahvala

Na tem mestu bi se rada zahvalila vsem, ki ste kakorkoli pripomogli k nastanku mojega magistrskega dela. Najprej bi se rada zahvalila dr. Alenki Žbogar za mentorstvo. Hvala vam za vašo prijaznost, strokovno svetovanje, potrpežljivost in spodbude pri nastajanju magistrskega dela.

Posebna zahvala gre tudi mojemu možu Franciju. Hvala za zaupanje, za vse spodbude in pomoč.

Iskrena hvala tudi mojim otrokom Mirjam, Andreju, Marku in Mateju. Hvala, ker ste bili potrpežljivi in ker ste mi vedno priskočili na pomoč in me spodbujali.

Olga Koplan

IZVLEČEK

Razvijanje ključnih zmožnosti pri pouku slovenščine v osnovni šoli

Magistrsko delo predstavlja razvijanje ključnih zmožnosti pri pouku slovenščine, natančneje pri obravnavi poezije, proze in dramatike od 6. do 9. razreda osnovne šole, in sicer sporazumevalne zmožnosti/jezikovne pismenosti, ki vključuje bralno, literarno zmožnost, kulturne zmožnosti, socialne zmožnosti, učenja učenja, digitalne zmožnosti in zmožnosti medpredmetnega povezovanja. Bralna zmožnost je predstavljena v okviru štirih sporazumevalnih zmožnosti: branja, poslušanja, govorjenja, pisanja. Literarno zmožnost predstavljam kot zmožnost besednega razumevanja, razumevanja s sklepanjem in povezovanjem ter zmožnost kritičnega ustvarjalnega branja. Ker ključne zmožnosti razvijamo v okviru različnih metod pouka književnosti, predstavljam tri metode, ki so se uveljavile v slovenskem prostoru: komunikacijski pouk, metodo delne in celostne šolske interpretacije in problemsko-ustvarjalni pouk. V poglavju o bralnih strategijah predstavljam zmožnost učenja učenja, posebno poglavje pa namenjam vprašanju in odgovoru. Magistrsko delo zaključujem s primeri učnih priprav, v katerih je načrtovano razvijanje ključnih zmožnosti pri učencih.

KLJUČNE BESEDE

ključne zmožnosti, sporazumevalna zmožnost, bralna zmožnost, literarna zmožnost, kulturna zmožnost, socialna zmožnost, učenje učenja, digitalna zmožnost, medpredmetno povezovanje, branje, poslušanje, govorjenje, pisanje, komunikacijski pouk, metoda delne in celostne šolske interpretacije, problemsko-ustvarjalni pouk, bralne strategije, učenje učenja, vprašanja, odgovori

ABSTRACT

Development of Key Competence in Slovene Language at Elementary School

The Master's degree presents ways of developing basic abilities when discussing poetry, prose and drama in the 6th-to-9th grades of elementary school. Such abilities are communicative competence that includes reading, literary competence, cultural competence, social competence, teaching learning, digital competence and the competence of cross-curricular integration. Reading competence is presented by four communicative skills: reading, listening, speaking and writing. Literary competence is presented as the ability of word understanding, understanding by deducting and connecting, and the ability of critical creative reading. Because the basic abilities are developed within the different methods of discussing literature at lessons, three methods which are valued in Slovenia are presented: communicative method, the method of partial and integral school interpretation and creative problem-solving lessons. The ability of teaching learning is presented in the chapter about reading strategies, and a special chapter deals with questions and answers. The Master's degree is completed by the examples of lesson plans, where the developing of basic abilities at students is planned.

KEY WORDS

basic competence, communicative competence, reading competence, literary competence, cultural competence, social competence, teaching learning, digital competence, cross-curricular integration, reading, listening, speaking, writing, communicative method, method of partial and integral school interpretation, creative problem, solving learning, reading strategies, teaching learning, questions, answers

KAZALO VSEBINE

1. UVOD	11
2. SPREMEMBE NA PODROČJU POUČEVANJA SLOVENŠČINE.....	12
2.1 Spremembe v učnih načrtih.....	12
3. KLJUČNE ZMOŽNOSTI PRI OSNOVNOŠOLSKEM POUKU	14
3.1 Sporazumevalna zmožnost.....	16
3.1.1 Bralna zmožnost.....	16
3.1.1.1 Bralna zmožnost pri pouku književnosti.....	18
3.1.1.2 Branje	20
3.1.1.3 Poslušanje/gledanje	20
3.1.1.4 Govorjenje	21
3.1.1.5 Pisanje	25
3.1.1.6 Vloga šole pri razvijanju bralne zmožnosti oz. bralne pismenosti.....	32
3.1.2 Literarna zmožnost.....	33
3.1.3 Kulturna in socialna zmožnost	36
3.1.4 Digitalna zmožnost.....	38
3.1.5 Zmožnost medpredmetnega povezovanja	54
4. METODE POUKA KNJIŽEVNOSTI	58
4.1 Komunikacijski pouk	58
4.2 Metoda delne in celostne šolske interpretacije.....	58
4.2.1 Uvodna motivacija, umestitev besedila in čustveni premor.....	60
4.2.2 Interpretativno branje, premor po branju in izražanje doživetij.....	67
4.2.3 Razčlenjevanje besedila	68
4.2.4 Nove naloge.....	70
4.3 Problemsko-ustvarjalni pouk.....	83
4.3.1 Analiza	83
4.3.1.1 Analiza elementov	84
4.3.1.2 Analiza odnosov	86
4.3.1.3 Analiza strukture in organizacijskih načel	87
4.3.2 Sinteza	88
4.3.3 Vrednotenje	93
5. BRALNE STRATEGIJE.....	94
5.1 Predbralne strategije	94
5.2 Strategije med branjem.....	95
5.3 Strategije po branju	96
5.3.1 Odgovarjanje na lastna in učiteljeva vprašanja	97
5.3.2 Iskanje in določanje bistvenih informacij in podrobnosti	98
5.3.2.1 Grafični prikazi pomembnih informacij.....	98
5.3.2.1.1 Pojemovne mreže	98
5.3.2.1.2 Miselni vzorci.....	99
5.3.2.1.3 Vennov diagram	100
5.3.2.1.4 Primerjalna matrika	100
5.3.2.1.5 Časovni trak.....	102
5.3.3 Povzemanje vsebine (povzetki in zapiski)	102
5.3.4 Kritično branje besedil	103
5.3.5 Strategije branja grafičnih sporočil	105
5.3.6 Strategije za razvijanje besedišča	105
6. VPRAŠANJA, ODGOVORI IN OCENJEVANJE ZNANJA	107
7. PRIMERI DOBRE PRAKSE.....	116

8. ZAKLJUČEK.....	158
10. VIRI IN LITERATURA	165

1. UVOD

V magistrskem delu predstavljam razvijanje ključnih zmožnosti pri obravnavi poezije, proze in dramatike od 6. do 9. razreda osnovne šole. Cilj pouka književnosti, opredeljen v učnem načrtu za slovenščino za devetletno osnovno šolo iz leta 2011, je razvijanje ključnih zmožnosti: sporazumevalne zmožnosti, ki vključuje bralno, literarno zmožnost, kulturne zmožnosti, socialne zmožnosti, učenja učenja, digitalne zmožnosti in zmožnosti medpredmetnega povezovanja. Razvijanje bralne zmožnosti predstavljam v okviru štirih sporazumevalnih zmožnosti (branje, poslušanje, govorjenje, pisanje), ki jih učenci ob umetnostnih besedilih razvijajo v sklopu vsake učne enote. Literarno zmožnost predstavljam kot zmožnost besednega razumevanja, razumevanja s sklepanjem in povezovanjem ter zmožnost kritičnega ustvarjalnega branja. Pišem tudi o razvijanju kulturne, socialne, digitalne zmožnosti in medpredmetnem povezovanju. Ker ključne zmožnosti razvijamo v okviru različnih metod pouka književnosti, predstavljam tri metode, ki so se uveljavile v slovenskem prostoru: komunikacijski pouk, metodo delne in celostne šolske interpretacije in problemsko-ustvarjalni pouk. Zmožnost učenja učenja predstavljam v poglavju o bralnih strategijah, posebno poglavje pa namenjam vprašanju in odgovorom, saj predstavljajo enega bistvenih procesov pri učenju in kažejo na različne stopnje razumevanja. Magistrsko delo zaključujem s primeri učnih priprav, v katerih je načrtovano razvijanje ključnih zmožnosti pri učencih.

2. SPREMEMBE NA PODROČJU POUČEVANJA SLOVENŠČINE

Pouk slovenščine v osnovni šoli je v zadnjih desetletjih doživel številne spremembe. Od literarnosistemske usmeritve, ki temelji na pojmovanju literature kot celostnega avtonomnega sistema in deluje v prepletu mreže dejavnikov (bralca, besedila, avtorja in drugih okoliščin), se je preusmerila v literarnoreceptijsko, ki temelji na teoriji bralčeve recepcije oz. odziva. Bralčev odziv na literaturo naj bi bil predvsem prijetna, pozitivna izkušnja. Podatki o avtorju, dobi in drugih sestavinah literarnega sistema služijo kot dopolnilo pri razumevanju besedila in širjenju obzorja. V ospredje je postavljena komunikacija med učencem, bralcem in besedilom, ki naj učenca »senzibilizira za čutno, čustveno, domišljjsko sprejemanje besedil in izražanje svojih doživetij« (Krakar Vogel 2012: 7). Boža Krakar Vogel svetuje, naj bodo besedila zlasti sodobna, nekaj pa tudi reprezentativnih, kanoniziranih. Cilj takšnega pouka je za branje motivirani bralec, kar olajšuje in doseganje vzgojnih ciljev (oblikovanje učenčevih stališč, prepričanj, vrednot, nastavkov kritičnega mišljenja, vpliv na njegov moralni razvoj in karakterizacijo).

Boža Krakar Vogel imenuje šolsko branje »celostno, dejavno literarno branje« (2002: 15). Bralec doživlja, razumeva in vrednoti literaturo, pri čemer ima pravico do »subjektivnega dojemanja literature v skladu s svojim odnosom, stališči, pričakovanji«. (Prav tam.)

Alenka Žbogar (2013: 68) svetuje, naj leposlovno branje najstniku približamo tako, da ga spremenimo v prostovoljno branje, tj. branje za sprostitev, in ne v informativno, tj. branje za učenje. Pouk književnosti naj spodbuja domišljijo, biti mora čustveno motivacijski, nudi naj teme, ki so učencem osebno pomembne. Skupni imenovalec opisanega pa je ustvarjalnost, brez katere ni mogoče doseči širšega cilja pouka književnosti: bralne kulture. Branje leposlovja je ustvarjalna dejavnost, saj tudi besedna umetnost nastaja kot rezultat ustvarjalnega delovanja.

2.1 Spremembe v učnih načrtih

Spremembe so nastale tudi v učnem načrtu tako glede števila ur kot tudi glede na zasnovanost učnega načrta in vsebin. Z uvedbo devetletne osnovne šole se je povečalo število ur. Učni načrt za osemletno osnovno šolo iz leta 1983 je predpisoval **1240 ur** slovenskega jezika (1192 ur slovenščine in 48 ur filmske vzgoje) (*Predmetnik in učni načrt za osnovne šole* 1983: 3). Učni načrt za devetletno osnovno šolo iz leta 2002 je predpisoval za slovenščino 1645 ur (*Učni načrt* 2002: 5-6), učni načrt iz leta 2011 pa **1631,5 ure**. Število ur

se je povečalo predvsem na razredni stopnji, na predmetni stopnji (od 6. do 9. razreda devetletke) pa se stanje glede števila ur ni bistveno spremenilo, saj jih je učni načrt iz leta 1983 predpisoval 540, učni načrt iz leta 2011 pa 581,5. Dobili smo le dodatno peto uro slovenščine v 6. razredu.

Nova učna načrta za devetletko sta za razliko od starega za osemletno osnovno šolo zasnovana učnociljno. Učni načrt za devetletko iz leta 2002 je navajal funkcionalne in izobraževalne cilje, cilji in standardi so bili na treh ravneh zahtevnosti (**minimalni/nizji**, temeljni/srednji, *višji*), v načrtu iz leta 2011 pa te razdelitve ni več, pač pa so cilji in vsebine razdeljeni na obvezne (napisane z navadnim tiskom) in izbirne (napisane ležeče). V njem so opredeljeni splošni, operativni cilji in vsebine ter standardi znanja. Obravnavi neumetnostnih besedil je namenjenih 60 % ur, umetnostnih pa 40 %. Obravnava besedil poteka v vseh fazah, od sprejemanja besedil, preko analize, sinteze, vrednotenja in tvorjenja novih besedil. Cilji se uresničujejo preko štirih sporazumevalnih zmožnosti: poslušanja, branja, govorjenja in pisanja.

3. KLJUČNE ZMOŽNOSTI PRI OSNOVNOŠOLSKEM POUKU

Ključne zmožnosti, ki naj bi jih učenci usvojili v času šolanja, so **sporazumevalna zmožnost**, ki vključuje **splošnobralno**, **literarnobralno** in **jezikovno** zmožnost, **kulturno zmožnost**, **socialne zmožnosti**, **učenje učenja**, **digitalno zmožnost** in **zmožnost medpredmetnega povezovanja**. Predstavljene so v učnem načrtu. Pri njihovi predstavitvi se bom omejila na drugo in tretje vzgojno-izobraževalno obdobje osnovne šole (od 6. do 9. razreda) in na področje umetnostnih/književnih besedil.

Učni načrt iz leta 2011 kot cilj slovenščine opredeljuje razvijanje **sporazumevalne zmožnosti**: Namen jezikovnega pouka je razviti sporazumevalno zmožnost v slovenskem (knjižnem) jeziku in jezikovno sistemske temelje. Pri književnem pouku se učenci srečujejo z umetnostnimi/književnimi besedili ter tudi ob njih poleg **sporazumevalne zmožnosti** razvijajo **doživljajsko**, **domišljiskoustvarjalno**, **vrednotenjsko** in **intelektualno** zmožnost. Z zaznavanjem kulturnih, etičnih, duhovnih in drugih razsežnosti se utrjujejo kulturna, domovinska in državljanska vzgoja ter **medkulturna** in širša **socialna zmožnost** (*Učni načrt* 2011: 4).

V **drugem in tretjem vzgojno-izobraževalnem obdobju** učenci sprejemajo, razčlenjujejo in vrednotijo svoji starosti, sporazumevalni in spoznavni/domišljijiski zmožnosti, izkušnjam in interesom ustrezna neumetnostna in umetnostna besedila ter tvorijo govorjena in zapisana besedila; tako dejavno razvijajo svojo sporazumevalno, spoznavno in ustvarjalno zmožnost ter uzaveščajo temeljne razlike na ravni sprejemanja neumetnostnih in umetnostnih besedil ter na ravni tvorjenja besedil. Ob tem sistematično razvijajo vse sestavine sporazumevalne zmožnosti, torej tudi metajezikovno zmožnost (*Učni načrt* 2011: 4-5).

Med **splošnimi cilji** predmeta slovenščina učni načrt iz leta 2011 navaja še naslednje: Predmet slovenščina omogoča oblikovanje osebne, narodne in državljanske identitete ter razvijanje ključnih zmožnosti vseživljenjskega učenja – predvsem sporazumevanje v slovenskem (knjižnem) jeziku, socialno, estetsko, kulturno in medkulturno zmožnost, učenje učenja, informacijsko in digitalno pismenost, samoiniciativnost, kritičnost, ustvarjalnost, podjetnost ipd.

1. Učenci si oblikujejo pozitivno čustveno in razumsko razmerje do slovenskega jezika ter se zavedajo pomembne vloge materinščine in slovenščine v svojem osebnem in družbenem življenju. Tako si oblikujejo jezikovno, narodno in državljansko zavest, ob tem pa tudi spoštovanje in strpnost do drugih jezikov in narodov ter si krepijo medkulturno in socialno zmožnost.

2. Učenci razvijajo sporazumevalno zmožnost v slovenskem (knjižnem) jeziku, torej zmožnost kritičnega sprejemanja in tvorjenja besedil raznih vrst.

- Razvijajo pripravljenost za pogovarjanje in dopisovanje ter govorno nastopanje in pisanje; tako izražajo svoje znanje, misli, stališča, hotenje, čustva in izkušnje, se pogajajo ter miroljubno rešujejo vprašanja v raznih življenjskih položajih, tvorijo praktičnosporazumevalna, uradovalna in strokovna besedila (tudi o književnosti) in (po)ustvarjalna besedila. Tako razvijajo svojo socialno, kulturno in estetsko zmožnost. Razvijanje zmožnosti tvorjenja besedil ter usvajanje in urjenje strategij in načel za tvorjenje razumljivih, ustreznih, učinkovitih in pravih besedil spodbuja razvijanje zmožnosti učenja učenja.

- Motivirani so za vse štiri sporazumevalne dejavnosti; zavedajo se, da jim te omogočajo spoznavanje sebe in sveta ter zadovoljevanje temeljnih čustvenih in družbenih potreb. Ob izkušnjah s temi dejavnostmi spoznavajo, da njihovo obvladovanje povečuje zmožnost delovanja v družbenem okolju ter spoznavanja in izražanja predmetnega, duhovnega in domišljjskega sveta. Tako se razvija njihova socialna, družbena in medkulturna zmožnost.

- Pri razvijanju sporazumevalne zmožnosti ob dejavnem stiku z neumetnostnimi in umetnostnimi besedili z uporabo digitalne tehnologije varno, ustvarjalno in kritično pridobivajo ter uporabljajo podatke/informacije. Ozaveščajo in presojujejo možnost uporabe in zlorabe digitalne tehnologije oziroma pridobljenih informacij – ob tem razvijajo svojo digitalno zmožnost.

3. Učenci ohranjajo in razvijajo pozitiven odnos do branja neumetnostnih in umetnostnih besedil. Stik z besedili je zanje potreba in vrednota, zato tudi v prostem času berejo/poslušajo besedila (objavljena v raznih medijih), obiskujejo knjižnico, filmske in gledališke predstave, literarne prireditve ipd.

4. Učenci razvijajo tako imenovane sestavine sporazumevalne zmožnosti, torej stvarno/enciklopedično znanje, jezikovno zmožnost (poimenovalno, skladiščno, pravorečno in pravopisno), slogovno zmožnost, zmožnost nebesednega sporazumevanja in metajezikovno zmožnost.

5. Učenci ob sprejemanju umetnostnih/književnih besedil razvijajo sporazumevalno zmožnost in tudi pridobivajo književno znanje. Umeščanje besedil v časovni in kulturni kontekst ter pridobivanje literarnoteoretskega znanja jim omogočata globlje doživljanje, razumevanje in vrednotenje umetnostnih besedil. Literarnoestetsko doživetje, podprto z literarnovednim znanjem, omogoča poglobljeno spoznavanje besedne umetnosti in estetskih izraznih

možnosti, povečuje užitek ob branju in pripomore k razvijanju pozitivnega odnosa do besedne umetnosti (branja), ustvarjalnosti in (samo)izražanja v raznih medijih (*Učni načrt* 2011: 6-7).

3.1 Sporazumevalna zmožnost

Sporazumevalna zmožnost ali jezikovna pismenost je zmožnost poslušanja, govorjenja, branja in pisanja. Vključuje tudi računalniško, medijsko in informacijsko pismenost. Razvijamo jo tudi pri drugih šolskih predmetih, ne samo pri slovenščini. Oglejmo si najprej bralno zmožnost.

3.1.1 Bralna zmožnost

Bralna zmožnost pomeni, da bralec doživlja, razume, razvršča in primerja vsebino in obliko raznovrstnih literarnih besedil, jih aktualizira in vrednoti prek osebne izkušnje, literarnega znanja in splošne razgledanosti. Sestavina bralne zmožnosti je uporabno književno znanje. Tega dokazuje ob sprejemanju in interpretaciji književnih besedil (Žbogar 2013: 19). Bralna zmožnost ne pomeni le zmožnosti branja – pretvorbe črk v besedilo, saj pri branju tvorimo pomen. Pomeni tisto stopnjo razumevanja, pri kateri je bralec sposoben informacije iz besedila uporabiti, saj z branjem z razumevanjem pridobi uporabno znanje.

Sonja Pečjak in Ana Gradišar pravita, da je bralno pismen tisti, ki bere tekoče, razume prebrano in je sposoben informacije, dobljene z branjem, uporabljati pri reševanju učnih in življenjskih težav ter za osebnostno rast. Bralno pismen človek je sposoben fleksibilno uporabljati različne tehnike branja glede na vrsto bralnega gradiva in cilj branja. (Pečjak, Gradišar 2012: 58) Učni načrt za slovenščino pa opredeljuje kot cilj pouka pismenega učenca, ki je sposoben razumeti tako brana kot tudi poslušana umetnostna in neumetnostna besedila in sam tvoriti takšna besedila v govorni ali pisni obliki (*Učni načrt* 2011).

Bralno zmožnost moramo razvijati pri vseh šolskih predmetih, ne le pri pouku slovenščine, saj mora vsak učitelj učence naučiti strokovni jezik svojega predmeta. O bralni zmožnosti/bralni pismenosti v zadnjem času potekajo številni simpoziji, seminarji, projekti itd., predvsem po rezultatih mednarodnih raziskav PISA in PIRLS. Mednarodna raziskava bralne pismenosti PIRLS (Progress in International Reading Literacy) meri bralne dosežke učencev 4. razreda, in sicer vsakih 5 let. Zadnja je bila v letu 2011. Raziskava PISA (Programme for International Student Assessment) pa meri zmožnosti 15-letnikov v branju, matematiki in naravoslovju. Izvaja se na tri leta. V Sloveniji se je bralna pismenost PISA

preverjala leta 2009 in 2012. Izvaja se večinoma v prvem letniku srednje šole. Meri bralne zmožnosti učencev, ki so si jih pridobili v osnovni šoli. Vrednoti njihove dosežke znanja in zmožnosti za vseživljenjsko učenje. Temelji na raziskovanju bralne pismenosti. Preverja zmožnosti bralnega razumevanja, reflektiranja lastnega branja in uporabe branja za različne namene.

Slovenski učenci so v raziskavi PISA leta 2009 dosegli 483 točk. Dosežek leta 2012 se v primerjavi z letom 2009 ni bistveno spremenil. Slovenski učenci so leta 2012 pri bralni pismenosti dosegli 481 točk, kar je nižje od povprečja OECD (496 točk). Podobne rezultate kot Slovenija imajo tudi Portugalska, Izrael, Hrvaška, Švedska, Islandija, Litva, Grčija, Turčija in Ruska federacija. V Sloveniji 79 % učencev dosega temeljne bralne kompetence (2. raven bralne pismenosti), v povprečju v OECD je teh učencev 82 %. 56 % slovenskih učencev je doseglo 2. ali 3. raven bralnih kompetenc. Najvišje bralne kompetence (5. oz. 6. raven) podobno kot leta 2009 dosega 5 % slovenskih učenk in učencev, v državah OECD pa 8 %. V vseh državah OECD so v bralni pismenosti uspešnejše učenke. Slovenske učenke so v povprečju dosegle več točk (510 točk) kot učenci (454 točk). Razlika med spoloma v Sloveniji (56 točk) je večja kot v OECD (38 točk) in je podobna kot na Švedskem. Temeljne bralne kompetence izkazuje 89 % slovenskih učenk in 70 % učencev (*OECD PISA 2012*: 1). Vse evropske države si prizadevajo, da bi bila pismenost njihovih državljanov čim boljša. Bralna pismenost je v Sloveniji, Evropi in izven nje prepoznana kot temeljna zmožnost in človeška vrednota, ki prinaša napredek, razvoj, svobodo, ozaveščanje, enakost in demokracijo. Posamezniku omogoča nadaljnje in vseživljenjsko izobraževanje, konkurenčnost na trgu dela ter umestitev v ožje in širše družbeno okolje (Nolimal 2011: 7).

Izobraževalne, delovne in življenjske možnosti tistih, ki so pri bralni pismenosti šibkejši, se bistveno razlikujejo od tistih, ki imajo dovolj razvite bralne in druge pismenosti. Diferenciranje učencev na različno pismene (akademsko in digitalno pismene in preproste funkcionalno pismene delavce ali pripadnike marginaliziranih skupin) vodi v izključevanje in neenakosti. K neenakim možnostim prispeva tudi neenak dostop do digitalnih tehnologij in zmožnost njihove rabe. Nezmožnost prepoznavanja razlik med ljudmi in skupinami ter nepripravljenost razumevanja in preseganja teh razlik vodi v družbene konflikte (Grosman 2010). Zato se je potrebno prizadevati za izenačenje možnosti in premostitev razlik.

Branje je potrebno razvijati že v zgodnji stopnji otrokovega razvoja. Ljubica Marjanovič Umek ugotavlja, da je družinsko branje zelo pomembno za razvoj bralne pismenosti. Otroci se naučijo več novih besed, poveča se bralno razumevanje, omogoča pa

tudi razvoj bralnih tehnik. Kakovostne otroške knjige vključujejo trikrat več besed kot otroške televizijske oddaje ali pogovarjanje odraslih z otroki (Ljubica Marjanovič Umek 2011: 23).

Tudi Milena Ivšek ugotavlja, da je razvijanje zmožnosti branja na zgodnji stopnji otrokovega razvoja bistvena za kasnejše dobre dosežke v branju in za otrokovo uspešnost v procesu izobraževanja. Sem sodi fonemsko in fonološko zavedanje, razvijanje zmožnosti grafo-fonemske povezanosti, razvijanje besedišča in tekoče branje. Sistematični pouk fonemov ima pozitiven vpliv pri začetnem prepoznavanju besed in zmožnosti izgovarjave. Omogoča učinkovito pomoč pri izboljšanju napredka pri učencih z nižjimi bralnimi zmožnostmi na raven, ki jo dosegajo njihovi vrstniki. Dodaja, da strokovnjaki predlagajo kontinuirano spremljanje učenčevega napredka in nudenje intenzivnega pouka fonemov v majhnih skupinah. Učenci pri pouku branja večinoma na začetku berejo natančno, nato hitro in potem prevzamejo značilnosti govornega in pisanega jezika, kot so slovnica in ločila. Ko so učenci vse bolj samostojni pri branju, lahko svojo pozornost usmerijo na naloge razumevanja besedila. Pravi, da pogosto mislimo, da se tekoče branje doseže s prakso in z izkušnjami ob branju besedil, s poznavanjem slovnice in ločil. Učenci morajo po prvih letih osnovnega pouka branja utrditi temeljne bralne zmožnosti, da lahko osvojijo branje za učenje. Gre torej za nadaljnje razvijanje zmožnosti prepoznavanja besed, izboljšanje tekočega branja in hitrosti branja, da lahko berejo povezano besedilo. Če učenci ne napredujejo ustrezno pri teh bralnih zmožnostih, imajo lahko številne težave pri razumevanju prebranega in uporabi branja kot sredstva za učenje (Milena Ivšek 2011: 53).

Poudarja tudi, kako pomembno je, da ima otrok bogato besedišče. To se v prvih razredih osnovne šole zelo hitro povečuje. Učenci, ki vstopajo v šolo z omejenim znanjem besedišča, se nadalje vse bolj ločujejo od svojih vrstnikov, ki vstopajo v šolo z bogatim besediščem. Šibki bralci pogosto ne morejo doseči bralnega razumevanja, ker imajo omejeno bralno besedišče (Milena Ivšek 2011: 53-54). Za boljše razumevanje besedila so učencem v pomoč strategije bralnega razumevanja, ki jih predstavljam v poglavju 5. To so postopki, ki služijo temu, da se učenci usposobijo za prepoznavanje, kako dobro razumejo besedilo. Tako lahko izboljšajo svoje razumevanje besedila. Dobri bralci uporabljajo predhodno znanje, to je znanje o vrsti besedila.

3.1.1.1 Bralna zmožnost pri pouku književnosti

Učni načrt navaja, da mora biti književna vzgoja osredinjena na učenca, kar pomeni, da je najpomembnejša učiteljeva naloga posredovati in ohraniti otrokovo prepričanje, da se

človek v književnosti srečuje predvsem/tudi s samim seboj, kar je najmočnejša motivacija za branje leposlovja sploh. Učenci ob srečanju z umetnostnim besedilom razvijajo vse štiri sporazumevalne zmožnosti: Branje in poslušanje ter pisanje in govorjenje se v sklopu vsake učne enote prepletajo in so usmerjeni k istim ciljem (*Učni načrt* 2011: 103).

Pri pouku književnosti razvijamo dve poglavitni književni sposobnosti, to sta sposobnost literarnega branja (bralna sposobnost) in kot nadstandard, ki se uresničuje ob posebnih pogojih) sposobnost ustvarjalnega pisanja (Krakar Vogel 2004: 40-45). Sposobnost literarnega branja Boža Krakar razume kot dejavnost, ki spodbuja kompleksne procese doživljanja, razumevanja in vrednotenja specifičnih lastnosti besedne umetnosti. Prva spoznavno-sprejemna stopnja je **doživljanje**, ki ga opredeli kot prvotno, subjektivno, »čutno-čustveno-miselno in celostno dojemanje oz. bralčevo subjektivno opomenjanje literarnega besedila pri prvem branju. Na tej stopnji bralec spontano zazna, občuti, si predstavlja, razume zanj pomembne oz. opazne sestavine besedila (Krakar Vogel 2004: 41).

Druga spoznavno-sprejemna faza je **razumevanje**. To je razumsko razčlenjevanje vsebinskih in oblikovnih sestavin umetnostnega besedila, ki vključuje uporabo književnega znanja in različne razumske spoznavne dejavnosti (razumevanje, analizo, sintezo). Pozorneje dojema tudi estetske sestavine (obliko) besedila, ki so pri prvem branju v ozadju na račun vsebine. Za izražanje razumevanja so primerni različni načini, najpogosteje razlaganje in utemeljevanje, pa tudi pripovedovanje (povzemanje) s komentiranjem (pojasnjevanjem), ki kaže bralčevo celostno razumevanje (Krakar Vogel 2004: 42-43).

Zadnja spoznavno-sprejemna faza je **vrednotenje**. Gre za izrekanje sodb o vrednosti določenega dela na osnovi predhodnega razčlenjevanja. Poglavitna ubeseditvena načina sta razlaganje in utemeljevanje (Krakar Vogel 2004: 43).

Bralno zmožnost pri pouku književnosti razvijamo z branjem in poslušanjem književnih besedil, z gledanjem uprizoritev umetnostnih besedil in govorjenjem in pisanjem o njih. Pri tem učenci spoznavajo prvine književnega besedila: književne osebe, književni prostor in čas, dogajanje, motive, teme, snov in sporočilo ter pripovedovalca književnega besedila. Doživljajo, razumevajo in vrednotijo različne književne zvrsti in vrste: poezijo, prozo in dramatiko. Ogledajo si film, gledališko ali lutkovno predstavo ter poslušajo radijsko igro. Receptijske zmožnosti razvijajo s tvorjenjem, (po)ustvarjanjem ob umetnostnih besedilih, in sicer s pisanjem, interpretativnim branjem književnega besedila in govorjenjem. Pridobivajo tudi literarnovedno znanje, ki jim služi za boljše razumevanje književnih besedil.

3.1.1.2 Branje

Poznamo več vrst branja. Osnovnošolski bralci še niso zelo izkušeni: pogosto ne znajo ločiti med pomembnimi in nepomembnimi podatki, težave imajo z luščenjem sporočila oz. ideje besedila, z vključevanjem predznanja pri opomenjanju novega besedila, pogosto pa celo s t. i. alfabetskimi branjem. Pri pouku slovenščine razvijamo različne vrste branj, npr: literarno branje (pri branju umetnostnih besedil), informativno branje (za pridobivanje različnih podatkov in bogatenje znanja), študijsko branje, branje za zabavo, ustvarjalno branje (Žbogar 2013: 39). Alojzija Zupan Sosič loči površno in poglobljeno branje. Površno je vedno prvo branje, pri obravnavi leposlovnih besedil pa je potrebno poglobljeno literarno branje. Literarno branje pomeni, da ne iščemo podatkov kot pri neliterarnem branju, ampak razbiramo čustva, povezujemo, opomenjamo, razlagamo simbole itd. Tudi Sosičeva pripisuje velik pomen glasnemu branju, ki naj ga izvaja učitelj (Sosič 2013). Pri pouku leposlovja uporabljamo glasno interpretativno (estetsko) branje leposlovja.

Pri branju književnosti učenci spoznavajo v učnem načrtu predpisana besedila, lahko pa tudi besedila lokalnih avtorjev in besedila, povezana z aktualnimi dogodki. Pri tem razvijajo recepcijsko zmožnost doživljanja, razumevanja in vrednotenja književnih besedil. Besedila medsebojno primerjajo in vrednotijo ter ugotavljajo razlike med estetsko polnovredno in trivialno/zabavno književnostjo (*Učni načrt* 2011: 56).

3.1.1.3 Poslušanje/gledanje

Zelo pomembna sporazumevalna dejavnost pri pouku slovenščine je tudi poslušanje/gledanje. Pri pouku je najpogostejša oblika poslušanja poslušanje z razumevanjem. Učenci poslušajo interpretacije književnih besedil in gledajo uprizoritve dramskih besedil. Pri govornih nastopih, deklamacijah ali igranju dramskih prizorov oz. razredne gledališke predstave pa lahko uporabimo tudi metodo poslušanja oz. gledanja samega sebe. Učenca posnamemo in zvočni (ali tudi video) posnetek ponovno predvajamo. Tako lahko učenec sliši (in vidi) svoj nastop in ga sam vrednoti, učitelj pa ga lažje in bolj nazorno opozori na dobre in slabe elemente njegovega govornega nastopa, deklamacije ali igre.

3.1.1.4 Govorjenje

Metode, ki pri pouku slovenščine spodbujajo govorjenje, so pogovor, diskusija ter sodelovalno učenje (npr. dialog in intervju). Učenci se v sodelovalni učni skupini, v kateri je od tri do pet učencev, urijo tudi v socialnih dejavnikih, vključeni so v neposredno interakcijo, urijo pozitivno soodvisnost, individualno odgovornost, sodelovalne spretnosti, npr. aktivno poslušanje in upoštevanje različnih mnenj, iščejo konsenz, nudijo in prejemajo pomoč ter skupinsko procesirajo (Žbogar 2013: 46).

Govorjenje je močno zastopano v vseh fazah učnega procesa, še posebej pa je izpostavljeno pri interpretativnem branju ali deklamiranju književnih besedil in pri govornih nastopih.

Ko učenci interpretativno berejo književna besedila, izražajo doživljanje in razumevanje tega z glasnim branjem, pri katerem z glasom (so)oblikujejo besedilno stvarnost. Poezijo razumljivo in doživeto recitirajo (učenci ne znajo besedila popolnoma na pamet) ali deklamirajo (govorijo na pamet naučeno besedilo) in pri tem uskladijo slušne prvine svojega govora (glasovno barvanje, intonacijo, register, poudarjanje, glasnost, premore, hitrost) s sporočilnostjo in razpoloženjem pesmi. Prozo prav tako berejo razumljivo in interpretativno ter pri tem uskladijo slušne prvine govora z dogajanjem v književnem besedilu. Dramska besedila berejo po vlogah. Izražajo spremembe razpoloženja oseb, govoriijo čim bolj naravno (skladno z dogajanjem in okoliščinami dogajanja) in v igri vlog improvizirajo dramske fragmente (dialoge). Učitelj pri delu z učenci izbere še eno ali dve od naslednjih možnosti:

- V razrednem gledališču uprizorijo odlomek iz dramskega dela ali krajše dramsko besedilo (izdelajo osnutke za sceno, kostume in rekvizite; razdelijo si vloge (režiser, igralci, scenograf, kostumograf, glasbeni opremljevalec idr.).
- Uprizorijo lastno dramatizacijo krajšega besedila.
- Oblikujejo in posnamejo kratko radijsko igro. Govorno plast dopolnjujejo z radiofonskimi prvinami (šumi, glasba, drugi zvoki). (Povzeto po: *Učni načrt* 2011: 65)

Govorni nastopi so lahko vezani na domače branje ali na druga književna besedila.

Učenci v govornem nastopu lahko:

- Predstavijo književno besedilo, ki ga v šoli ne obravnavamo. Pri tem predstavijo avtorja, vsebinske in slogovne značilnosti, zvrst, vrsta besedila, ovrednotijo besedilo s sklicevanjem na značilnosti besedila, svoje trditve ponazorijo z zgledi iz besedila. Lahko

primerjajo dve besedili, in sicer njuno temo, književne osebe, dogajanje, kraj in čas dogajanja, zvrst/vrsta, slogovne značilnosti, literarnozgodovinsko obdobje itd.

- Lahko predstavijo avtorja in njegova dela. Ponazorijo jih lahko z odlomki iz književnih besedil, z navedki iz strokovne literature ipd.
- Pripravijo lahko intervju z ustvarjalcem. Lahko je tudi fiktivni intervju, npr. s Francetom Prešernom. Predstavijo življenje in dela avtorja, poglobitve značilnosti njegovega dela: književno obdobje, zvrstna, vrstna označitev, tema, ideja ipd.
- Lahko pripravijo tudi predstavitev bralnega zanimanja med učenci oziroma najbolj priljubljenih književnih del (anketa). Najprej pripravijo vprašalnik o določenem književnem besedilu, nato predstavijo in interpretirajo rezultate anketiranja.
- Učenci lahko pripravijo tudi (po)ustvarjalne govorne nastope, npr. recitacijo, deklamacijo učenčeve lastne pesmi oz. (po)ustvarjalne predelave izbrane pesmi, navajajo pesmi različnih avtorjev z isto temo, izpostavijo temeljne podobnosti in razlike med temi besedili itd.
- Lahko napišejo in predstavijo parodijo, travestijo znanega književnega besedila.
- Lahko pa pripravijo nastop z dramskim monologom. (Povzeto po: *Učni načrt* 2011: 65-66)

V osnovni šoli imajo učenci govorne nastope pri umetnostnih in neumetnostnih besedilih, in sicer v vsakem polletju najmanj dva nastopa.

Učenci govorno nastopajo tudi z recitiranjem in deklamiranjem. Deklamiranje tudi ocenjujemo. Strokovnjaki s področja književnosti in didaktike književnosti so v preteklosti izražali bolj ali manj naklonjen odnos do učenja pesmi na pamet. Meni se zdi nujno potrebno, saj z učenjem pesmi na pamet učenci usvojijo literarno znanje, ki ga ne bodo pozabili do konca svojega življenja, na pamet naučene pesmi so jim kot svetle zvezde, ki ostajajo v ospredju, ko ostalo znanje tone v pozabo, če ga ne obnavljajo ali nadgrajujejo. V 7. razredu se učenci naučijo Gregorčičevo pesem *Soči* (če je ne obravnavamo šele v 9. razredu), v 8. razredu Prešernovo pesem *Povodni mož* ali *Turjaško Rozamundo*, v devetem razredu pa Prešernovo *Zdravljico*.

Svoje literarno znanje bogatijo tudi z učenjem zelo umetniško napisanih odlomkov iz književnosti. Ko v 9. razredu obravnavamo pesem Valentina Vodnika *Moj spominik*, se lahko naučijo samo zadnjo kitico, ki nosi glavno sporočilo pesmi in je zelo lahka za pomnjenje.

Ne hčere ne sina / po meni ne bo / dovolj je spomina / me pesmi pojo. (Valentin Vodnik: *Moj spominik*)

Tako se bodo učenci zaradi znanja ene kitice za dolgo časa zapomnili pomen Vodnika in njegovega dela. Nikoli ne bodo pozabili, kaj je metonimija, če jih bomo pri uri slovenščine naučili kitico iz Vodnikovega *Dramila*.

Lenega čaka strgan rokav / palca beraška / prazen bokal. (Valentin Vodnik: *Dramilo*)

V 7. razredu učenci berejo Levstikovo pripovedko *Martin Krpan*. Lahko se odločimo, da se naučijo Krpanov govor ali pa ga vključimo kar v dramsko uprizoritev. Učenci odlomke iz proznega besedila preoblikujejo v dramsko in jih v skupinah ali parih zaigrajo pred razredom. Krpanov govor se zdi učencem zelo zanimiv, ker lahko ob njem izrazijo svoja čustva, posebno fantje ga radi igrajo. Je poln ljudskih rekov, primer, posebno izrazito pa je prikazano nasprotje med dunajskim dvorom in slovenskim preprostim, a poštenim človekom.

»Koga? Menite, da nisem še zadosti slišal, ka-li? Meni bi gotovo segla brada že noter do pasa ali pa še dalj, ko bi se ne očedil vsak teden dvakrat; pa bo kdo pometal z mano? Kdo je pome poslal kočijo in štiri konje? Vi ali jaz? Dunaja ni bilo meni treba, mene pa Dunaju! Zdaj se pa takisto dela z mano? In pa še zavoljo mesa in vina moram očitke požirati? Že nekatere matere sem jel kruh, črnega in belega; nekaterega očeta vino sem pil: ali nikjer, tudi pri vas nisem in ne bom dobil take postrežbe, kakršna je v Razdrtem pri Klinčarju. Ni grjega na tem svetu kakor to, če se kaj da, potlej pa očita! Kdor noče dati, pa naj ima sam! Pa tudi, kdo bi mislil, da lipove pravde še zdaj ni kraja ne konca? Ali je bilo tisto drevesce vaš bog ali kaj? Tak les raste za vsakim grmom, Krpana pa ni za vsakim voglom, še na vsakem cesarskem dvoru ne, hvalo Bogu! Darove pa spet take dajete, da človek ne more do njih; to je ravno, kakor bi mački miš na rep privezal, da se potlej vrti sama okrog sebe, doseči je pa vendar ne more. Petdeset malih veder vina, pet in sto pogač, dvajset janjcev in pa oseminštirideset krač; tako blago res ni siromak; ali kaj pomaga! Prodati ne smem; z Dunaja na Vrh pa tudi ne kaže prenašati! Pa jaz bom drugo naredil, kakor se nikomur ne zdi! Deske si bom znesel na dvorišče in, ako jih bo premalo, potlej bo pa drevje zapelo. Vse bom posekal, kar mi bo prišlo pod sekiro, bodisi lipa ali pa lipec, hudolesovina ali dobroletovina, nad kamnito ali nad leseno mizo; pa bom postavil sredi dvorišča kolibo in tako dolgo bom ležal, dokler bo sod moker, pa dokler bom imel kaj prigrizniti. Ampak to vam pravim: samo še enkrat naj pride Brdavs na Dunaj, potlej pa zopet pošljite pome kočijo in služabnika, ali pa še celo svojo hčer, ki ne maram zanjo malo in dosti ne; pa bomo videli, kaj boste pripeljali z Vrha od Svete Trojice! Ako bo Krpan, mesa in kosti gotovo ne bo imel; ampak iz ovsene slame si ga boste morali natlačiti; pa se ga ne bodo še vrabci dolgo bali, nikar že velikani! Mislil sem iti brez besedice govorjenja. Ker ste me pa sami ustavili, ne bodite hudi, če sem vam katero grenko povedal; saj menda veste, kako je dejal rajnik Jernejko na Golem: 'Ali ga bom s pogačo pital, kadar se s kom kregam! Kar ga bolj ujezi, to mu zabelim.' zdaj pa le zdravi ostanite!« (Fran Levstik: *Martin Krpan*)

Ko v 9. razredu obravnavamo Tavčarjevo *Visoško kroniko*, jo učenci v celoti preberejo za domače branje, saj je to roman domačega avtorja iz Poljanske doline. Tavčar ima čudovit pisateljski slog. Posebno lep je odlomek, ki ga zapiše Izidor, ko se z enajstletnega služenja pri vojakih vrne na Visoko in izrazi ljubezen do domače zemlje.

Zemlja domača - ni prazna beseda: del je mojega življenja, in če se mi vzame zemlja, se mi je vzelo tudi življenje. Ko si oglodan do kosti, ko te povsod preganjajo, kakor bi se gobe razpasle po tvojem telesu, te sprejme domača zemlja z istim obrazom, kot te je sprejela nekdaj, ko so te še v zibel polagali. Nisi doživel spomladi, da bi te ne bilo objemalo njeno cvetje, in ne jeseni, da bi ti ne bila sipala svojih sadov. Mogoče, da je težko umreti – moja vera to ni! – ali toliko zapišem, da bi raje umrl sredi domače doline, bodisi od gladu, nego na zlatem stolu nemškega cesarja, kjer bi imel vsega na kupe! (Ivan Tavčar: *Visoška kronika*: 244)

Katarina Podbevšek (1998/99: 21-27) opozarja, da je predpogoj za kvalitetno govorno interpretacijo večkratno tiho branje, učence pa je potrebno opozoriti na izreko, glasnost in hitrost branja, naglaševanje, členjenje s premori, intonacijo, glasovno slikanje in rime, ritem in tempo, glasovno barvo in register.

Od učencev ne moremo pričakovati, da bodo znali recitirati in deklamirati kar sami od sebe. Tega jih je treba učiti. Učitelj jim je vzor s svojim interpretativnim branjem, recitacijami in deklamacijami. Ko jih opozorimo na izreko, glasnost in hitrost branja, naglaševanje, členjenje s premori, intonacijo, glasovno slikanje, rime, ritem, tempo, glasovno barvo in register, jim svetujemo, da naredijo bralni scenarij: da čim več teh elementov z različnimi znamenji zapišejo ob besedilu. Ko bodo pesem ponovno prebrali, bodo ugotovili, da so nekatere elemente scenarija upoštevali, druge pa so spregledali. Tako sami spoznajo, da je za to, da pesem recitiramo ali deklamiramo po našem scenariju, potrebno veliko vaje. Vadijo lahko učenci doma, v šoli pa jih opozorimo na napake. Pomagamo si lahko tudi z medpredmetnim povezovanjem z izbirnim predmetom retorika. Če imajo učenci težave z izgovarjavo, lahko naredimo tudi nekaj vaj za lepšo in čisto izgovarjavo. Najdemo jih v različnih priročnikih o retoriki.

Učenci povedi najprej preberejo počasi in razločno, potem pa stopnjujejo tempo, a razločnost ostane: *V bakteriološkem laboratoriju bakteriolog budno beleži bistvenosti bacilov. Premeteni Pepetov poba prepleta pisane pasove. Popoldne jih bo previdno podaril Polonci./Tisti tatinski tat teti Titi tatvine toži./Na Nanos nikar ne nosi nepotrebne in nadležnega nahrbtnika (Retorika: Uvod v govorniško veščino 2006: 121).*

Učenci imajo pri govornem nastopanju tremo. Pomagamo jim lahko tako, da jim svetujemo, naj doma pesem vsaj petkrat ponovijo, potem ko jo bodo popolnoma znali. Če bo njihovo znanje pesmi dobro utrjeno, bodo bolj samozavestni in bodo imeli manjšo tremo pred sošolci. Pomagamo jim lahko tudi tako, da pesem deklamirajo dvakrat, ocenimo pa boljšo deklamacijo. Če učencem to povemo pred deklamacijo, se kar oddahnejo, njihovi nastopi pa so boljši. Ne smemo pa biti prehitro zadovoljni, kajti učenci velikokrat skušajo opravičiti

nalogo čim bolj enostavno. Pesem povedo, ne da bi se za interpretacijo posebej potrudili. Take učence je treba opozoriti na pomanjkljivosti v njihovem nastopu. Še nikoli se mi ni zgodilo, da bi takšen učenec naslednjič pesem povedal slabše. Vedno se bolj potrudijo.

Govorno nastopanje pa vključuje tudi govorne nastope. V šestem razredu lahko predstavljajo pravljice in pripovedke ter jih primerjajo med seboj. V zadnji triadi pa predstavljajo prebrane knjige, književne ustvarjalce in njihova dela, lahko pa predstavijo rezultate ankete, npr. o bralnih interesih vrstnikov.

Učenci imajo radi razgiban, živahen pouk, pri katerem so lahko aktivni. Ob besedilih radi ustvarjajo, zelo radi tudi igrajo prizore iz dramskih besedil ali dramatizirajo prozna besedila. Delo z dramskimi in dramatiziranimi proznimi besedili predstavljam v poglavju Nove naloge (4.2.4).

3.1.1.5 Pisanje

Učenci sporazumevalno zmožnost razvijamo tudi s pisanjem. Kako bralci doživljajo, razumevajo, vrednotijo ali raziskujejo literarna besedila, ne vemo, dokler tega ne izrazijo. Izražanje je dejavnost, pri kateri interpret oblikuje svoja besedila:

- vzporedna besedila, ki opisujejo oz. interpretirajo literarno predlogo,
- po/ustvarjalna besedila, ki dano predlogo ustvarjalno nadgrajujejo; prenašajo vsebino (like, dogodke, kronotop, cele odlomke); posnemajo (strukturo besedila, obliko, vsebino) ali ustvarjajo novo izvirno besedilo (Krakar Vogel 2004: 44-45).

Učenci pišejo o prvinah književnega besedila, kot so književne osebe, književni prostor in čas, dogajanje, motivi, teme, sporočilo, snov, pripovedovalec in književne perspektive. Pišejo tudi o svojem doživljanju književnih zvrsti in vrst, jih pisno razčlenjujejo in primerjajo. (Povzeto po: *Učni načrt* 2011: 56-62)

Receptijske zmožnosti razvijajo s tvorjenjem, (po)ustvarjanjem ob umetnostnih besedilih. Za pisanje učni načrt predlaga dve ali tri možnosti, ponujene v naslednjih točkah:

- razvijajo zmožnost doživljanja, razumevanja in vrednotenja književne osebe:
 - ustvarjajo nove književne osebe; sestavijo jih iz oseb, ki so jih spoznali v drugih književnih delih, filmu, realnem življenju, ali pa jih tvorijo po analogiji z osebami iz znanega književnega besedila,
 - pišejo nove prigode znanih književnih oseb,
 - presajajo osebe iz enega književnega dela v zgodbo drugega dela,
 - pišejo realistične/fantastične sestavke, v katerih se prepoznajo različni motivi za

ravnanje književnih oseb (socialni, psihološki, *etični*),

- razvijajo zmožnost doživljanja in razumevanja književnega prostora in časa:
 - ustvarjajo nove domišljjske svetove – dogajanje postavljajo v preteklost, sedanost in prihodnost; z omenjanjem okoliščin, dogodkov in predmetov izražajo dogajalni čas (neposredni podatki), pomagajo si tudi s časovno oziroma socialnozvrstno zaznamovanimi besedami (posredni podatki: arhaizmi, neologizmi, slengizmi idr.),
- razvijajo zmožnost razumevanja dogajanja in teme (motivov, snovi) v književnem besedilu:
 - tvorijo domišljjsko pripoved s sintetično/retrospektivno dogajalno zgradbo,
 - tvorijo nova pripovedna besedila na določeno temo s podobnimi, različnimi motivi,
- ločijo avtorja in pripovedovalca:
 - tvorijo besedila, tako da privzemajo vlogo vsevednega/prvoosebnega pripovedovalca ali *lirskega izpovedovalca*,
- prepoznajo književno perspektivo:
 - v (po)ustvarjalnih besedilih vzpostavljajo komično/*tragično* književno perspektivo.

Zmožnost razumevanja književnih besedil dokazujejo tako, da tvorijo (po)ustvarjalna besedila oziroma fragmente besedil (pisno/govorno); pri tem upoštevajo že znane značilnosti književne vrste (*Učni načrt* 2011: 63).

Recepcijske zmožnosti ob **poeziji** razvijajo tako, da:

- samostojno tvorijo nove pesemske slike (v povezavi z določeno temo),
- v povezavi s pesemsko sliko iz obravnavane pesmi tvorijo nove primere, posebitve, okrasne pridevke in preproste metafore,
- razumevanje vloge zvočnega, besednega, skladenjskega in besedilnega sloga na pomenski in *estetski* ravni pesmi ponazarjajo tako, da jih zamenjujejo z nevtralnimi jezikovnimi sredstvi in vrednotijo učinek teh zamenjav v pesmi,
- tvorijo likovno pesem/pesem lepljenko v povezavi z določeno ali samostojno izbrano temo.

V 8. in 9. razredu:

- tvorijo aliteracije in asonance (po analogiji),
- preoblikujejo pesniško besedilo v prozo in nasprotno (parafraziranje).

Recepcijske zmožnosti ob **prozi** razvijajo tako, da izberejo eno od predlaganih enot ali predlagajo svojo:

- povestim in romanom dopisujejo nove predzgodbe, konce ali »manjkajoča« epizodna

poglavja,

- krajše literarno delo preoblikujejo v strip in nasprotno,
- ustvarjalen in kritičen dialog z besedilom vzpostavljajo tako, da posnemajo njegov jezik in slog, spreminjajo socialno in funkcijsko zvrstnost jezika v besedilu ter ga slogovno preoblikujejo (prestavljanje dogajanja v sodobnost ali v drug prostor, parodija, travestija),
- razvijajo zmožnost razumevanja in prepoznavanja pripovednih vrst, tako da pišejo izvirna besedila in pri tem upoštevajo žanrska določila teh vrst; upoštevajo tudi značilnosti pripovedne zgradbe, sloga in sporočevalnega postopka,
- V 7. razredu napišejo basen, bajko. Pripovedke in bajke skupinsko zbirajo (ustno izročilo) in jih zapišejo.
- V 8. razredu pišejo fantastično zgodbo (podlaga ljudske pripovedi, antični miti), fabulativno pismo, fiktivni dnevnik, kratko realistično pripoved na podlagi časopisne vesti.
- V 9. razredu napišejo črtico.

Učenci razvijajo zmožnost doživljanja in razumevanja **dramskega besedila**, tako da (izbirno ena enota):

v 7. razredu:

- dramatizirajo pripovedno, pesemsko besedilo,
- napišejo krajše dramsko besedilo,

v 8. razredu:

- posnamejo kratko radijsko igro,
- pišejo komične dramske fragmente in prizore,

v 9. razredu:

- v izvirnem besedilu posnemajo slog dramskega besedila (*Učni načrt* 2011: 63-65).

Poglejmo si nekaj primerov iz prakse. V 6. razredu učenci dobro spoznajo značilnosti ljudske, klasične umetne in sodobne pravljice. Posebej dobro poznajo ljudsko pravljico. Poznajo tudi njene značilnosti: nedoločen kraj in čas, nedoločene osebe ali izmišljena imena oseb, nasprotja, ponavljanja, čudodelni predmeti in čudodelna bitja, vseomogoča narava, tipizirani junaki, tipični začetki in srečni konci, v katerih zmaga dobro. Učencem lahko damo pisati zamešano pravljico, v kateri nastopajo osebe iz različnih pravljic, ali pa nadaljevanje pravljice. Ponudimo jim npr. tri začetke pravljic, učenci pa napišejo nadaljevanje. Zelo dobre pravljice so učenci pisali na naslednje začetke pravljic:

O treh pšeničnih zrnih

Nekoč je živel siromak, ki ni imel niti kruha za svojega sina. Zato mu je rekel, naj gre po svetu iskat srečo. »Pojdi, sinko,« mu pravi, »kamor hočeš. Samo tega ne pozabi, da moraš prvo stvar, ki jo boš našel, pobrati in shraniti.«

Čudodelna torbica

Pred mnogimi leti je v neki vasi živel mati, ki je imela sina edinca. Imela ga je nadvse rada. Deček je pasel svinje, da je pomagal materi pri zaslužku.

Ko je nekoč ravno prignal svinje na pašo, se je pred njim pojavila bela kača. Rekla mu je: »Deček, izgubila sem se. Prosim, odnesi me v grad mojega očeta. Bogato ti bom poplačala.«

Kralj in njegovi trije sinovi

Predavnimi časi je v daljni deželi živel kralj, ki se je zelo postaral. Nekega dne je poklical k sebi svoje tri sinove in jim rekel: »Sinovi moji! Prestar sem že, da bi mogel kraljevati. Vse tri ljubim z enako ljubeznijo, a na mojem prestolu bo le eden naslednik. Pojdite po svetu in tisti, ki bo našel najboljšo princeso za ženo, bo moj naslednik.«

Učenci lahko pišejo tudi fiktivni/domišljjski intervju, npr. s književnikom. Pred pisanjem morajo učenci dobro poznati sestavine intervjuja, lahko pa jim pomagamo tudi z zgledom:

DOMIŠLJJSKI INTERVJU

Jure se je odločil, da bo napisal domačo nalogo o življenju in delu znanega pisatelja v obliki domišljjskega intervjuja. Pozabil je napisati njegovo ime in priimek. Pomagaj mu.

INTERVJU

1. Rodili ste se v Zakojci pri Cerknem na Goriškem leta 1890. Kako je potekalo vaše šolanje?

Po končani osnovni šoli sem postal trgovski vajenec, s sedemnajstimi leti pa sem šel na učiteljsiše.

2. Kje ste službovali kot učitelj?

Po maturi sem učiteljeval v domačih hribih, a me je prva svetovna vojna odtrgala od šole.

3. Vaše literarno delo je zelo obsežno. Zajema pesmi, zgodovinske in sodobne romane, novele, povesti, črtice, drame, mladinske povesti in pesmi, filmski scenarij, potopis in prevode. Koliko knjig ste napisali?

Ob moji sedemdesetletnici so naredili seznam mojih del in so ugotovili, da obsega čez 100 knjig.

4. Še pred vojno, posebno pa po njej, ste mnogo pisali za mladino. Otroci silno radi prebirajo vaša dela. Kako ste jih uspeli pritegniti?

Otroke sem imel vedno zelo rad. Dobro sem jih poznal in zato sem lahko ustvaril to, kar jih zanima in kar jim je za vzgojo potrebno. Najmlajšim sem pripovedoval pravljice, večje sem vodil po svetu, jih učil lepega vedenja in jim pripovedoval o svojem življenju. V mladinska dela pa sem vpletal tudi spoznanja o naravi, družbi in življenju.

5. Literarni kritiki pravijo, da je vaše najboljšo delo roman *Kaplan Martin Čedermac*, v katerem obsojate raznarodovanje in nasilje nad slovenskim ljudstvom v Beneški Sloveniji. Nam lahko poveste kaj več o nastanku tega romana?

Roman sem moral zaradi varnosti izdati pod psevdonimom Pavle Sedmak. Pretreslo me je, ko je fašistična oblast leta 1933 prepovedala rabo slovenskega jezika v cerkvi. Glavna oseba romana je kaplan Martin Čedermac, ki se je temu uprl in je pridigal v slovenskem jeziku. V njegova usta sem položil slavošpev Beneški Sloveniji. Še danes ga znam na pamet.

6. Bi ga povedali tudi nam?

»Beneška Slovenija! Siromašna, lepa zemlja, stokrat bičana in križana, ti in srca, ki te ljubijo. Ali res ne boš več, kar si bila?«

7. Spoštovani pisatelj, hvala za pogovor. Vaša dela bodo za vedno ostala v zakladnici slovenske književnosti.

Najbrž si prvo nalogo hitro in uspešno rešil. Sedaj sledi malo težja naloga, v kateri boš pokazal svojo ustvarjalnost. Poišči življenjepis slovenskega literarnega ustvarjalca in napiši (domišljjski) intervju z njim. Želim ti veliko uspeha.

Učenci pa lahko pišejo fiktivne intervjuje tudi z literarnimi osebami. Poglejmo si navodilo za pisanje intervjuja z Martinom Krpanom, cesarjem, cesarico ali ministrom Gregorjem.

INTERVJU

Tvoja pisna naloga naj bo vezan na vsebino umetne pripovedke Martin Krpan. Napiši intervju. Izbereš lahko med naslednjimi osebami:

Intervju z Martinom Krpanom

Intervju s cesarjem

Intervju s cesarico

Intervju z ministrom Gregorjem

V intervjuju kot novinar **sprašuješ**:

- o dogajanju na Dunaju,
- o strašnem Brdavsu,
- o boju med Krpanom in Brdavsom,
- o izidu boja,
- o Martinu Krpanu in nagradi
- o odnosu dunajskega dvora do Martina Krpana itd.

Novinarjeva vprašanja naj ne bodo preveč enostavna, ker novinar mora že sam veliko vedeti o stvari, ki jo sprašuje. Iz intervjuja **naj bodo razvidni odnosi** med cesarico, cesarjem, ministrom Gregorjem in Martinom Krpanom. Vživi se v **misli in čustva osebe**, ki jo intervjuvaš, in jih predstavi. Ne pozabi na **sestavne dele intervjuja**. Potrudi se, da boš v izražanju **posnemal govor osebe**, ki jo intervjuvaš, pazi na **pravopis in slovnično pravilnost**.

Želim ti veliko uspeha.

Obravnavane pesmi so lahko izhodišče za razmišljanje o različnih temah. Ob pesmih Saše Vegri *Kaj vse diši* in *Prijatelj* lahko učenci razmišljajo o prijateljstvu, o ljubezni itd.

Poustvarjalna besedila so lahko vezana tudi na domača branja. V 8. razredu učenci preberejo Tavčarjevo zbirko slik *Med gorami*. Med njimi je posebej primerna slika *Tržačan*.

Navodilo za pisanje poustvarjalnega besedila pa mora biti sestavljeno tako, da od učencev zahteva ne le poznavanje zgodbe in oseb, ampak tudi njihove opredelitve, izražanje stališč, povezovanje s sodobnim svetom.

ALI BREZČUTNOST LJUDI RES REŠUJE PROBLEME?

TOMAŽKOVA ŽIVLJENJSKA ZGODBA ME JE PRETRESLA

(Poustvarjalno besedilo, vezano na domače branje)

Za domače branje si prebral Tavčarjevo zbirko slik Med gorami. V **Tržačanu** nam predstavi težko usodo rejenca Tomažka. V mislih še enkrat obnovi, kaj si ob sliki razmišljal/-a, na koga si se jezil/-a, s kom si sočustvoval/-a, kateri od oseb bi rad/-a pomagal/-a...

Izberi enega od zgornjih naslovov in **napiši poustvarjalno besedilo, ki naj vključuje naslednje elemente:**

- **Predstavi Tomažka in njegovo življenjsko zgodbo.**
- **Označi ljudi, s katerimi je živel doma in na vasi in napiši svoje mnenje o njih.**
- **Opredeli se do njihovega medsebojnega odnosa.**
- **Navedi vsaj eno pisateljevo misel, iz katere se da razbrati pisateljev odnos do Tomažka.**
- **Opredeli se do Tomažkove usode.**
- **Kako bi ti pomagal Tomažku, da njegovo življenje ne bi bilo tako težko?**
- **Najdemo tudi v sodobnem svetu krivice, podobne tistim, ki so opisane v Tržačanu? Pojasni.**

Ne pozabi na členitev besedila na **uvod, jedro in zaključek** ter na **odstavke**. Pazi tudi na **obliko besedila** (čitljivost, urejenost). Potrudi se, da se boš **slikovito izražal**. Pazi tudi na **pravopis in slovnično pravilnost**.

Želim ti veliko uspeha.

Učenci lahko pišejo tudi dnevnike. Kot spodbudo za razmišljanje o lepih in težkih trenutkih, veselju in razočaranju ... lahko učencem damo misel literarnega ustvarjalca, če so njegova dela že brali doma ali v šoli.

Zelo zanimiva so tudi pisma, ki nastanejo po obravnavi literarnih besedil, npr. Urškino pismo staršem, po obravnavi Prešernovega *Povodnega moža* ali pa Rozamundino pismo Ostrovrharju po obravnavi *Turjaške Rozamunde*.

V 9. razredu lahko učencem damo že težje naloge. Po obravnavi Tavčarjeve *Visoške kronike* ali *Cvetja v jeseni*, ki ju preberejo za domače branje, lahko učencem damo naslednji navodili za pisanje poustvarjalnih besedil.

Ivan Tavčar: Visoška kronika

Prebral si Tavčarjevo Visoško kroniko. V mislih še enkrat obnovi zgodbo, ki pripoveduje o tem, kako so Agato obdolžili čarovništva in o sojenju v Škofji Loki, ki se je po zaslugi Jurija za Agato srečno končalo. Spomni se visoškega gospodarja Polikarpa in premisli, kako je njegovo življenje vplivalo na življenje njegovih sinov Izidorja in Jurija.

Napiši poustvarjalno besedilo, v katerem bo zgodbo o nesrečni Agati pripovedoval:

a) brat Jurij

Premisli, kako je doživljal, ko so ljubljeno Agato obdolzili čarovništva in ko so jo zaprli na loški grad ter jo zasliševali. Kakšne naklepe je koval v sebi, ko so jo peljali na kraj preizkušnje. In kaj se je dogajalo v njem, ko je gledal Agato, kako je stopala v vodo, se zmedla in se začela utapljati?...

ALI

b) visoški hlapec

Tudi hlapec je spremljal vse dogajanje. Kako je razmišljal o Agati? Je verjel, da je čarovnica? Kako je gledal na brata Jurija in Izidorja? Kako je spremljal sojenje Agati?...

ALI

c) Marks

Premisli, kakšne naklepe je koval v sebi, ko ga je čedna Agata med plesom zavrnila in ga pred vsemi osramotila. Zakaj se je odločil, da obtoži Agato?

Kako je spremljal sojenje Agati? Kako se je počutil med množico Ločanov, ki se jim je Agata smilila? Je priznal resnico ali jo je tajil do konca?

Bodi izviren in domiseln. Dobro se moraš vživeti v osebo, ki zgodbo pripoveduje, v njen položaj in odnose z ostalimi osebami. Pripovedovanje naj bo zanimivo, doživeto, slikovito.

Ne pozabi na členitev besedila na uvod, jedro in zaključek.

Pazi tudi na obliko besedila (čitljivost, urejenost), na pravopisno in slovnično pravilnost.

Naslov si lahko izbereš sam, npr.:

Agatin križev pot

Prekletstvo železne blagajne

Marks obtoži Agato, da je čarovnica

Marksovo priznanje

Presečnikov hlapec pripoveduje

Prebral/-a si Tavčarjevo *Cvetje v jeseni*. V mislih še enkrat obnovi zgodbo, ki pripoveduje o Janezu in Meti, o njuni ljubezenski zgodbi, o življenju pri Presečnikovih, o krivični obsodbi ...

Napiši poustvarjalno besedilo, v katerem bo **zgodbo o Janezu in Meti pripovedoval Presečnikov hlapec**.

Premisli, kako se je počutil pri Presečnikovih, kako je sprejel mestnega človeka Janeza, ki je prišel k Presečnikovim, kako je spremljal Meto in Janeza, ko je med njima vzknila ljubezen, kako je gledal na tragičen konec. Česa se je veselil, mu je bilo kdaj hudo, kako je gledal na ljudi, s katerimi se je srečeval?

Dobro se vživi v hlapca, ki zgodbo pripoveduje. Premisli, v kakšnih odnosih je bil z ljudmi, ki v zgodbi nastopajo. Tvoje pripovedovanje naj bo zanimivo, doživeto, slikovito.

Ne pozabi na členitev besedila na uvod, jedro in zaključek.

Pazi tudi na obliko besedila (čitljivost, urejenost) in na pravopisno ter slovnično pravilnost.

Naslov si lahko izbereš sam.

3.1.1.6 Vloga šole pri razvijanju bralne zmožnosti oz. bralne pismenosti

Razlike v bralni pismenosti so v največji meri odvisne od domačih okoliščin. Šole, v katerih so starši otrok bolj izobraženi, so višje na lestvici rezultatov bralne pismenosti kot šole, v katerih imajo otroci manj izobražene starše. Vendar pa kljub temu nekatere šole dosegajo višje rezultate, kljub nižji izobrazbi staršev šolajočih se otrok. V projektu *Pedagoške prakse učinkovitih šol* (2008) so ugotovili, da predstavljajo ločnico med uspešnimi in manj uspešnimi šolami visoka pričakovanja. To pomeni strokovno presojo, kdaj konkretnemu učencu postaviti kakšne zahteve. Ugotovili so, da učitelji na naših šolah visoka pričakovanja na splošno gojijo do bolj uspešnih učencev oziroma do tistih, za katere sami domnevajo, da bodo bolj uspešni. Ugotovili so tudi, da učitelji več pričakujejo od otrok iz družin z visokim socialno ekonomskim statusom. Presežek se kaže v tem, da učitelji gojijo visoka pričakovanja tudi do tistih otrok, do katerih jih sicer učitelji iz neuspešnih šol ne bi gojili (Doupona 2011: 150-151).

Evropski dokument (*Common European principles for teacher' competencies and qualifications*, 2005) poudarja, kako pomembno je kakovostna izobrazba učiteljev, ki naj bo interdisciplinarna, pedagoška in univerzitetna, dopolnjena z ustreznim stažiranjem. Usposabljanje naj vključuje, poleg metodologij pedagoškega raziskovanja, še zlasti metode poučevanja, ozaveščanje o razlikah med spoloma, posebnosti otrok priseljencev in otrok s posebnimi potrebami. Velik poudarek pripisujejo tudi izbiri najboljših kandidatov za pedagoški študij.

Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju (2011) ponuja nekaj rešitev, in sicer:

- Večji poudarek naj bi dali porajajoči se pismenosti v vrtcih in za to dodatno izobrazili vzgojitelje in vzgojiteljice.
- Učenci naj bi začetno branje in pisanje obvladali do zaključka drugega razreda osnovne šole, v tretjem razredu pa predvsem utrjevali branje zahtevnejših besedil z razumevanjem in samostojno pisali raznovrstna daljša besedila.
- V predmetniku za prvo triletnje naj bi se povečalo število ur, namenjenih poučevanju maternega jezika.
- Ustrezno naj bi se uredil položaj maternega jezika v celotnem predmetniku, saj je v številnih državah maternemu jeziku namenjen večji delež ur kot v Sloveniji.
- Posebno mesto morajo imeti tudi materni jeziki učencev, katerih materinščina ni slovenščina.

- Učenci, katerih materinščina ni slovenščina, naj bi se pred vključitvijo v redni izobraževalni proces učili slovenščine v strnjenem programu.
- Učencem s posebnimi potrebami naj bi bila zagotovljena ustrezna pomoč (*Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju* 2011: 119-139).

3.1.2 Literarna zmožnost

Učni načrt za drugo in tretje triletno osnovne šole priporoča: Učitelj naj bo pozoren tudi na pridobivanje literarnega znanja, ki naj bo v funkciji učenčevega poglobljenega doživljanja, razumevanja in vrednotenja književnih besedil (*Učni načrt* 2011: 104, 106).

Pri pouku slovenščine razvijamo tudi literarno zmožnost. Alenka Žbogar opredeljuje literarno zmožnost kot:

- zmožnost besednega razumevanja (pomeni besed, podatkov ipd.),
- razumevanje s sklepanjem, povezovanjem (dojemanje bistva, sporočila, ideje prebranega besedila, razlaganje povezav) in
- kritično ustvarjalno branje (preoblikovanje besedila, povzemanje, vrednotenje, branje med vrsticami).

Poteka preko raziskovalnega, izkustvenega, problemsko-ustvarjalnega učenja, preko učenja z odkrivanjem, sodelovalnega (skupinskega) učenja, ustvarjalnega pisanja, igre vlog in ob podpori multimedijskega učenja. Literarna zmožnost nam omogoča osmišljanje literarnega besedila, vživljanje v različne pripovedne perspektive, stališča in delovanje literarnih oseb. Kot bralci tako aktiviramo domišljijo in intuicijo (Žbogar 2013: 55).

Za razvijanje literarne zmožnosti učencev je pomemben tudi stil poučevanja oz. učenja. Učitelj naj daje prednost interpretativnemu načinu poučevanja oz. učenja. Vendar številni strokovnjaki opozarjajo, da je pouk vedno do neke mere transmisijski in je tudi frontalna oblika poučevanja enakovredna metoda vsem ostalim metodam poučevanja. Učitelj naj samostojno izbira med oblikami pouka in metoda dela, pomembno pa je, da zaupa v sposobnosti učencev, da spodbuja dialog in ustvarjalno delo v razredu. Učitelj je pri problemsko-ustvarjalnem učenju nepogrešljiv, saj pomaga bodisi s sintetiziranjem spoznanj, do katerih so z raziskovalnim delom prišli učenci, bodisi z razlago. Sooblikuje lahko problemsko izhodišče za raziskovalno delo. (Prav tam)

»Zelo pomembno metodo za poučevanje književnosti je pri nas razvila Boža Krakar Vogel. Njena metoda šolske interpretacije pomeni premik od tradicionalnega, transmisijskega pouka k sodobnemu, dejavnemu pouku književnosti. Upošteva znanje kognitivizma, po

katerem učenci konstruirajo trdnejše znanje, če izhajajo iz predznanja. Ker šola ni in ne sme biti polje eksperimentov, velja nadaljevati s tradicijo v praksi že preizkušenih učinkovitih metod, kar šolska interpretacija gotovo je, ter te popestriti z metodami, za katere domače in tuje raziskave dokazujejo, da imajo več prednosti kot pomanjkljivosti,« ugotavlja Žbogarjeva (54).

Za razvijanje literarne zmožnosti je zelo pomembno razumevanje. Barica Marentič Požarnik ugotavlja, da je razumevanje najobsežnejša skupina smotrov med intelektualnimi sposobnostmi. Učenci razumejo smisel in bistvo sporočila, ki jim je posredovano v besedni (ustni ali pisni) ali kakšni drugi obliki (diagrami, slike, zemljevidi ...). V taksonomsko stopnjo razumevanja sodi, kadar učenec izrazi glavno misel, pove sklep, napove podatke, ki neposredno sledijo iz danih. Na tej stopnji naj bo učenec zmožen prepoznati ali najti nove primere za naučeno zakonitost. Razumevanje deli na tri taksonomske podstopnje:

- Prava predstavlja je prevajanje iz ene simbolične oblike v drugo.
- Naslednja podstopnja je interpretacija, imenovana tudi razlaga. Učenec ne razume le posameznih delov sporočila, pač pa tudi odnose med njimi: razume celovitost sporočila, vodilno idejo.
- Tretja taksonomska podstopnja razumevanja je ekstrapolacija ali predvidevanje: učenec je sposoben iz vsakega smiselnega sporočila izluščiti posledice, učinke, sklepe, vendar jih še ni sposoben uporabiti samostojno v raznih kompleksnejših pravilih, postopkih in posplošitvah (Marentič Požarnik 22-23).

Učenje razumevanja običajno poteka preko naslednjih faz:

- Osredotočenje in iskanje eksplicitno navedenih informacij. Izpeljava nezapletenega (očitnega) sklepa.
- Interpretacija in integracija idej (informacij)
- Raziskovanje in vrednotenje vsebine, jezika in elementov besedila (Žbogar 2013: 55, 56).

Ko učitelj besedilo prebere, ga učenci še ne morejo popolnoma razumeti, ker je prvo branje površinsko branje. Zato učenci besedilo preberejo še enkrat v celoti ali po delih ali pa se ob učiteljevih vprašanjih vračajo k posameznim delom besedila. V besedilu iščejo informacije, po katerih jih sprašuje učitelj, npr. po kraju in času dogajanja, glavnih in stranskih osebah in njihovih lastnostih ter medsebojnih odnosih, o motivih in temi besedila, o pripovedovalcu, zgrabi pesniških sredstvih in njihovem namenu itd. Če učenci besedilo razumejo, lahko izpeljejo tudi sklep, npr. ugotovijo namen pisca, sporočilo literarnega besedila, besedilo uvrstijo v literarno zvrst glede na njegove značilnosti itd. V sodobnem

pouku književnosti pogosto besedila prevajamo v drugo obliko, npr. iz poezije v prozo, starinski jezik spremenimo v sodobnega, besedilu odvezujemo pesniška stilna sredstva vsebino povemo v drugi funkcijski zvrsti. Tako učenci dobijo jasno sliko o tem, kaj besedilo sporoča in kako posamezni elementi vplivajo na estetsko in umetniško vrednost besedila.

Poglejmo si primer, kako ob Jurčičevi *Krjavljevi zgodbi* razložimo pomen in vlogo dramatičnega sedanjika. Učencem damo besedilo iz *Krjavljeve zgodbe* in ti v njem poiščejo najbolj napeti del zgodbe. Nato si ogledajo glagolski čas v povedih in ugotovijo, da uporablja sedanjik v tistem delu pripovedi, ki je najbolj napeta. Učenci pobarvajo povedi v dramatičnem sedanjiku, eden od učencev pa to naredi na i-tabli. S tem učenci vloge dramatičnega sedanjika še ne razumejo dobro, zato jim damo nalogo, da povedi v dramatičnem sedanjiku preoblikujejo v povedi z glagoli v pretekliku. Besedili s preteklikom in dramatičnim sedanjikom primerjamo in ugotovimo, kako vplivata na poslušalca. Najbolje je, da odlomek učenci tudi zaigrajo.

JOSIP JURČIČ: KRJAVLJEVA ZGODBA

O, to pa to! Hudir je pa, hudir. Saj sem ga jaz presekal, o polnoči sem ga presekal, na dva kosa.
Jaz stojim ob enajstih na barki za stražo pa ...

Ob enajstih je bilo, to še dobro vem. Sam sem stal, megla je bila in tema kakor v rogu. Zeblo me je pa sabljo sem imel. Dremoten sem prihajal; zato sem začel tjakaj po morju gledati.
Imel sem kresilo in gobo in drva, pa sem zakuril. –

Kar gori v jamboru nekaj pravi: vrr, vrr, vrr! Jaz gledam, gledam, - ni bilo nič! Spet dremoten začnem prihajati. Le počenem tja na tla. Kar se barka tri pota zaguglje sem in tja. Jaz gledam, gledam, poslušam, - ni bilo nič! Kar nekaj sem po morju pride po vodi in z nogami pravi: Comp! Comp! Comp! Jaz gledam, gledam – kar vidim, da hudič gre!...

Kaj ne bi vedel! Ali ni imel rdečih hlač, zelene kapice, kosmatih tačic in takih nohtov na prstih ko oni-le kavljji pri vagi?

Kako me bo strah, ko sem bridko sabljo v rokah držal?

No, potlej je tista pošast ali tisti peklenski škrat plezal gori ob barki prav na glas: Škreb! Škreb! Škreb! Kakor je na vrh prišel, pa se ti je iz oči v oči meni nasproti postavil. Sveta mamka božja sedem križev in težav – sem jaz dejal – pa sem zavzdignil bridko sabljo pa sem zamahnil pa sem čez glavo ubral in loputnil: lop! – pa sem ga presekal, samega hudiča sem presekal, na dva kosa!

Kaj bi ne vedel, saj je dvakrat padlo v morje; prvič je reklo : štrbunk! v drugič pa se je slišalo štr – bunk! Pa reci potlej, da ga nisem presekal, da ga nisem **na dva kosa** presekal.«

Krjavljeva zgodba pa je bogata tudi z drugimi pesniškimi sredstvi. Učenci v njej lahko opazujejo vlogo ponavljanj, primer, onomatopoetske izraze in živ jezik.

POSEBNOSTI KRJAVLJEVEGA GOVORA:

PONAVLJANJA:

O, to pa to!

Hudir je pa, hudir!

Saj sem ga jaz presekal, o polnoči sem ga presekal.

Jaz gledam, gledam, poslušam, - ni bilo nič!

Jaz gledam, gledam – kar vidim, da hudič gre.

... pa sem zavzdignil bridko sabljo pa sem zamahnil pa sem čez glavo ubral in loputnil: lop! – pa sem ga presekal, samega hudiča sem presekal, na dva kosa.

Pa reci potlej, da ga nisem presekal, da ga nisem na dva kosa presekal.

PRIMERE ALI KOMPARACIJE:

Tema je bila kakor v rogu.

Hudič je imel take nohte na prstih, kakor so kavlji pri vagi.

ONOMATOPOETSKI IZRAZI:

vrr, vrr, vrr

comp, comp, comp

škreb, škreb, škreb

lop

štrbunk, štr-bunk

Učenci se najbolje zavejo vloge in učinka pesniških sredstev v besedilu in ga najbolje kritično presodijo, če ga prevedemo v jezik brez njih, učenci pa nato primerjajo učinek obeh besedil na bralca.

Pri razumevanju imajo zelo pomembno vlogo vprašanja. Ker pa je to področje zelo obsežno, ga predstavljam v 6. poglavju Vprašanja, odgovori in ocenjevanje znanja.

3.1.3 Kulturna in socialna zmožnost

Kulturna zmožnost je sestavni člen posameznikove individualne, nacionalne in globalne identitete, sooblikuje njegov vrednostni sistem, estetski in etični čut. Manjši evropski narodi smo nacionalno identiteto skozi stoletja ohranjali zlasti preko jezika, kulture in književnosti. Pri pouku lahko učinkovito pripomoremo h krepitvi nacionalne samozavesti ob ozaveščanju, da so bili slovenska literatura, kultura in jezik od nekdaj temeljni kamen slovenskega razvoja, da prisvajanje in podomačevanje tujih vzorcev lahko doprinese k razvoju, da ustvarjanje v tujem in maternem jeziku še ne pomeni uklanjanja večjim nacijam. Razvijanje kulturne identitete pri pouku književnosti krepi zavedanje o spoštovanju kulturnega pluralizma ter prispeva k zmanjšanju medkulturne in etične nestrpnosti, spodbuja spoznavanje lastne kulturne dediščine, tj. književne ustvarjalnosti, ter strpnost do nje. Vpliva na zavest o lastni kulturni dediščini, omogoča vzpostavljane kritičnega odnosa do nje in socialno kohezijo (Žbogar 2013: 24).

Alenka Žbogar tudi ugotavlja, da se kulturna zmožnost pri pouku književnosti razvija zlasti preko branja, spraševanja o učinkih prebranega, pa tudi preko stika z aktualnimi književnimi pojavi oz. preko raziskovanja preteklih književnih pojavov, in to kot spremljanje dejavnosti avtorjev, kulturnih dogodkov, spoznavanja književnega sistema in njegovih vlog

skozi čas. Za razvijanje kulturne zmožnosti priporoča problemsko-ustvarjalni pouk, ki se ne osredotoča toliko na doživljajski odziv učencev na prebrano besedilo, pač pa skuša k besedilu pristopiti na objektivnejši način – s stališča raziskovalca (Žbogar 2013: 25-27).

Boža Krakar Vogel pravi, da je predpogoj za prebujanje kulturne identitete aktiviranje individualne, osebne vpletenosti, strpne do drugačnega in tujega. Pouk književnosti ima vzgojno komponento, saj lahko književnost zaradi specifičnih lastnosti, vplivov na čustva, domišljijo in razum vpliva na vrednostni sistem posameznika. Branje učencem nudi možnost za oblikovanje osebne in narodne identitete, ker pa poleg slovenske spoznavajo tudi tujo književnost, širijo svoje obzorje in si privzgajajo strpen odnos do drugih kultur (Krakar Vogel 2004: 53).

Učni načrt za osnovno šolo iz leta 2011 predpisuje razvijanje kulturne in socialne zmožnosti med splošnimi cilji.

- Razmišljujoče in kritično sprejemajo umetnostna/književna besedila slovenskih in drugih avtorjev. Branje prepoznavajo kot užitek, prijetno doživetje in intelektualni izziv. Stopajo v dialog s književnim besedilom in v dialog o književnem besedilu. Branje jim daje priložnost za oblikovanje osebne in narodne identitete, širjenje obzorja ter spoznavanje svoje kulture in kulture drugih v evropskem kulturnem prostoru in širše. S spoznavanjem druge kulture in skupnih kulturnih vrednot gradijo strpen odnos do drugih in drugačnih. Tako razvijajo svojo socialno, kulturno in medkulturno zmožnost.
- Razvijajo pripravljenost za pogovarjanje in dopisovanje ter govorno nastopanje in pisanje; tako izražajo svoje znanje, misli, stališča, hotenja, čustva in izkušnje, se pogajajo ter miroljubno rešujejo vprašanja v raznih življenjskih položajih, tvorijo praktičnosporazumevalna, uradovalna in strokovna besedila (tudi o književnosti) in (po)ustvarjalna besedila. Tako razvijajo svojo socialno, kulturno in estetsko zmožnost. Razvijanje zmožnosti tvorjenja besedil ter usvajanje in urjenje strategij in načel za tvorjenje razumljivih, ustreznih, učinkovitih in pravih besedil spodbuja razvijanje zmožnosti učenja.
- Motivirani so za vse štiri sporazumevalne dejavnosti; zavedajo se, da jim te omogočajo spoznavanje sebe in sveta ter zadovoljevanje temeljnih čustvenih in družbenih potreb. Ob izkušnjah s temi dejavnostmi spoznavajo, da njihovo obvladovanje povečuje zmožnost delovanja v družbenem okolju ter spoznavanja in izražanja predmetnega, duhovnega in domišljjskega sveta. Tako se razvija njihova socialna, družbena in medkulturna zmožnost (Učni načrt 2011: 6-7).

Kulturno zmožnost krepi raziskovanje t. i. skupnega slovenskega kulturnega prostora in zavedanje, da slovenska kulturna ustvarjalnost ni vezana le na slovenski prostor, pač pa tudi zamejski (Italijo, Avstrijo, Madžarsko) in zdomski (zlasti npr. Argentino in Ameriko) (Žbogar 2013: 50).

Socialno zmožnost razvijamo pri učencih s tem, razvijajo zmožnost doživljanja, razumevanja in vrednotenja književne osebe, da so zmožni razumeti značaj in ravnanje književne osebe, da so se sposobni vživeti tudi v osebe, ki so drugačne od njih, da prepoznavajo negativne značajske lastnosti pri pozitivni osebi in obratno, prepoznavajo motive oseb in jih vrednotijo, doživljajo bogastvo književnosti.

3.1.4 Digitalna zmožnost

Digitalna zmožnost je zelo povezana z bralno zmožnostjo. Pojavile so se nove elektronsko oblikovane zvrsti književnosti na elektronskih nosilcih (elektronska literatura), ki zaradi spremenjene oblike besedila terjajo tudi temeljne spremembe pri bralčevi interakciji z elektronskim besedilom. G. Kress ugotavlja, da je to posledica vse pogostejšega vključevanja slikovnih predstav, gibljivih slik, glasbe in slišnih efektov v skupno sporočilo. Tradicionalna organiziranost pisanja, ki ji je vladala logika časa, sosledja elementov v času in njihovih časovnih razporeditev, je s preходом na zaslon nadomestila prostorska logika organiziranosti podobe, ki ji vlada logika prostora, s sočasnostjo njenih slikovnih elementov, v prostorsko organizirani razporeditvi (Kress 2003: 2).

Novi mediji, kot so medmrežje, svetovni splet, CD-romi, računalniški RAM ponujajo nove oblike pisanja, organiziranja in predstavitve besedil. Strokovnjaki (J. D. Bolter idr.) govorijo o t. i. nadbesedilih oz. hipertekstih. To so informacijski mediji, ki kombinirajo besedne in nebesedne podatke. Takšna besedila so sestavljena iz blokov besed (vozlišč) in iz vizualnih informacij ter gibljivih slik, zvoka, animacij, videa in drugih oblik podatkov, ki so vsi v binarnem kotu in povezani z elektronskimi linki. Nadbesedilo vabi bralca k nelinearni (večsmerni) interakciji in se tako bistveno razlikuje od tradicionalnih linearno oblikovanih besedil. Vse sestavine takega besedila nosijo pomen in so del sporočila, ki naj bi ga bralec razumel istočasno. Takšna besedila terjajo nove načine bralčeve interakcije z besedilom. Elektronsko besedilo nadomešča enosmernost z večsmernostjo, uvaja stalno nedokončano in nestabilno besedilnost, zmanjšano avtoriteto avtorja in tudi podatkov ter zato terja nove načine bralčeve interakcije. Ker avtor ne more več nadzorovati bralčevega izbora sestavin, bralec pa neodvisno od avtorja izbira svojo lastno in posebno pot skozi besedilo, na ta način

braliec postane soavtor besedila, kot ga razbira po lastnem izboru. Linki lahko opravljajo različne funkcije. Lahko naredijo strukturo pregledno, omogočajo opombe, vrnejo bralca na osnovni dokument ali ga predstavijo na druge spletne strani. Dejanje branja postane dejanje izbiranja in odločanja med različnimi komponentami hiperbesedila ter njihovimi posameznimi kombinacijami in o dolžini in kakovosti pozornosti, ki jo bralec posveča posameznim sestavinam. Tako morajo bralci ustvariti svoje lastne individualne poti skozi nadbesedilo in se soočiti z nešteti možnostmi izbire različnih poti, imenovanih tudi verige ali proge (Grosman 2011: 134, 135).

G. Liestol ugotavlja, da pri branju nadbesedilne fikcije bralec ne le poustvari pripovedi, ampak ustvari in iznajde nove, ki si jih primarni avtor ni niti predstavlja. Tako bralec postane soavtor zgodbe (Liestol 1994: 98).

Meta Grosman zato govori o novem žanru elektronske književnosti, informativnih besedil in učnih gradiv. Obstajajo različne vrste hibridnih pripovedi in interaktivnih besedil, npr. kombinacija pripovedi z videom, ki se jih da brati le na e-bralnikih. Elektronska literatura se razvija v različne oblike. Obstajajo romani, kratke zgodbe, hipermedijske pripovedne oblike in interaktivna poezija.

Zaradi interakcije z linki je branje bistveno drugačno od linearnega branja. Proces aktivnega izbora in oblikovanja poti povzroča razvoj drugačnih bralnih zanimanj in precej drugačnih čustev pričakovanja. Ko bralec zapusti okvir posameznega bloka ali vozlišča, mora začeti uporabljati nova pravila, saj mora določiti individualno pot skozi besedilo. Z izbiranjem med razpoložljivimi linki. Doživetje elektronske literature je vsekakor drugačno od linearnega branja, ker se mora bralec stalno odločati, katere linke izbrati, da bi priklical naslednji odsek zgodbe ali podobe. Shranjena gradiva nadbesedila omogočajo nešteto poti. Skoraj nemogoče je, da bi dva bralca ustvarila identični poti skozi isto nadbesedilo. Ker z izbiranjem individualne poti vsako branje določa zgodbo nadbesedila, je mogoče reči, da nadbesedilo nima zgodbe, obstajajo samo različna branja (Grosman 2011: 136).

Pojav elektronskih besedil pa sproža tudi vprašanje, ali se bo pozornost z branjem takšnih besedil zmanjševala, ali se bodo bralci še lahko poistovetili z osebami iz književnosti ali razvili empatijo. Bralci takšnih besedil pa morajo poznati zgradbo spleta in smiselne možnosti uporabe povezovalnikov in interaktivne možnosti multimedijskih besedil. Šele tovrstna znanja bralcem omogočajo odločitve in učinkovit izbor iskalnikov, po razmisleku o tem, kaj brati, kje iskati in kako brati.

Učni načrt za osnovno šolo za razvijanje digitalne zmožnosti navaja naslednje:

- Razvijanje digitalne zmožnosti se povezuje z razvijanjem sporazumevalne zmožnosti v slovenskem jeziku, to je zmožnosti sprejemanja (poslušanja, gledanja in branja) in tvorjenja (govorjenja in pisanja) raznih besedil. Digitalna zmožnost vključuje zavestno in kritično rabo informacijskih tehnologij pri opravljanju šolskih in zunajšolskih obveznosti. Podprta je z rabo temeljnih informacijskih spretnosti v okviru IT, to je z rabo računalnika, da bi pridobili, ovrednotili, shranili, tvorili, oblikovali, predstavljali in izmenjevali informacije ter komunicirali in sodelovali na medmrežju.
- Raba informacijskih tehnologij lahko pomembno pripomore h kakovostnejšemu pouku, a mora biti tesno povezana z novimi načini in oblikami dela, predvsem pa s cilji in vsebinami pouka slovenščine, to je z razvijanjem sporazumevalne zmožnosti.
- Pouk slovenščine naj občasno kot nadgradnja klasičnega pouka v učilnici poteka v spletni učilnici, ki je opremljena z e-didaktičnimi gradivi in pripomočki ter orodji, ki omogočajo iskanje podatkov in informacij, dostop do brezplačnih učnih gradiv, avtorskih programov, spletnih slovarjev, komuniciranje z uporabo internetnih storitev, sodelovanje v mrežnih projektih, forumih in različnih spletiščih za učenje slovenskega jezika kot materinščine. V spletni učilnici naj bo priročna e-knjižnica z literaturo za učitelje, s priročniki in učbeniki za učence, vsebuje pa naj tudi zadostno število leposlovnih del, ki jih učitelj izbere za šolsko in domače branje. Na voljo naj bodo tudi slovarji, leksikoni in drugi priročniki v elektronski obliki za pouk jezika in književnosti (*Učni načrt* 2011: 111).

O pomenu digitalne zmožnosti je spregovoril tudi Miran Hladnik na spletnem seminarju Wikiji za Webinar 26. 3. 2014. Povedal je, da Wikipedija ni samo enciklopedija na spletu, ampak prostor, ki nas nagovarja k sodelovanju, da je posvojitev Wikipedije nujna za naš jezikovni in kulturni obstoj in da je odlično pedagoško orodje. Wikiji neprofitne organizacije Wikimedije zajemajo: spletno enciklopedijo Wikipedijo, Wikivir (za stara besedila), Wikiknjige (za naše knjige in priročnike), Wikiverzo (za seminarje, projekte, predavanja), Zbirko (za slikovno gradivo) in Wikislovar. Opozoril je, da je danes število in kvaliteta člankov na Wikipediji nujna za naš jezikovni in kulturni obstoj. S številom in kvaliteto člankov na Wikipediji se meri vitalnost jezika in njegova sposobnost preživetja. Jeziki brez Wikiskupnosti so obsojeni na propad. Letos je Slovenija na 40. mestu (lani na 38.) na lestvici 85 vitalnih jezikov (Hladnik 2014).

Povedal je, da je na Wikipediji 286 jezikov in da obstaja 286 nacionalnih Wikipedij (delež angleške je 21 % in pada); skupaj je 30 milijonov gesel (letni prirastek 3 milijone gesel). Za primerjavo: Britannica 228.000 gesel. Slovenska Wikipedija ima 140.000 gesel od

leta 2002 (prim. *Enciklopedija Slovenije* 1000, angleška Wikipedija 4.400.000 gesel); registriranih je 109.000 slovenskih uporabnikov, tj. tistih, ki urejajo Wikipedijo (5 % populacije; približno toliko je Cobiss registriral tudi živih slovenskih avtorjev). Aktivnih uporabnikov je v enem mesecu 500 (0,025 % populacije); najbolj pridnih 20 prispeva 83 % vnosov. (Prav tam)

Povedal je še, da je Wikipedija blagoslov za Slovence, saj popravlja negativne poteze nacionalnega značaja:

- s principom dajanja (ne pa delitve),
- s principom sodelovanja, kooperativnosti (ne pa tekmovanja in privoščljivosti),
- s prostovoljnim zastojkarstvom (ne pa s koristoljubjem),
- z vpetostjo v svet (ne pa s samozadostnostjo),
- z naslonitvijo na lastno pamet (ne pa z odvisnostjo od avtoritet),
- s pluralnostjo (ne pa z ekskluzivnimi resnicami),
- z odpovedjo avtorskemu napuhu,
- s potrpežljivostjo,
- z zavestjo o nedokončnosti in spreminjivem značaju znanja. (Prav tam)

Na Wikiknjigah si lahko ogledamo učbenike, npr.:

- *Nova pisarija* (učbenik o spletnem pisanju v nastajanju)
- *Slovenska književnost 1965–2015* (koncept literarne zgodovine)
- *Uvod v slovensko mladinsko književnost*. (Prav tam)

Miran Hladnik je svoje razmišljanje o Wikijih sklenil z mislijo, da so Wikipedija in sestrška spletišča vzorčna oblika sodobne pismenosti. Odprta so za kreativno sodelovanje vsakogar. Študente, zaprte v geto šolskega znanja, ki je pogosto namenjeno samo sebi, soočajo z resničnim strokovnim življenjem in tako krepijo njegovo družbeno odgovornost. (Prav tam)

Mirjam Oblak v diplomskem delu *Uporaba interneta pri pouku književnosti v osnovni šoli* ugotavlja, da so učiteljem spletne vsebine in aplikacije, povezane z internetom, na razpolago v številnih oblikah (spletni iskalniki, družbeni mediji, wiki, spletne učilnice, zvočni in video posnetki, komunikacijska orodja, mobilne aplikacije, spletne strani itd.), učitelj pa mora med njimi skrbno izbirati in načrtovati njihovo vključitev v pouk skladno s cilji pouka književnosti, predznanjem in interesi učencev. Za to potrebuje dodatna didaktična in tehnološka znanja, za delo z internetom pa učenci potrebujejo tudi ustrezno tehnološko opremo, npr. osebne računalnike ali mobilne naprave (Oblak 2012: 3).

Ugotavlja, da učenci ob pridobivanju književnega znanja in spoznavanju besedila razvijajo tudi digitalno pismenost. Internet prinaša nove načine izvedbe uvodne motivacije, služi lahko tudi kot vir informacij in komunikacije. Ker je smiselno uporabljati čim bolj raznolike oblike uvodne motivacije, aktivnosti na internetu v ta namen uporabljamo le občasno. Uporaben je tudi v fazi napovedi in umestitve besedila, predvsem kot vir informacij, do katerih lahko učenci pridejo tudi sami. Tako se z učiteljevo pomočjo naučijo iskanja in vrednotenja informacij. Učitelj mora biti pozoren, da delo ni preveč dolgotrajno, kadar je bistvenega pomena stik z besedilom. Internet lahko učencem pomaga tudi pri sintezi in vrednotenju besedil, saj ponuja številna orodja, kar jim omogoča oblikovanje literarne predloge na izviren, njim lasten način. Internet tudi omogoča objavo in možnost komentiranja. Učenci lahko tako preberejo in vrednotijo izdelke svojih sošolcev in se ob tem tudi sami učijo. V fazi novih nalog lahko internet služi kot prostor, kjer najdejo nova besedila, na katerih lahko preizkusijo svoje novopridobljeno znanje, kot prostor za objavo izdelkov in prostor komunikacije o besedilih (Oblak 2012 74).

Uporaba internetnih storitev mora biti skrbno načrtovana in usklajena s cilji pouka književnosti. Mirjam Oblak ugotavlja, da imajo največje prednosti za doseganje ciljev pri pouku književnosti v osnovni šoli naslednje možnosti: uporaba spletnih iskalnikov, saj tako dosega cilje učnega načrta (2011: 109); uporaba SSKJ-ja, občasna vključitev virtualnih sprehodov kot ponazorila, uporaba e-pošte za komunikacijo, uporaba bloga kot prostora za objavo izdelkov in prispevanje komentarjev, uporaba in izdelava zvočnih in video posnetkov in predvsem spletne učilnice. Učencem omogočajo razvijanje digitalne in sporazumevalne zmožnosti, omogočajo izražanje odnosa do besedila, večje razumevanje, boljše doživljanje in vrednotenje. Elektronska gradiva mora učitelj pred uporabo kritično ovrednotiti in jih na podlagi tega umestiti v pouk (Oblak 2012: 140-141).

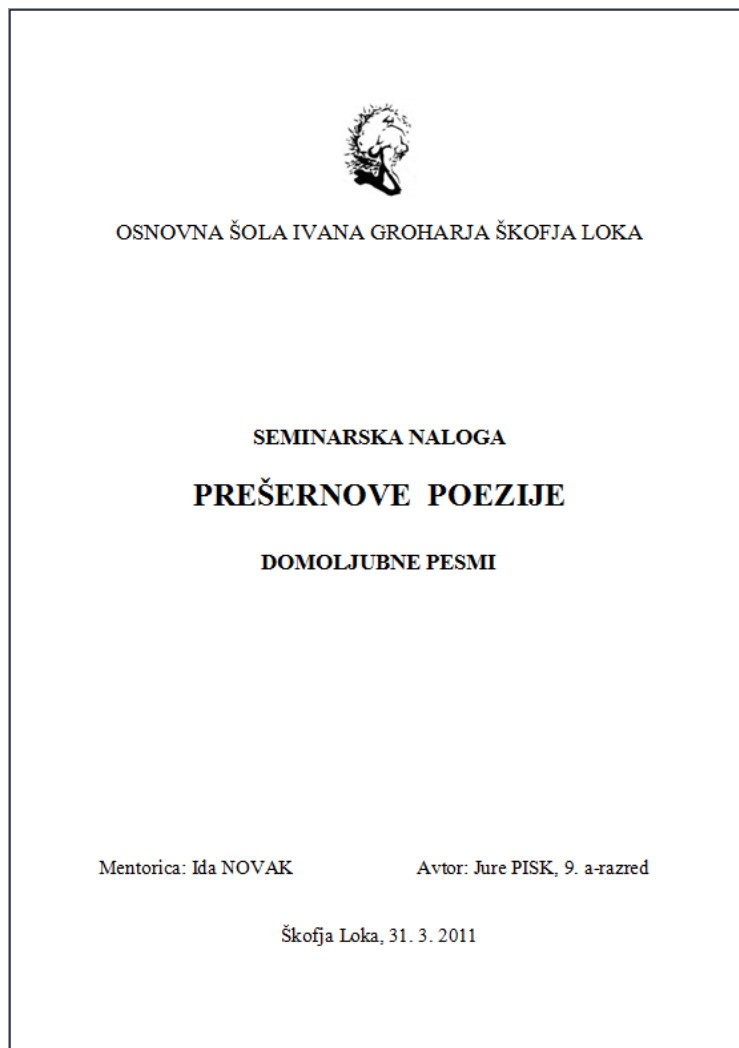
Komunikacija med učencem in učiteljem lahko poteka tudi preko elektronske pošte. V 6. razredu še nimajo vsi učenci svojega elektronskega naslova, ker vsi še ne uporabljajo elektronske pošte, zato mora učitelj slovenščine skupaj z učiteljem računalništva učencem priskrbeti elektronske naslove. Najbolje je, da si vzamejo uro časa in to uredijo skupaj z računalničarjem v računalniški učilnici. Ko učenci poznajo svoje elektronske naslove in gesla (da lahko do njih dostopajo na kateremkoli računalniku), šele lahko poteka komunikacija s sodobnimi mediji. Za komunikacijo med učencem in učiteljem preko elektronske pošte morajo učenci poznati tudi učiteljev elektronski naslov. Priporočam, da je ta naslov namenjen samo učencem in da ga že v začetku 6. razreda zapišejo v svoje beležke. Preko elektronske pošte učenci učitelju pošiljajo svoje govorne nastope. Če želijo in če jih pošljejo teden pred

nastopom, jih učitelj pregleda in svetuje, kako bi besedilo izboljšali ali popravili. Ko predstavijo svoj govorni nastop, preprosto odprejo dokument s PowerPointom in nastopijo.

Po elektronski pošti lahko učenci pošljejo učitelju tudi domača branja, spise, pesmi, dramatizirana besedila, osnutke besedil, seminarske naloge itd.

Učenec se mora v osnovni šoli naučiti pravilno pisati in oblikovati različne vrsta nalog (domača branja, seminarske naloge itd.). Pogosto se dogaja, da ima na isti šoli vsak učitelj svoja navodila za izdelavo, navajanje virov in citiranje. To povzroča učencem težave, saj morajo po nepotrebnem izdelovati svoje izdelke po različnih merilih in navodilih. Zato sem se odločila, da na naši šoli navodila učencem poenotimo. Pripravila sem natančna navodila za pisanje pisnih izdelkov po mednarodnih ISO standardih, ki vsebujejo navodilo o izdelavi naslovne strani, oblikovanju besedila, citiranju, navajanju virov, dodajanju slikovnega gradiva in tabel ter naslovljanju le-teh itd. S pomočjo računalničarke sem jih shranila na spletni strani šole, da jih lahko uporabljajo vsi učenci in učitelji. S tem je olajšano delo učencem in učiteljem. Učenci se izdelovanja pisnih izdelkov učijo postopoma. V 6. razredu se naučijo izdelati naslovno stran, oštevilčiti strani in oblikovati poglavja. Nato v vsakem razredu pridobijo novo znanje.

Ker je dokument preobsežen, prikazujem le nekaj najpomembnejših strani.
Navodila za izdelavo pisnih izdelkov po mednarodnih standardih ISO:

Slika 1: Primer naslovnice

Primeri:

Tabela 1: Glagol

glagol	oseba	število	čas	vid
hodim				
berem				
mislim sem				

Sl. 1: Knjiga Janeza Vajkarda Valvasorja:
Slava vojvodine Kranjske

Slika 2: Označevanje tabele in slik

Citiranje

- Citiranje je dobesedno navajanje besed ali stavkov iz pisnega dokumenta. V besedilu dobesedne navedbe označimo z narekovaji in z navedbo avtorja citata. Za narekovaji navedemo priimek avtorja, letnico izdaje publikacije, stran.
- Primer:
“S citati je treba biti previden. Kajti hitro se namreč zgodi, da med številnimi citati izgine lastno besedilo in samostojna misel. Citat naj le pomaga ločiti izvirno od neizvirnega.” (Hladnik: 1994, 119)

Slika 3: Citiranje

Navajanje virov in pisanje bibliografije

MONOGRAFIJE – EN AVTOR

AVTOR: *Naslov dela*. Izdaja. Kraj izida : založba, letnica. (Zbirka; štetje).

Primer:

BEVK, F.: *Tatič*. Ljubljana : Mladinska knjiga, 1971. (Moja knjižnica; 2)

Slika 4: Navajanje virov – 1 avtor

MONOGRAFIJE – DVA ALI TRIJE AVTORJI

Navedemo vse avtorje.

KOCIJAN, G. in S. Šimenc: *O domovina, ti si kakor zdravje*. Ljubljana : Mladinska knjiga, 1990

Slika 5: Navajanje virov - 2 ali 3 avtorji

Nekateri učenci že v 6. razredu dobro obvladajo PowerPoint, drugi pa se ob njih (pri skupinskem delu ali delu v dvojicah) učijo, zato je dobro, da svoje znanje in spretnosti uporabijo tudi pri učenju in zbiranju informacij. Pri obravnavi književnosti se lahko med uro zberejo in izberejo potrebne informacije o življenju in delih obravnavnega književnika, jih uredijo v PowerPoint predstavitvi in nato predstavijo sošolcem. Za takšno delo v skupinah so zelo primerni majhni prenosni ali pa tablični računalniki, ker jih lahko občasno prinesemo v razred.

Male prenosne ali tablične računalnike lahko uporabimo tudi za spoznavanje *Slovarja slovenskega knjižnega jezika* ali pa za iskanje informacij o njem, ko pišejo šolske pisne naloge, iščejo informacije o posameznih besedah, besednih družinah, razlagajo besedne zveze in frazeme itd.

Skoraj nepogrešljiva je računalniška tehnologija pri predstavitvi avtorje in njihovih del. Za predstavitev književnikov in njihovih del uporabljam PowerPoint. Za učence skoraj vedno pripravim učni list, v katerega vpisujejo (ključne) besede, ko sledijo razlagi. Poglejmo si primer PowerPointa in učni list.

Ob PowerPoint predstavitvi učitelj učencem veliko bolj slikovito predstavi življenje in dela književnika, kot če bi o njem samo govoril. Za učence pa je priporočljivo narediti učni list s predstavitvijo književnika, ki ga dopolnjujejo s podatki o književniku. Poglejmo si eno od takšnih predstavitev književnika.

Življenje

Valentin Vodnik se je rodil v Šiški. Izhajal je iz kmečko-obrtniške družine.

Vodnikova hiša

Šolanje in poklic

Po končani gimnaziji je stopil v frančiškanski red. Študiral je bogoslovje in postal duhovnik. Najprej je bil pridigar v Ljubljani, potem pa je opravljal duhovniško službo na Sori, Bledu, v Ribnici in na Koprivniku v Bohinju.

Ponovno v Ljubljani

Po posredovanju Žige Zoisa, ki ga je vneto spodbujal k slovstvenemu ustvarjanju, se je po 13 letih vrnil v Ljubljano. Postal je gimnazijski profesor in se posvetil zgodovini in zemljepisu.

Žiga Zois

Ko smo prišli pod Francoze (od jeseni 1809 do jeseni 1813, večji del slovenskega ozemlja je spadal v t.i. Ilirske province), se je zanje zelo navdušil. Postal je ravnatelj gimnazije ter nadzornik obrtne in osnovnih šol v Ljubljani.

Napoleon

Ko je bil Napoleon premagan, so se v našo deželo vrnili stari oblastniki – Avstrijci. Vodnika so za kazen upokojili.

Dela

Prvi učitelj pesništva je bil Vodniku Marko Pohlin. Pod njegovim vplivom se je Vodnik bolj zanimal za jezik in zložil nekaj pesmi (*Zadovoljni Kranjec*).

Marko Pohlin

Pozneje se je vzgajal pod Zoisovim vplivom. Zois mu je večkrat svetoval, naj se uči pesništva pri latinskem pesniku Horacu, posnema pa naj tudi ljudsko pesem. Ti nauki so obrodili pri Vodniku dokaj bogate pesniške sadove. V njegovih pesmih se pozna močan vpliv gorenjske ljudske pesmi.

Svoje pesmi je Vodnik objavljал v *Veliki pratiki* in prvem slovenskem časniku *Ljubljanskih novicah*.

Velika pratika

Leta 1806 je izdal pesniško zbirko *Pesmi za pokušino*.

V skladu s potrebami časa je Vodnik pisal predvsem spodbudne in poučne pesmi. Med poučnimi pesmimi so mu gotovo najbolj uspele nekatere *basni* (*Kos in brezen*, *Nemški inu kranjski konj*, *Sraka inu mlade*). Za svoje pesmi je najraje uporabljal obliko alpske poskočnice.

V pesmih se je lotil tudi osebnih doživetij. To so izpovedi o doživljanju narave in o pesništvu. Med te vrste pesmi spada *Moj spominik*, ki prestavlja vrh Vodnikove poezije.

Razen s pesništvom se je Vodnik ukvarjal še z vrsto drugih stvari. Izdajal je *Malo in Veliko pratiko*, urejal prvi slovenski časnik *Ljubljanske novice*, napisal je sedem učbenikov (*Pismenost in gramatika za prve šole*), pripravljaj je nemško-slovenski slovar, v nemščini je napisal zgodovino kranjske dežele, Trsta in Goriške, prevedel je *Kuharske bukve* in še marsikaj.

Vodnik je bil po Linhartovi smrti najpomembnejši slovenski preroditelj in pisec. Ljubil je slovensko ljudstvo in mu želel pomagati k napredku. Zato mu je sam Prešeren kot svojemu prvemu učitelju napovedal nesmrtnost.

Vodnik pa je v svoji pesmi *Moj spominik* zapisal:

Ne hčere ne sina
po meni ne bo.
Dovolj je spomina,
me pesmi pojo.

Učni list za učence:

VALENTIN VODNIK

(Ljubljana, _____ - Ljubljana, _____)

Valentin Vodnik je ustvarjal v obdobju _____.

Je prvi slovenski umetni _____.

Po končani gimnaziji je študiral _____ in postal

_____. Najprej je bil pridigar v _____, poten

pa je opravljal duhovniško službo v na Sori, Bledu, v Ribnici

in na Koprivniku v Bohinju. Postal je _____ profesor ter se posvetil zgodovini in _____.

Ko smo prišli pod Francoze (1809 – 1813) se je zanje zelo _____. Postal je _____ gimnazije ter šolski nadzornik.

Ko je bil Napoleon premagan, so se v našo deželo vrnili stari oblastniki _ Avstrijci. Ti so ga za kazen _____.

S svojimi pesmimi je skušal v Slovencih spodbujati samozavest, jim buditi upanje v prihodnost in jih vzgajati (pesmi *Dramilo in Ilirija oživiljena*).

Pesmi je objavljali v **Veliki pratiki** in prvem slovenskem časniku **Ljubljanskih novicah**.

Svoje pesmi je Vodnik izdal v **zbirki Pesmi za pokušino** (1806), ki je prva znana slovenska _____.

Vodnik pa ni bil samo **pesnik**, ampak tudi _____ in _____.

Izdajal je **Veliko** in _____ in urejal 1. slovenski časnik _____.

Napisal je (koliko?) _____ **učbenikov** (npr. **Pismenost in gramatika za prve šole (šolska slovnica)**), pripravljali je _____ **slovar**, v nemščini je napisal **zgodovino** _____.

Prevedel je _____.

V pesmih je najraje uporabljal obliko _____ poskočnice.

Valentin Vodnik je po Linhartovi smrti postal najpomembnejši slovenski preroditelj in pisec. Ljubil je Slovence in jim je želel pomagati k napredku. Za to mu je sam Prešeren v pesmi V spomin Valentina Vodnika napovedal nesmrtnost. Sam pa je v pesmi Moj spominek zase zapisal in napovedal:

*Ne hčere ne sina
po meni ne bo,
dovolj je spomina:
me pesmi pojo.*

PowerPoint uporabljamo tudi, da učencem ob slikovnem gradivu prikažemo potek zgodbe ali pa, da potek ob njem ponovijo. Skoraj nepogrešljiv se mi zdi, kadar umeščamo besedilo v kontekst. Učenci si težko zapomnijo potek zgodbe pred in po odlomku, ki ga beremo v šoli, če pa jim to ponazorimo s slikovnim gradivom, je zapomnitev veliko lažja. Ker

poznajo celoto, tudi veliko lažje in boje razumejo in vrednotijo odlomek iz besedila. Kot zgled predstavljam umestitev dela besedila *Odisej pri Polifemu* v besedilo (*Odisejo*).

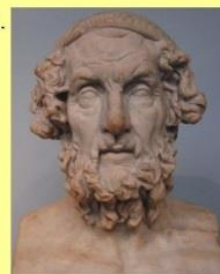
PowerPoint: Homer: *Odisej na otoku kiklopov*

Homer: *Odisej na otoku kiklopov*

Priprava: Olga Koplan

Homer

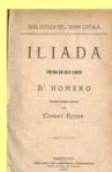
Bil je antični grški pesnik. Verjetno je živel v 2. polovici 8. stoletja pred našim štetjem.

Najverjetneje je bil eden potujočih starogrških pevcev, ki so potovali po deželi in ob spremljavi lire peli pesmi.

- Najverjetneje je bil slep.
- Njegov rojstni kraj ni znan, zato si ga prisvajajo številna mesta v današnji Grčiji in Turčiji.
- Napisal je dve deli: *Iliado* in *Odisejo*.

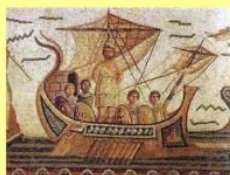
- *Iliada* govori o vojni med Grki in Trojanci, *Odiseja* pa o vračanju grškega junaka Odiseja s Troje na rodno Itako.
- V starem veku ni nihče dvomil o Homerjevi resničnosti, v novem času pa se je odprlo "homersko vprašanje", ko so se znanstveniki začeli spraševati, ali je lahko en sam človek napisal tako mojstrovino, kot je *Iliada*. Prevladalo je mnenje, da je Homer avtor *Iliade* in *Odiseje* zaradi izredno stroge enotne kompozicije tako *Iliade* kot *Odiseje*. Za oba epa je značilna homerska primera.

Odiseja

Trojanske vojne, ki je trajala 10 let, se je udeležil tudi Grk Odisej. Doma sta ga čakala zvesta žena Penelopa in sin Telemah. Ko se je vojna Končala, se je Odisej domov vračal 10 let.

Odisej je blodil po morju in doživel različne pustolovščine.

Zvesta žena Penelopa je snubce odganjala tako, da je prt, ki ga je čez dan stkala, ponoči razparala. Snubcem je namreč govorila, da se bo odločila za enega izmed njih, ko bo stkala prt.

Penelopa in Odisej

1. Na otoku Lotofagov so Odiseju in tovarišem otočani postregli z lotosom, ki ima lastnost, da človeka tako zasvoji, da pozabi na dom in svojce. Odisej je tovariše le s težavo prepričal, da so nadaljevali plovbo.

2. Kiklopi so bili orjaški velikani, ki so živeli v samotnih votlinah. V deželi kiklopov so imeli opravka z najmogočnejšim med njimi, to je s Polifemom, sinom boga Poseidona. Velikan je požrl 6 Odisejevih tovarišev. Odisej je nato ukanil Polifema tako, da ga je opil, nato pa mu je v edino oko (kiklopi so bili enooki) zabodel razžarjen kol. Tako je Polifem oslepel, Odisej pa se je močno zameril Poseidonu, gospodarju morja.

Polifem

Poseidon

3. Na otoku, kjer je vladal Aiolos, bog vetrov, so si zaradi radovednosti "prislužili" strašen vihar in razburkano morje.

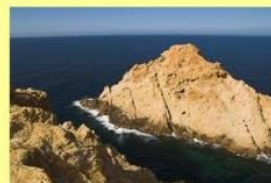
4. Rešili so se na otok čarovnice Kirke, ki je nekaj mož začarala v svinje. Zvitemu Odiseju je uspelo doseči, da jih je odčarala. Leto dni jih je gostila, nato pa je Odiseju celo svetovala, kako naj ravna na poti, da se bo izognil večini težav.

5. Pluli so mimo Siren, dveh morskih deklic, ki privabljata mornarje z očarljivim petjem in jih nato ugonobita. Vožnjo so srečno prestali.

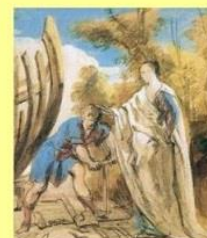
6. V nevarni ožini dveh pošasti Scile in Karbide pa so izgubili 6 mož.

7. Nato so pristali na Heliovem otoku, kjer se je pasla živina in ovce. Sprva so možje upoštevali Kirkin nasvet in se niso dotaknili nobene živali, ko pa jim je pošla hrana, so na vzdržnost pozabili in zaklali nekaj živali. Na odprtem morju jih je zato zajel vihar, ladja se je razbila in vsi možje, razen Odiseja, so utonili.

8. Samo Odisej se je čudežno rešil na otok, kjer je živela nimfa Kalipso.

9. Nimfa Kalipso je hotela imeti Odiseja za moža in ga je zadrževala 7 let. Iz krempljev Kalipso ga je rešila boginja Atena, ki je bila vseskozi Odisejeva zaveznica.

Atena

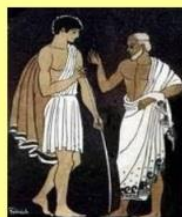
10. Odisej je odplul na skromnem splavu. Spet je doživel vihar. Morje ga je naplavilo na otok Faiakov.

Na otoku Faiakov so ga lepo sprejeli, mu stesali ladjo in ga spečega odpeljali na rodno Itako.

11. Odisej se je po Ateninem nasvetu preoblekel v berača. Prepoznati se je dal le sinu Telemahu.

Odisej se je kot berač udeležil tekmovanja v lokostrelstvu skupaj z drugimi snubci za Penelopino roko.

Odisej je vse premagal in jih pobil. (Penelopa je pred tem izgubila že vsakršno upanje, da se bo njen mož Odisej vrnil. Popolnoma pa je upanje splahnelo potem, ko je odšel od doma še sin, da bi kaj več izvedel o očetu. Vendar sta se oba srečno vrnila.)

Primerjaj ju.

Polifemove razumske sposobnosti so bile zelo nizke, Odisej pa je bil izredno _____ (Kakšen?).

Te lastnosti se pokažejo predvsem v tem, kako Odisej prelisiči Polifema z _____ (S čim?)

- Iz besedila izpiši dejanja, ki jih je Odisej opravil zato, da bi rešil svoje tovariše.

- _____
- _____
- _____

- Kdo odloča o usodi Odiseja in njegovih tovarišev?
- A) oni sami,
- B) kiklopi,
- C) žena Penelopa in sin Telemah,
- Č) bogovi (Pozejdon), ki imajo izjemne moči in človeku niso naklonjeni,
- D) prebivalci otoka Itaka.

- Homerjev jezik se odlikuje s PRIMERAMI ali KOMPARACIJAMI. Poišči jih in izpiši vsaj tri.

- Manj znane besede uporabi v povedih:

- golida,
- lesa,
- zadegati,
- hudina.

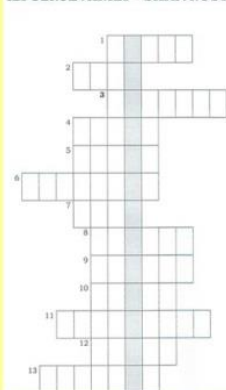

Ustvarjalno in poustvarjalno pisanje

- Nadaljevanje zgodbe: Napiši, kako se je nadaljevalo Polifemovo življenje, ko je Odisej s tovariši odplul z otoka kiklopov.
- Nadaljevanje zgodbe: Napiši, kaj vse je doživel Odisej, ko je odplul z otoka Kiklopov.
- V zgodbi *Na otoku kiklopov* poišči vse, kar je v vsakdanjem življenju nemogoče.
- Napiši pogovor med Odisejevima tovarišema, ko sta bila zaprta v votlini in potem, ko sta bila rešena na ladji.
- Napiši samogovor Polifema, ko je izvedel, da mu je oko iztaknil Odisej.
- Predstavi si, da si oslepljeni Polifem. Zbranim kiklopom pripoveduj zgodbo o srečanju z Odisejem in njegovimi tovariši.
- Napiši pismo Odisejevega tovariša, ko se rešeni kiklopa vračajo z ladjo na otok Itako. Piše staršem, bratu ali sestrí.

IZPOLNJEVANKA – SKRIVNOSTNI SVET BAJK

PowerPoint lahko uporabljamo v vseh fazah učnega procesa, od motivacije do končnih nalog. Njegova prednost je v tem, da ga učitelj lahko prilagodi učnim ciljem in vsebini, ki jo namerava obravnavati pri učnih urah.

Na razpolago imamo tudi različne programe in gradiva za delo na i-tablah. Tudi ti so zelo dobrodošli v sodobnem učnem procesu. Njihovo pomanjkljivost pa vidim v tem, da so včasih bolj zamudni in zahtevnejši za uporabo, zato se učitelji raje oklepajo gradiv, ki so jih v razredu že preizkusili in so se izkazala kot dobra.

Sodobna tehnologija pa prinaša tudi pomanjkljivosti. Učitelj mora biti pri izbiri gradiva zelo kritičen. Vedno mora temeljito premisliti, katere cilje želi z uro doseči in katera gradiva bodo doseganje ciljev pospešila in olajšala, katera pa mu ne bodo v pomoč ali bodo celo delovala kot ovira na poti do cilja. Ko obravnavamo pravljico H. C. Andersena *Cesarjeva nova oblačila*, si učenci lahko ogledajo tudi risanko in primerjajo obe deli.

Danes lahko učitelj izbira med številnimi učbeniki. Ker je konkurenca huda, se tudi avtorji učbenikov in založbe včasih odločajo za hitre rešitve, ki pa uporabnikom prinesejo več problemov kot koristi. Menim, da mora biti spletna gradiva, ki spremljajo učbenik, tako dobro premišljena in pripravljena kot ostalo gradivo v učbeniku, v nasprotnem primeru je bolje, da jih ni.

Sodobno tehnologijo lahko uporabljamo tudi, da posnamemo radijsko igro ali dramsko uprizoritev. Šele ko učenci vidijo in slišijo svoj nastop, lahko ocenijo, kakšen je bil in presodijo, kako bi ga lahko še izboljšali.

3.1.5 Zmožnost medpredmetnega povezovanja

Eden od pomembnih ciljev osnovnošolskega pouka je tudi medpredmetno povezovanje. Učni načrt takole opredeli in predvideva medpredmetno povezovanje pri obravnavi umetnostnih besedil:

Predmet slovenščina se s sporazumevalnimi in drugimi dejavnostmi učencev ter tem in vsebine obravnavanih besedil povezuje z vsemi predmetnimi področji. K temu pripomore tudi, da slovenščina v Republiki Sloveniji ni le učni predmet, temveč tudi učni jezik.

V osnovni šoli v vseh vzgojno-izobraževalnih obdobjih besedno sporazumevanje, na slušni ali vidni ravni, ves čas povezujemo tudi z nebesednim (likovnim, gibalnim, glasbenim, pozneje tudi z računalniškim opismenjevanjem itd.).

Pouk književnosti oziroma obravnavanje umetnostnih besedil se ob povezovanju z glasbeno, likovno in plesno vzgojo v drugem in tretjem vzgojno-izobraževalnem obdobju

povezuje z družbeno-humanističnimi predmeti, samo v tretjem vzgojno-izobraževalnem obdobju tudi z izbirnimi predmeti (na primer z retoriko, šolskim novinarstvom ipd).

Splošni cilji predmeta tudi v drugem in tretjem vzgojno-izobraževalnem obdobju vključujejo medpredmetne vsebine, kot so državljanska kultura, knjižnično informacijsko znanje, IT (razvijanje digitalnih zmožnosti), kulturna vzgoja, okoljska vzgoja, vzgoja za zdravje, vzgoja kupca, poklicna orientacija, prometna vzgoja itd.

Na ravni vključevanja medpredmetnih vsebin je v tem učnem načrtu posebna pozornost namenjena razvijanju digitalne pismenosti učencev. Ti uporabljajo digitalne tehnologije pri razvijanju sporazumevalne zmožnosti in komunikaciji (dejavnem stiku) z literaturo, in sicer:

- pri sprejemanju, razčlenjevanju in tvorjenju neumetnostnih in umetnostnih besedil,
- kot podporo kritičnemu mišljenju, ustvarjalnosti in inovativnosti,
- za iskanje, zbiranje, izmenjavo in obdelavo podatkov ter njihovo sistematično rabo pri tvorjenju informacij. Za izdelavo, predstavitev in razumevanje kompleksnih informacij uporabljajo tudi primerno strojno in programsko opremo, samostojno uporabljajo primerne didaktične računalniške programe in internet kot vir podatkov in komunikacijsko orodje.

Poudarjena je tudi kulturna vzgoja, saj kot osrednji element vseživljenjskega učenja pomembno pripomore k celovitemu razvoju osebnosti vsakega posameznika ter sooblikuje človekovo kulturno zavest in izražanje. Učencem omogoča razumevanje pomena in spoznavanje kulture lastnega naroda ter zavedanje o pripadnosti tej kulturi. Spodbuja tudi spoštljiv odnos do drugih kultur in medkulturni dialog.

Medpredmetne povezave so mogoče zaradi različnih namenov in izpeljane različno, na primer kot motivacija, nadgradnja znanja, oblikovanje avtentičnih nalog, projektni dan ipd. Uresničevanje medpredmetnih povezav (tudi po vertikali) je odvisno od povezovanja učiteljev vseh predmetnih področij in načrtovanja povezav na treh ravneh – na ravni šole, strokovnih aktivov in posameznih učiteljev.

Cilj povezovanja predmetov je torej globalni pristop, ki spodbuja tako imenovano celostno učenje in poučevanje. Medpredmetno povezovanje zato lahko poteka na ravni vsebine (na primer tema protestantizma v sklopu projektnega tedna), na ravni procesnega znanja (na primer iskanje virov kot spretnost, ki je mogoča pri vseh predmetih) ter na konceptualni ravni (na primer poglobljanje razumevanja istih pojmov pri različnih predmetih) (*Učni načrt* 2011: 108, 109).

Možnosti medpredmetnega povezovanja pri pouku književnosti so znotrajpredmetne, medpredmetne in nadpredmetne aktualizacije (Krakar Vogel 2011: 274).

Medpredmetno povezovanje pri pouku književnosti ni samo sebi namen. Doseglo naj bi določene cilje. Učitelj mora dobro poznati ne le cilje predmeta, pač pa tudi drugih predmetnih področij. Svetuje se dejavno sodelovanje vseh učiteljev. Timsko delo in sposobnost prilagajanja izbire vsebin razvojni stopnji učencev, metod dela in organizacijske sposobnosti so za medpredmetno povezovanje nujni, učitelj pa naj pozna metode dela, ki olajšujejo doseganje tovrstnih ciljev. Prednosti medpredmetnega povezovanja pri pouku književnosti so v večji dolgoročnosti znanja, razvijanju kritičnega mišljenja, kompetenc, kar učencem omogoča večjo uporabo znanja in sposobnosti uvida v raznolike obravnave podobne snovi. Prednosti so tudi v spodbujanju vsebinskega znanja (pri pouku književnosti je to literarnoteoretsko in literarnozgodovinsko znanje), funkcionalnih dejavnosti (spoznavno-sprejemnih in prenosniških), pa tudi spodbujanju širših ciljev pouka književnosti, kot je na primer kulturna razgledanost (Žbogar 2013: 50).

Medsistemske povezave nastajajo, kadar povezujemo določen literarni sistem z drugim, npr. poučevanje vpliva svetovne književnosti na slovensko književnost in obratno, npr. Prešernovo prevzemanje tujih pesniških oblik, npr. prevzemanje soneta. (Prav tam.)

Medpredmetne povezave so, kadar slovenščino povezujemo z drugimi predmeti, npr. z glasbo, športom, likovno vzgojo: dobrodošlo je tudi vključevanje umetniških prireditev (npr. ples, folklor), spodbujanje ustvarjalnih in/ali poustvarjalnih dejavnosti, ki so lahko medijsko različno uprizorjene, npr. ekranizacije, uprizoritve, uglasbitve. Medpredmetne povezave uporabljamo v vseh fazah pouka književnosti, tudi pri obravnavi novih učnih vsebin. Žbogarjeva priporoča tudi različne dejavne oblike dela, npr. obisk knjižnice, muzeja itd. (Prav tam)

Nadpredmetne povezave so navezave obravnavane snovi na aktualno osebno izkušnjo, vrednotenje literarnih snovi /.../, spodbujajo dejavno oblikovanje stališč (Krakar Vogel 2011: 275).

Učenci naj bi bili dejavni v vseh fazah medpredmetnega povezovanja: izbirajo in pripravljajo ideje, pa tudi evalvirajo takšen pouk. Predlagajo lahko, katere teme bi želeli spoznavati ob medpredmetnem povezovanju, izrazijo svoje predloge v zvezi z oblikami dela, saj se nekateri raje posvetijo dramatizaciji izbrane teme, drugi so bolj uspešni pri izdelavi raziskovalne naloge ali spletne strani. Izpeljava medpredmetnih povezav naj bo dejavna: učence spodbuja k razumevanju, kako je obravnavana tema povezana z družbenozgodovinskimi okoliščinami, k samostojnemu raziskovalnemu delu, k iskanju sorodnih primerov (npr. motiv mačehe v ljudskem slovstvu) (Žbogar 2013: 51).

Medpredmetne povezave je treba načrtovati pred pričetkom pouka in jih vključiti v učne načrte. Slovenščina je predmet, ki se lahko povezuje s številnimi področji. Pri obravnavi ljudskih pesmi se lahko povezujemo z glasbeno vzgojo, geografijo, zgodovino, pri obravnavi književnikov se lahko povezujemo z geografijo, zgodovino, značilnosti literarnih obdobj primerjamo z obdobji v glasbi in likovni umetnosti, znane učence lahko širimo in utrjujemo tako, da ustvarjamo vzporedni premici zgodovinskega in kulturnega dogajanja. Najbolj se z drugimi predmeti (npr. z likovno, tehnično, glasbeno vzgojo, geografijo, zgodovino) povezujemo pri obravnavi domačih branj, pri uprizoritvah dramskih besedil, pri recitacijah in drugih kulturnih prireditvah. S predmeti iz računalništva se povezujemo pri izdelavi seminarских nalog, pri snemanju in shranjevanju filmskih posnetkov in zvočnega gradiva. Pomembna je tudi povezava knjižnice in knjižnično-informacijskih znanj s poukom slovenščine, saj učenci pri njej pridobivajo temeljna znanja o knjižnici, njenem informacijskem sistemu in pisanju besedil.

4. METODE POUKA KNJIŽEVNOSTI

Ključne zmožnosti učencev razvijamo v okviru različnih metod pouka književnosti. V slovenskem prostoru so se uveljavile predvsem tri: komunikacijski pouk, metoda delne in celostne šolske interpretacije in problemsko-ustvarjalni pouk. Z njimi so se znanstveno ukvarjali in jih uveljavili v slovenskem šolstvu predavatelji didaktike slovenske književnosti: Boža Krakar Vogel, Alenka Žbogar in Igor Saksida.

4.1 Komunikacijski pouk

Pri nas se je populariziral v devetdesetih letih. Njegova novost je dialoškost. Gre za tako imenovani ustvarjalni dialog, ki ga vzpostavljata književno besedilo in bralec, dialog med bralci ter dialog med bralci in učiteljem. Bralec ob branju ob branju v domišljijskem svetu izkuša novo, nenavadno, nekaj, česar morda sam še ni izkusil. Pa v realnosti tudi nikoli ne bo. Rezultat takega pouka je literarnoestetsko doživetje., kar je hkrati tudi osnovni cilj pouka književnosti (Saksida 2007: 25). Faze šolske interpretacije so osredotočene na dejavnosti pred, med in po branju literarnega besedila. Strategije pred branjem so namenjene sprejemanju književnosti in aktiviranju predznanja učencev, strategije med branjem so povezane z bralnimi sposobnostmi: razvijanjem razumevanja, zaznavanja in vrednotenja literarnega besedila. Strategije po branju so usmerjene v soočanje bralčevih pričakovanj in besedilnega sveta, ki je v njegovi zavesti nastajal med branjem. Nove naloge so pomembna faza komunikacijskega pouka in potekajo kot individualne ali skupinske dejavnosti (glasno poustvarjalno branje, vživljanje v književno osebo, risanje dogajalne premice, tvorjenje besedila po vzorcu, nadaljevanje oz. dopolnjevanje zgodbe itd.) (Žbogar 2013: 90-92). Komunikacijski pouk je najbolj primeren za razredno stopnjo, seveda pa lahko njegove elemente s pridom uporabimo tudi na predmetni stopnji osnovne šole.

4.2 Metoda delne in celostne šolske interpretacije

V osnovni šoli poteka pouk književnosti po metodi delne in celostne šolske interpretacije, ki jo je razvijal zagrebški didaktik književnosti Dragutin Rosandić (npr. 1975), pri nas pa Boža Krakar Vogel (npr. 2004). Gre za izkušnjsko metodo pouka, v katerem je osrednja dejavnost učenčev branje literarnega besedila, osrednji cilj takega pouka pa dejaven stik z leposlovjem. Prevladuje metoda pogovora, kadar pa je zaradi preglednosti in

sistematičnosti informacij potrebno (npr. pri razlagi avtorjevega življenja, sinteznih predstavitev dobe ali drugih kompleksnejših temah), se dopolnjuje z neizkušenjskimi, npr. z razlago, predavanjem in (multimedijskimi) prikazi. Tako se pri pouku književnosti prepletajo izkušenska, problemska in ustvarjalna metoda pouka (Boža Krakar Vogel 2004: 59-60). Šolska interpretacija je skupno branje in obravnava leposlovnih besedil /.../. Poteka tako, da vsak posameznik ob učiteljevih spodbudah dojema literarno besedilo (in svoje dojemanje izraža na vseh temeljnih spoznavno-sprejemnih stopnjah). /.../ Učenci zato ob takem bralnem pouku razvijajo književne sposobnosti, pridobivajo književno znanje in si oblikujejo vrednote (57). Omogoča razvijanje leposlovnega branja, doživljanja, razumevanja besedila s pomočjo analize in sinteze in kritiškega odnosa do prebranega.

Šolska interpretacija se deli na naslednje faze:

1. Uvodna motivacija, ki je lahko doživljajsko-izkušenska, doživljajsko-problemska ali ponavljanje snovi.
2. Napoved besedila in umestitev.
3. Interpretativno branje.
4. Premor po branju in izražanje doživetij.
5. Razčlenjevanje besedila.
6. Sinteza in vrednotenje.
7. Nove naloge.

Celostna šolska interpretacija obravnava celotno literarno besedilo na vseh spoznavno-sprejemnih stopnjah, delna šolska interpretacija pa ne zajema celotnega besedila ali pa se ne dogaja na vseh spoznavno-sprejemnih stopnjah (Krakar Vogel 57-60).

Strokovnjaki imajo različno mnenje o delni šolski interpretaciji. Kritiki pravijo, da je delna interpretacija podobna opazovanju fragmentov slike. M. Grosman meni, da taka interpretacija ne omogoča celostnega vtisa o prebranem besedilu. Zagovorniki pa poudarjajo, da ravno preko branja odlomka učenci lahko dobijo pristen vtis o celotnem besedilu, kar spodbudi zanimanje za branje in raziskovanje literature. (Povzeto po Žbogar 2013: 87.) Sama menim, da je tudi delna šolska interpretacija nujno potrebna, saj ne moremo vseh besedil obravnavati v celoti ali pa na vseh spoznavno-sprejemnih stopnjah. Pomembno pa je, da besedilo dobro umestimo v kontekst: predstavimo dogajanje in osebe, ki nastopajo pred prebranim odlomkom in po njem, dobo, v kateri je delo nastalo, ipd. Navsezadnje je tudi posamezno delo le izsek iz avtorjevega opusa, ki ga je prav tako potrebno pojasniti vsaj z nekaterimi avtobiografskimi podatki in predstavitev dobe. Nisem pa navdušena nad zelo kratkimi izseki iz besedil in menim, da bi izsek moral biti dolg vsaj dve, tri ali štiri strani, da se učenci lažje

»potopijo« v besedilo, da začutijo vzdušje, odnose med osebami, potek dogajanja in avtorjev stil pripovedovanja.

V metodi šolske interpretacije uporabljamo osebni pristop, ki omogoča bolj poglobljen stik s književnostjo. (Akademski pristop pa je pogost v fazi analize in sinteze.) Učenci se do spoznanj o besedilu dokopljejo sami. Ta dejavnost jim omogoči dejaven odnos z literaturo, kar pa je pogoj za razumevanje. Mateja Pezdirc Bartol je ugotovila, da »imajo bralci, ki nimajo interesa za ukvarjanje z literarnimi besedili ali pa je njihov interes majhen, tudi slabši odnos do branja, njihove vrednostne sodbe so površinske in pogosto povezane z neliterarnimi kategorijami, njihovo razumevanje je slabše, pri interpretaciji pa pogosto niso sposobni vključiti informacij iz besedila v svoje miselne sheme, kar posledično privede do občutka neuspešnosti oziroma nezmožnosti za delo z besedili (2001: 99).«

4.2.1 Uvodna motivacija, umestitev besedila in čustveni premor

Prva faza šolske interpretacije je uvodna motivacija. Boža Krakar Vogel govori o treh tipih glede na to, na katere dejavnosti učencev se pri tem učitelj najbolj opre. Prva možnost je **ponovitev književnega znanja kot priprava na obravnavo nove snovi**. Učitelj pričakuje od učencev reprodukcijo, spominsko povzemanje, ki bo iz dolgoročnega spomina priklicalo informacije, potrebne za razumevanje novega besedila. Ta tip motivacije pri učencih ne spodbudi celostne, tj. tudi čustvene in domišljajske pripravljenosti na srečanje s posebnostmi literarnega besedila, zato svetuje kombiniranje z drugimi načini motivacije. (Krakar Vogel 2004: 80) Takšna motivacija je najbolj primerna, kadar novo znanje navezujemo na staro, že pridobljeno znanje, ali na začetku druge šolske ure, kadar obravnavamo besedilo v dveh ali več šolskih urah. V takem primeru je potrebno učence spomniti, kaj smo spoznali prejšnjo šolsko uro, kaka drugačna motivacija pa bi učence samo zmedla. Ta oblika motivacije ima običajno že primesi doživljajske in/ali domišljajske motivacije.

Učencem lahko zastavimo vprašanja, kot so: *Katero besedilo smo brali prejšnjo uro? Kakšno se vam je zdelo besedilo? Zakaj? Kaj smo se o besedilu pogovarjali? Kaj ste izvedeli, ugotovili? Kakšno je besedilo po obliki ali v katero literarno zvrst spada? Kako je razdeljeno?*

Vprašanja, s katerimi ponovimo znanje učencev, zastavimo tudi pred obravnavo novega avtorja iz istega literarnega obdobja ali kadar obravnavamo novo besedilo istega avtorja. Tako postane znanje učencev bolj pregledno in povezano. Znanje lahko povezujemo tudi po zvrsteh, njihovih začetnikih na Slovenskem ali pa primerjamo različne avtorje, dela in

zvrsti med seboj. Ta vrsta motivacije je zelo primerna za medpredmetno povezovanje. Učence lahko vprašamo, kaj so o določenem obdobju izvedeli pri glasbi ali likovni vzgoji, kaj vedo o določenem zgodovinskem obdobju iz zgodovine, kje leži vas ali mesto, kjer se bo odvijala naša zgodba, kje leži pokrajina, ki jo opisuje pesem, in kakšne so njene značilnosti ipd.

Pred obravnavo pesmi določenega avtorja lahko prinesemo iz knjižnice njegove pesniške zbirke, tudi tiste, ki so jih učenci brali na razredni stopnji ali ko so bili še v predšolskem obdobju. Kadar obravnavamo pesmi Toneta Pavčka *Junak* in *Darovi* v 6. razredu, v razred prinesem njegove knjige. Učenci z navdušenjem prepoznajo naslovnice knjižnih zbirk in drugih knjig in povedo, da so te knjige že brali. Iz vsake knjige preberem kakšno pesem in predstavim tematiko knjig s prozno vsebino, učencem pa pustim, da pripovedujejo o svojih bralnih izkušnjah. Zelo radi pripovedujejo, kaj so že brali, ali pa se spomnijo, ko delo preberem ali predstavim. Tako se zavejo, da jim je avtor znan, domač, v njih se prebudijo pozitivna čustva in zanimanje za avtorjeva dela, kar pa je predpogoj za dobro obravnavo besedila. Takšno predstavitev avtorjevih del je zelo priporočljivo narediti pri obravnavi vsakega avtorja, saj učenci popolnoma drugače dojamejo pomen avtorja, če jim njegova dela damo v roke in o njih kaj zanimivega tudi povemo.

Pred obravnavo besedil, ki prinašajo nove, učencem še neznane pojme, se moramo pred obravnavo pogovoriti tudi o pomenu novih besed. Pred obravnavo ljudske pesmi *Desetnica* v 6. razredu, se moramo z učenci pogovoriti o tem, kaj ta beseda pomeni, kdo so bili deseti bratje in desetnice. Navežemo lahko tudi na 1. slovenski roman *Deseti brat*, v katerem se glavna oseba izdaja za desetega brata. Pred obravnavo ljudske pesmi *Galjot* in Nazorjeve *Galjotove pesmi* se moramo z učenci pogovoriti, kdo so bili galjoti in kakšno je bilo njihovo življenje.

Pred obravnavo ljudske pesmi *Sirota Jerica* se lahko z učenci pogovorimo, kdo je mačeha in kakšne lastnosti pripisujejo mačeham v ljudskih pravljicah.

Odlična uvodna motivacija za bajko *Dedal in Ikar* je kratka predstavitev človekovih prvih poskusov letenja. Pomagamo si lahko s spletnimi stranmi o Leonardu da Vinci, ki si je zamislil t. i. ornithopter, pa o pionirjih letalstva bratih Wright, ki sta leta 1903 izdelala letalo Flayer.

Pisatelji se pri svojem ustvarjanju zgledujejo po drugih delih ali pa črpajo snov in motive iz teh del. Tako lahko pred obravnavo Levstikovega *Martina Krpana* učencem pokažemo dela, ki so mu bila v pomoč pri pisanju njegove pripovedke. Nekateri učenci že poznajo svetopisemsko zgodbo *David in Goljat*, povemo jim, da tudi v srbskih ljudskih pesmih sultan večkrat prosi kraljeviča Marka za pomoč (tako kot cesar Krpana). Učenci pa

poznajo že *Petra Klepca* in pesem *Pegam in Lambergar*, ki prinašata podobne motive, kot jih srečamo pri Levstikovi pripovedki. Pred obravnavo Prešernove pesmi *Povodni mož* učencem vedno preberem odlomek iz Valvasorjeve *Slave vojvodine Kranjske*, v katerem govori o tem, kako je povodni mož na plesu ugrabil Urško Šeferjevo in z njo izginil v valovih Ljubljane. Pri obravnavi *Uvoda h Krstu pri Savici* pa je sploh nujno, da učencem najprej predstavimo zgodovinsko ozadje dogajanja in kraje dogajanja iz pesmi.

Znanje, na katerega navežemo obravnavo nove snovi, je torej lahko književno ali kako drugo znanje, npr. s področja zgodovine, geografije, umetnosti itd.

Druga vrsta motivacije je **doživljajsko izkušnjska motivacija**. To je motivacija, pri kateri skuša učitelj vsebine ali oblike novega besedila navezati na že znane literarne ali zunajliterarne izkušnje, znanje in doživetja učencev, ki tokrat ne priključijo iz spomina samo informacij, ampak tudi občutja, zaznave, predstave, asociacije, socialne, moralne izkušnje. Posamezne izkušnje usmerjajo učence k problemu, kakršen se bo pojavil v literarnem delu (Krakar Vogel 2004: 80).

Domišljijsko problemska motivacija pa je tista, ki učence postavi pred bodisi bolj intelektualno razumsko bodisi bolj čutno-čustveno domišljijško uganko oz. problem. Ta vrsta motivacije najbolj spodbuja divergentno mišljenje, ustvarjalnost, aktivira pričakovanja novega in zaradi razlik v rešitvah daje tudi izkušnje o »Pluralizmu« resnic v literarnem besedilu (Krakar Vogel 2004: 80). Ker je meja med bolj domišljijško in bolj intelektualno motivacijo težko potegniti, saj se velikokrat prepletata, predstavljam primere za obe obliki motivacije skupaj. Poglejmo si nekaj primerov.

Srečko Kosovel: *Drevesa v dolini*

Pesem je zelo primerna za obravnavo na začetku 6. razreda, ko učenci vstopijo na predmetno stopnjo in so vznemirjeni zaradi številnih novosti: dobijo nove sošolce, namesto enega učitelja jih imajo več, saj vsak učitelj poučuje svoj predmet, nova je tudi selitev iz učilnice v učilnico, pojavijo se nove zahteve in novi izzivi. Učenci se lahko prepoznajo v majhnem drevesu, ki se upira kraškemu vetru, ko ta divje vihra čez polje in vse odnaša s seboj.

- Z učenci se v uvodni motivaciji pogovorimo o tem, kako se počutijo v šoli, kaj jim je težko in kaj jim je v veselje, česa veselijo v tem šolskem letu in česa se morda bojijo.
- Lahko jih vprašamo, če so bili že kdaj na Krasu in kakšen občutek bi imeli, če bi bili

izpostavljeni divji kraški burji. Pogovorimo se o tem, kaj povzroča burja (odkriva strehe, lomi drevesom krošnje, jih celo izruje ...).

- Lahko se vživijo v lirski subjekta, ki bosta nastopala v pesmi. Vprašamo jih, kakšen občutek bi imeli, če bi bili kraško drevo in bi bili izpostavljeni divji kraški burji. Kaj bi ta delala z njimi? (Odnašala bi njihovo cvetje, lomila bi jim veje, hotela bi jih izrjavati s koreninami vred ...) Lahko jih vprašamo, kako bi se počutili kot burja, kaj bi razmišljali in počeli.

Ljudska pravljica *Železni prstan*

Pred obravnavo ljudskih pravljic naj učenci pripovedujejo, katere pravljice so prebrali in kaj je zanje značilno. Tako lahko že pred branjem oblikujejo pričakovanja in lažje opazijo odstopanja od vzorcev pravljic, ki jih poznajo.

Fran Milčinski: *Laži*

Učence vprašamo, česa ne smemo početi, če želimo biti dobri ljudje, taki, da bodo drugi z veseljem bivali z njimi. Učenci na tablo v obliki miselnega vzorca napišejo nekaj njim najbolj pomembnih asociacij. Vodimo jih do teme učne ure: laži. Ko ugotovijo, da ne smemo lagati, se pogovorimo:

- Kaj je laž?
- Zakaj ne smemo lagati?
- Kdaj pa nam je kljub vsemu dovoljeno? (v prvoaprilskih šalah, v domišljijah, v zgodbah, književnosti)

Hans Christian Andersen: *Cesarjeva nova oblačila*

Učencem predvajamo izsek iz filma: Danny Kaye: *Hans Christian Andersen*. Dostopen je na: <http://youtu.be/-ZYzbkk5X4M>. V njem Andersen otrokom pripoveduje pravljice. Učenci običajno v 6. razredu prepoznajo Andersena, saj v nižjih razredih preberejo veliko njegovih pravljic.

Slika 6: Prizor iz filma Hans Christian Andersen

Video posnetke lahko uporabimo za uvodno motivacijo tudi v primerih, ko želimo predstaviti avtorja. Ker je Partljičevo delo *»Ali veš, koga so danes pokopali?«* je vprašal Domen osorno avtobiografsko, je potrebno, da učenci najprej spoznajo Toneta Partljiča. Odličen video posnetek je v Rokusovem učnem video gradivu za 7. razred.

Ljudska pripovedka: *Rabeljsko jezero*

Učence lahko motiviramo tudi s fotografijami. Če jim predstavimo fotografije Rabeljskega jezera, ki smo jih sami posneli, si bodo za vedno zapomnili, da gre za resničen kraj (in ne nedoločen kot v pravljicah).

Slika 7: Rabeljsko jezero

Pred obravnavo Prešernove pesmi *Turjaška Rozamunda* je lahko navežemo Rozamundine značajske lastnosti na značajske lastnosti Urške iz *Povodnega moža* ali pa se pogovorimo z učenci o kraju dogajanja: Turjaku. Učenci že veliko vedo o njem iz zgodovine, geografije, mogoče so bili tam tudi na ekskurziji.

Odlična uvodna motivacija je lahko tudi z glasbo. Pred obravnavo sodobne pravljice Frančka Rudolfa *Kako je lisica nehala biti zvita* predvajamo pesem Svetlane Makarovič o lisici in se z učenci pogovorimo o tem, katere lastnosti ima lisica iz pesmi. Pesem je dostopna na <http://youtu.be/FEbdTYXgwUk>. Tako jih usmerimo, da bolj pozorno spremljajo lastnosti lisice v pravljici in ugotovijo, v čem se razlikuje od klasičnega pojmovanja. Učenci po takšni uvodni motivaciji hitreje opazijo njene smešne lastnosti.

Pesem Gregorja Strniše *Orion* je najbolje obravnavati zjutraj, da lahko učilnico popolnoma zatemnimo. Predvajamo nežno umirjajočo glasbo, na tablo pa projiciramo ozvezdje Orion. Tako učence pripravimo na temo pesmi o minljivosti življenja in neminljivosti ljubezni.

Glasbo lahko uporabimo tudi kot motivacijo pri obravnavi ljudskih pesmi. Uporabila sem jo že za uvodno motivacijo k ljudski pesmi *Gor čez izaro*. Učencem predvajam samo melodijo, in sicer igranje na citre Miha Dovžana, ki jo najdemo pod naslovom *Nmau čez izaro* na <http://www.youtube.com/watch?v=leyCMvDJPW8>. Skoraj vedno učenci na podlagi melodije prepoznajo vsebino pesmi in njen naslov.

Z glasbo lahko učence notranje umirimo in pripravimo na obravnavo izpovednih pesmi, lahko pa tudi drugih besedil. Za obravnavo pravljice Oscarja Wilda *Srečni kraljevič* je potrebno učence umiriti in pripraviti primerno vzdušje, da se jih sporočilo dotakne. Že med odmorom lahko vključimo nežno glasbo. Na začetku ure učitelj na tablo projicira sliko: kip srečnega kraljeviča. Učenci si na podlagi slike zamislijo osnutek pravljice (v 5 minutah), ki se nanaša na projiciranega kraljeviča. Po branju zgodb se pogovori z učenci, kako se človek nauči pisati pravljice in druga literarna dela.

- Oglej si sličico na desni strani. Zamisli si **kratko zgodbico** z naslovom **Srečni kraljevič**, ki si jo predstavljaš ob tej ilustraciji. V **približno 5 povedih** jo zapiši v zvezek.
- Na voljo imaš **4 minute** časa.

Slika 8: Primer drsnice za uvodno motivacijo

Uporabljamo lahko tudi zemljevide. Pred obravnavo ljudske pripovedke *Peter Klepec* učencem vedno pokažem, kje je bil Klepec doma. Ko učenci na zemljevidu poiščejo Čabar, imajo jasno predstavo, da gre v pripovedkah za določen kraj dogajanja. Tudi Rabeljsko jezero naj učenci poiščejo na zemljevidu. Ko berejo *Odisejo*, lahko na zemljevidu narišejo pot Odiseja s Troje na Itako.

Motivacija je lahko tudi takšna, da učenci pripovedujejo o svojih izkušnjah. Pri obravnavi črtice Lovra Kuharja *Potolčeni kramoh* se pogovorimo z učenci o neprijetnih vzdevkih, zmerljivkah ter kaj občutijo tisti, ki so zmerjani. Pri uvodni motivaciji k Finžgarjevemu delu *Moja mladost in moj oče* se pogovarjamo o družini, v vzorih najstnikov,

o vzgoji nekoč in danes. Preden preberemo delo Miška Kranjca *O mamici, ki je postajala čedalje manjša* se z učenci pogovarjamo o starosti, koliko se srečujejo s starimi ljudmi in kakšen odnos imajo do njih, preden preberemo Tavčarjevega *Tržačana*, se pogovorimo o nasilju, o trpljenju otrok zaradi nasilja.

Pred obravnavo besedila z ljubezensko temo (Npr. Sue Townsend: *Skrivni dnevnik Jadrana Krta*) učence vprašamo, kaj pomenijo frazemi: *Vnela se je ljubezen do njega. Bil je slep od ljubezni. Ljubezen gre skozi želodec. Ljubezen je slepa. Stara ljubezen ne zarjavi. Sta kot ptičk na veji. Ujela ga je v svoje mreže.* Ali pa jih vprašamo, kaj pomeni *pandorina skrinjica*.

Učenci na predmetni stopnji že dobro poznajo ljudsko slovstvo, zato jih lahko pri obravnavi ljudskih pesmi in ljudskih proznih besedil spomnimo na to, kar že vedo. Zagotovo nam bodo znali dobro opisati vile, morda bodo poznali celo volkodlaka. Nekateri poznajo tudi grško bajeslovje. Takšno znanje učencev vključimo v uvodno motivacijo. Vsi poznajo že tudi *Martina Krpana*, zato naj pripovedujejo o svojih bralnih izkušnjah. Poznajo tudi veliko otroških pesmi, npr. Župančičevih, Pavčkovih, Grafenauerjevih, pesnice Saše Vegri in drugih. Njihovo znanje bo bolj povezano, če se bodo v pogovoru spomnili na dela, ki so jih že prebrali. Če se ne spomnijo, jim lahko besedilo preberemo. Ob Župančičevi uganki se bodo gotovo spomnili, da so jo že brali.

4.2.2 Interpretativno branje, premor po branju in izražanje doživetij

Boža Krakar Vogel in Alenka Žbogar priporočata, naj pretežen del predpisanih umetnostnih besedil učitelj bere glasno. Po premoru učenci izrazijo občutja, vtise, razmišljanja. Šele dovolj intenzivnemu in poglobljenemu doživljanju književnega besedila sledijo ostale faze šolske interpretacije.

Alojzija Zupan Sosič loči površno in poglobljeno branje. Površno je vedno prvo branje, pri obravnavi leposlovnih besedil pa je potrebno poglobljeno literarno branje. Literarno branje pomeni, da ne iščemo podatkov kot pri neliterarnem branju, ampak razbiramo čustva, povezujemo, opomenjamo, razlagamo simbole itd. Tudi Sosičeva pripisuje velik pomen glasnemu branju, ki naj ga izvaja učitelj (Sosič 2013).

Tudi jaz menim, da je učiteljevo interpretativno branje nujno za učenčevo poglobljeno doživljanje besedila. Vendar se mora učitelj na takšno branje temeljito pripraviti. Vedeti mora, kaj želi z branjem doseči (npr. informirati bralca, ga ganiti, ga pretresti, ga spodbuditi k razmišljanju itd.) Ob besedilu naj si zapiše vse oznake, ki mu bodo pomagale besedilo čim

bolje prebrati (npr. katero besedo mora v stavku poudariti, kje mora besedo naglasiti, kaj bo prebral tišje in kaj bolj glasno, kako bo izrazil ali stopnjeval razpoloženje itd.). Potem je treba glasno branje tudi vaditi, saj navadno pri prvem glasnem branju ne moremo biti pozorni na vse elemente branja, ki smo jih načrtovali.

Drugo branje, ki poteka navadno po odstavkih, kiticah ali delih besedila, pa naj izvedejo učenci. Včasih pa tudi učitelj uporabi metodo tihega branja, a to le v primerih, ko besedilo ni zahtevno (npr. detektivska zgodba, odlomek iz mladinskega romana ali povesti). Dramska besedila beremo po vlogah. Učenci morajo biti na branje pripravljeni, zato jim povemo, katero vlogo bodo naslednjo šolsko uro brali. Doma pa se na branje pripravijo tako, da svojo vlogo večkrat preberejo. Opozorimo jih tudi na didaskalije, ki jim povedo, kako morajo besedilo prebrati. V pomoč pa so nam tudi avdio- in videoposnetki na različnih medijih, ki lahko občasno (ne pa vedno) nadomestijo učiteljevo branje. Po mojih izkušnjah učenci najbolj poglobljeno doživljajo besedilo ob temeljito pripravljenem učiteljevem interpretativnem branju, saj gre za živ stik bralca s poslušalci. Paziti pa moramo, da naše branje ni preveč interpretativno, kajti poslušalci/učenci imajo pravico do svoje individualne interpretacije besedila, ki bi jo preveč interpretativno branje okrnilo. Poslužujem pa se tudi nekaterih odličnih interpretacij dramskih igralcev. Učitelj naj ob branju besedila opazuje učence, saj z njihovih obrazov lahko razbere, kako doživljajo besedilo in po potrebi prilagodi način branja.

Čustveni odmor je po branju nujna sestavina šolske interpretacije. Če je učitelj učence med branjem opazoval, bo že marsikaj sklepal o njihovem doživljanju. Potrebno pa je, da jih o tem tudi vpraša. Učenci s tem, ko se izrazijo, uredijo in uzavestijo svoje doživljanje, svoja čustva in misli. Ko se izrazijo, ta čustva in misli preoblikujejo v besedno sporočilo in se s tem učijo izražanja. Ugotavljajo, da je doživljanje (in razumevanje besedila) subjektivno, saj ne doživljajo istega besedila vsi enako, in da se jim ob istem besedilu porajajo različne misli in čustva. Učijo se spoštovanja do drugače čutečih in drugače mislečih. Svoje odzive na besedilo lahko izrazijo v pogovoru z učiteljem ali v pogovoru s sošolcem/sošolci, lahko pa tudi z risbo.

4.2.3 Razčlenjevanje besedila

V tej fazi šolske interpretacije učenci še enkrat po delih berejo posamezne dele besedila in ga interpretirajo. V ospredju je **celostno razumevanje besedila**. Spodbujamo vse nivoje bralnega razumevanja: razumevanje posameznih besed, skladenjsko in pomensko razumevanje. Učenci v tej fazi pridobivajo tudi uporabno literarno znanje o sestavi literarnega

dela, o vsebinskih in oblikovnih sestavinah njegove literarnosti. Uporabno literarno znanje nastaja v več stopnjah:

- Učenci najprej zaznajo pojav v besedilu (npr. da se končne besede rimajo).
- S pomočjo učitelja ga opisujejo in razčlenjujejo (npr. rimata se po dva končna zloga v vsaki drugi vrstici).
- Pojav poimenujejo in spoznajo definicijo (npr. V pesmi je ženska prestopna rima ...).
- Pojav prepoznajo v novem besedilu (ali sami tvorijo besedilo z določenim pojavom) (Krakar Vogel 2004: 91).

Boža Krakar Vogel za preverjanje razumevanja priporoča naslednji dejavnosti učencev:

- Obnavljanje, pri katerem učenec po spominu podaja pglavitne podatke (pripoveduje o dogajanju, označuje osebe, opisuje prizorišče ...) v takem zaporedju, kot se odvijajo v besedilu.
- Prevajanje je postopek, ki spodbuja razumevanje besedila. Prevajajo lahko umetnostno besedilo v neumetniški jezik, zaznamovani besedni red v nezaznamovanega, metafore v njihove pomenske podstave, arhaizme v sodobne besede itn. (Krakar Vogel 2004: 92-93).

Pri razčlenjevanju literarnega dela pa poleg strategij za celostno razumevanje uporabljamo **analizo**, pri kateri razčlenjujemo celoto na posamezne sestavine vsebine (npr. prepoznavanje motivov, idej, oznaka oseb) in oblike (npr. prepoznavanje in utemeljevanje rime, lirskega subjekta ...). Zanima nas npr. s katerimi sredstvi je prikazana ironija, humor, otožnost osebe, iz katerih motivov se lušči temeljno sporočilo idr. (Krakar Vogel 2004: 94).

Analiza je potrebna, če želimo učence usposobiti, da razlikujejo sporočena dejstva od osebnih mnenj ali hipotez, da najdejo glavne in stranske ideje (teme) nekega umetniškega dela, da skušajo odgovoriti na vprašanje, s kakšnimi sredstvi je določeno delo doseglo svoj učinek. Pomembno je tudi, da se navadijo v raznih sporočilih razlikovati bistveno od nebistvenega (Marentič Požarnik 1991: 27).

Ločimo:

- Analizo posameznosti, pri kateri je glavna dejavnost iskanje, prepoznavanje, opisovanje, ugotavljanje pomenov, razlaganje (in poimenovanje) posamičnih literarnih sestavin v besedilu – znakov njegove večpomenskosti, posebne oblikovanosti, časovne pripadnosti idr. Pri analizi učenci določijo snov, temo, motive, idejo, pripovedovalca, zgradbo, kraj in čas, slog itd.
- Analizo odnosov, pri kateri učenec ugotavlja, kakšni so odnosi med posameznimi

sestavinami. Ugotavljajo lahko učinek različnih pesniških sredstev (npr. ponavljanj) na celoto, uporabo slogovnih postopkov in njihov vpliv na celoto itd.

- Analizo struktur in organizacijskih načel, pri kateri učenec poveže obliko umetniškega dela in sporočilom, smislom (Krakar Vogel 2004: 95-99).

Analizi sledita **sinteza in vrednotenje**. Učenec svoja spoznanja organizira v shemo, združuje elemente v novo celoto in se do besedila opredeli, ga ocenjuje.

V prilogi dodajam priprave učnih ur književnosti, iz katerih je razviden celoten potek ure književnosti, ki poteka po metodi celostne ali delne šolske interpretacije.

4.2.4 Nove naloge

Pridobljena spoznanja učenci preizkusijo v novi situaciji ob že prebranem ali novem besedilu. Učenci lahko pišejo doživljajski spis, obnovo, predstavijo pisatelja, se besedilo naučijo na pamet, pripravijo govorni nastop itd. Ob novem besedilu pa lahko učenec uporabi pravkar preizkušene interpretacijske strategije: izraža doživetje, analizira literarno besedilo, ga po določenih sestavinah primerja s pravkar prebranim, piše samostojno interpretativno besedilo, ga ustvarjalno preoblikuje itd. (Krakar Vogel 2004: 104-105).

Poglejmo si nekaj primerov novih nalog za učence od 6. do 9. razreda.

Učenci lahko napišejo **doživljajski spis**, npr. po branju Jenkove pesmi *Po slovesu*. Po obravnavi pesmi *Drevesa v dolini* Srečka Kosovela učenci napišejo spis, v katerem pripovedujejo o svojih veselih in žalostnih doživetjih, kaj jih veseli in kaj jim greni življenje. Naslov spisa je lahko: *Kako, kako ti je, malo drevo?* Učenci v skladu z učnim načrtom pišejo tudi fantastične (npr. ob Suhodolčanovem besedilu *Stopinje v zraku*) in nesmiselne zgodbe (npr. ob ljudski francoski *Pravljici o treh lovcih*), spreminjajo književna besedila, tako da jim dodajajo predzgodbe, nove konce, manjkajoča poglavja. Za pisanje dnevnika jih lahko navdušimo po branju dnevnika, npr. *Skrivnega dnevnika Jadrana Krta*. Ljudski pesmi *Galjot* lahko spremenijo tragičen konec v srečnega v spisu *Galjot pride na poroko svoje žene*, lahko pa zgodbo nadaljujejo. Tragičen konec zgodbe *Orfej in Evridika* lahko spremenijo v srečnega tako, da nadaljujejo zgodbo od tistega dela dalje, ko se Orfej in Evridika vzpenjata po ozki temni poti iz podzemlja. Učenci pišejo tudi pravljice, presajajo osebe iz enega književnega dela v zgodbo drugega dela, npr. osebe iz ene pravljice v drugo, ali napišejo zamešano pravljico z osebami iz več pravljic. Pišejo tudi basni, bajke, pripovedke in črtice.

Krajše književno besedilo lahko preoblikujemo v **strip**. Lahko jim ponudimo osnovni

okvir, učenci pa le vpišejo besedilo in s tem dokažejo, da dobro poznajo besedilo. Spodnji primer prikazuje okvir s sličicami za pravljico H. C. Andersena *Cesarjeva nova oblačila*.

Razvrsti dogodke po časovnem zaporedju tako, da v krogce pri slikah napišeš zaporedno številko od 1 do 8. Nato v oblačke napiši dialoge med osebami (kaj po tvojem mnenju govorijo).

Slika 9: Osnovni okvir za strip

Glavno dogajanje lahko zapišejo tudi s pomočjo premice dogajanja, npr. pri domačem branju. Bolj literarno nadarjeni učenci zelo uživajo v posnemanju sloga pripovedovalca, ko pišejo nove prigode književni oseb. Za takšno nalogo je najbolj primerna Jurčičeva *Kozlovska sodba v Višnji Gori*, ker so osebe močno karakterizirane tudi z njihovim načinom govora. Ob sodobnih besedilih, v katerih se pojavlja sleng, npr. ob Lainškovem besedilu *Ajša Najša in ljubezen* lahko napišejo slovarček slengovskih besed, ob starejših besedilih pa slovarček besed, ki so jim bile neznane, pa so njihovo razlago poiskali v SSKJ.

Poleg proznega ali dramskega besedila si lahko ogledajo tudi ekranizacijo in primerjajo besedilo s posnetkom, npr. *Bratovščino Sinjega galeba* z istoimenskim filmom, odlomek iz mladinskega dela Branke Jurca *Ko zorijo jagode* s filmom in Partljičevo komedijo *Moj ata, socialistični kulak* z istoimenskim filmom.

Učenci naj vrednotijo umetniško in bolj trivialno besedilo in ju primerjajo. Na primer: Po obravnavi Ovidove bajke *Dedal in Ikar* si ogledajo prirejeno bajko na YouTube. Najdemo

jo na strani http://www.youtube.com/watch?v=TL2_XghQ4SA ali na Google, Dedal in Ikar, pravljica – YouTube.

Slika 10: Prizor iz filma Dedal in Ikar

Učenci samostojno tvorijo nove pesemske slike (v povezavi z določeno temo), npr ob domačem branju pesniške zbirke. Pesmi lahko med seboj primerjajo (npr. Župančičevi pesmi *Barčica* in *Ločitev*). Ob Pavčkovi pesmi *Nova faca* učence lahko motiviramo za pisanje ljubezenske pesmi. Vendar morajo učenci pesem najprej doživeti, se vživeti v čustva lirskega izpovedovalca in pesem razumeti. Predstavljam nekaj odličnih pesmi, ki so nastale po obravnavi pesmi *Nova faca*.

<i>Uf, kaj pa je to?</i> <i>Uf, kaj pa je to? Nekaj je padlo v moje oko.</i> <i>Črni lasje, rjave oči, frizura pa taka, da je ni.</i> <i>To je dekle, ki vseč mi je, čeprav zame ne zmeni se.</i> učenec 9. razreda	<i>Njemu</i> <i>Danes dolgo v noč Samo zanj to pesem pišem, in ne vem zakaj, kako, solze si še vedno brišem.</i> <i>Zadnjič mi je, kar tako, zapel že znano melodijo, rekel je, da je težko, a vseeno je končal z adijo.</i> <i>Če bi hotel spet nazaj, Bi mu odpustila. Se mar čudite zakaj? Saj sem vendar ga ljubila!</i> učenka 8. razreda
---	--

<i>Kaj je ljubezen</i> <i>Ljubezen je radost. Ljubezen je spoznanje nečesa lepega. Ljubezen je kot sončni zahod, svetlikajoče zvezde na nebu, prvi jutranji žarki. Ljubezen je novo doživetje. Ljubezen je imeti nekoga rad, deliti z njim žalost in veselje. Ljubezen je drevo, na katerega se lahko nasloniš. Ljubezen je prijateljstvo. Ljubezen je tisto, kar nas povezuje.</i> učenka 9. razreda	<i>Ljubezen na prvi pogled</i> <i>Tvoj lušt'n obraz s'm vidla včeri, tvoje oči si bom zapomn'la za zmeri, pa dej mi ne zameri, k' nis'm punca čist' po tvoji meri.</i> <i>Zdej s'm ful nora nate, k' ti sploh ne poznaš zagate. Moje oči se vsak dan lep'jo nate, Dej že spreglej, de s'm vate.</i> učenka 9. razreda
---	--

Za pisanje ljubezenskih pesmi lahko učence navdušimo po obravnavi Fritzovega *Songa o ljubezni* ali pa pesmi Saše Vegri *Kaj vse diši?* in Grega, ob Pavčkovi *Pesmi o zvezdah*. Ob obravnavi pesmi Gregorja Strniše *Orion* učenci napišejo popevko, glasbeno nadarjeni jo lahko tudi uglasbijo in zaigrajo. Primerjamo popevke z dobrim besedilom s tistimi, ki nimajo dobrega besedila. Pišejo lahko tudi razpoložensjske pesmi, npr. po obravnavi Levstikove pesmi *Dve otvi*. Zelo primerna za pisanje je tudi gazela. Ob Prešernovi *Gazeli* lahko učencem preberemo še Pavčkov *Ful gazelo*. Nato se učenci v pisanju preizkusijo še sami.

Učenci lahko pesmi pišejo tudi ob obravnavi drugih besedil in z drugo tematiko. Zelo radi delajo pesem lepljenko, npr. po obravnavi pesmi Saše Vegri *Kaj vse diši?* ali Grega. Odlično izhodišče za ustvarjalno izdelovanje lepljenke je tudi Kosovelova pesem *Kons 4*. Učenci lahko v njej izrazijo socialno ali družbenokritično tematiko. Učenci napišejo tudi likovno pesem, npr. Po obravnavi Möderndorferjeve pesmi *Cesta* ali Prešernove *Zdravljice*.

Nove naloge lahko potekaj tudi v obliki **projektne delo**. Učenci v 6. razredu pripravijo razredno gledališko predstavo, v kateri sodelujejo vsi učenci iz razreda. Tako zaigrajo Bevkovega *Bedaka Pavleka*. Razdelijo si vloge igralcev, izberejo kostumografa, glasbenika in scenografa. Vlogo režiserja v 6. razredu prevzamem še jaz. Učenci se doma naučijo besedilo vlog, poiščejo primerne kostume in rekvizite (blazino, kroni, kavko itd.) in jih prinesejo v šolo. Eden od učencev izbere primerno glasbo, ki spremlja spreved cesarice in kronanje. Eden ali več učencev izdela sceno. Skupina fantov pripravi nastop glumačev (cirkuških igralcev), skupina deklic pa skupinsko plesno točko. Za vajo potrebujemo najmanj 4 ure, če učenci znajo svoje vloge na pamet. Najbolj so motivirani, če jim povem, da bomo razredno predstavo posneli na video kamero ali jo predstavili staršem. Potem ko igro posnamem, jo eno od naslednjih ur predvajam učencem, da lahko vidijo svoj nastop. Ob analizi nastopa pohvalimo dobre stvari in ugotovimo, kaj bi lahko še izboljšali. Tako odpravljamo pomanjkljivosti in je njihovo nastopanje vedno boljše.

Slika 11: Prizor iz igre F. Bevka: *Bedak Pavlek* (šolsko leto 2013/14)

Slika 12: Prizor iz igre F. Bevka: Bedak Pavlek (šolsko leto 2013/14)

Slika 13: Prizor iz igre F. Bevka: Bedak Pavlek (šolsko leto 2013/14)

Slika 14: Prizor iz igre F. Bevka: Bedak Pavlek (šolsko leto 2013/14)

Slika 15: Prizor iz igre F. Bevka: Bedak Pavlek (šolsko leto 2013/14)

Uprizorimo lahko tudi dele drugih dramskih besedil. V 6. razredu vsako leto uprizorimo odlomek iz Jurčičevega romana *Deseti brat*, ki ima v berilu naslov *Krjavljeva zgodba*. Učenci dobijo naslednje navodilo:

JOSIP JURČIČ: KRJAVLJEVA ZGODBA

Dramska skupina:

Prozno besedilo *Krjavljeva zgodba* preoblikujte v dramsko in si razdelite vloge (Krjavelj, krčmar, France, neverni poslušalec). Naučite se zaigrati zgodbo. Poskrbite tudi za kostume in sceno.

1. literarna skupina:

Prihod mladih gospodov je prekinil Krjavljevo pripovedovanje. Napišite zgodbico o tem, kako je Krjavelj učil voziti svojo mačko. Zgodbo ilustrirajte.

ali

Če vas veseli igranje, lahko zgodbo napišete v obliki igre in jo zaigrate. V tem primeru se morate naučiti tudi besedilo, pripraviti sceno in kostume.

2. literarna skupina:

Napišite zgodbico o tem, kako je Krjavelj za vselej odgnal ponočne tatove, ki so lazili okoli njegove hiše. Zgodbo tudi ilustrirajte.

ali

Če vas veseli igranje, lahko zgodbo napišete v obliki igre in jo zaigrate. V tem primeru se morate naučiti besedilo, pripraviti sceno in kostume.

3. literarna skupina:

Vživite se v vloge različnih literarnih oseb. Vsak učenec naj izbere eno osebo.

a) Vživi se v vlogo **gostilničarja**. V njegovem imenu pripoveduj, kaj je na večer, ko je Krjavelj pripovedoval zgodbo, doživljal. Kako je on sprejemal Krjavlja? Zakaj ga je spodbudil, naj pripoveduje? Mu je gostilničar verjel ali ne? Si je še želel, da bi Krjavelj pripovedoval zgodbe v njegovi gostilni?

b) Vživi se v vlogo **Krjavlja**. Pripoveduj o večeru v gostilni, o zgodbi, nejevernih poslušalcih, o gostilničarju.

c) Vživi se v vlogo **nejevernega poslušalca**. Je Krjavlju verjel ali ne? Mu je bilo všeč njegovo pripovedovanje?

Likovna skupina:

Opišite Krjavlja, kot si ga predstavljate, in ga narišite. Nato pripravite sceno za dramsko skupino.

V šestem razredu lahko uprizorijo tudi pogovor med deklino in sinom iz pravljice Frana Milčinskega *Laži* ali pa odlomek iz Andersenove pravljice *Cesarjeva nova oblačila*.

Slika 16: Prizor iz igre Frana Milčinskega: Laži (šolsko leto 2013/14)

Slika 17: Prizor iz igre Frana Milčinskega: Laži (šolsko leto 2013/14)

V sedmem razredu lahko uprizorimo odlomek iz *Martina Krpana*, *Modro vrtnico za princesko* ali *Pet pepelk* ter igro Milana Dekleve *Športna pričeska*.

Slika 18: Prizor iz *Martina Krpana* (šolsko leto 2012/13)

Slika 19: Prizor iz *Martina Krpana* (šolsko leto 2012/13)

Pri enem literarnem besedilu lahko damo učencem zelo raznovrstne naloge za poustvarjalno pisanje. Poglejmo si primer nalog ob Levstikovem *Martinu Krpanu*.

Martin Krpan – poustvarjalno pisanje

Danes bo ura slovenščine potekala drugače. S sošolcem si izberita vrsto besedila, ki ga želita pisati. Naredita osnutek, nato ga lepo napišita. Pazita na zunanjo obliko besedila, ki je za novinarske zvrsti še posebej značilna.

Pomagata si lahko s časopisi in knjigami. Vse, kar delata, mora biti povezano z Martinom Krpanom.

1. Napiši **dnevnik** kraljice od tistega dne, ko mora njen sin v boj z Brdavsom, do takrat, ko Krpan odide z Dunaja.
2. Napiši **intervju** z Martinom Krpanom (cesarjem, cesarico, ministrom Gregorjem).
3. Napiši **dialog**: a) med ministrom Gregorjem in cesarico ali
b) med cesarico in cesarjem (potem ko Krpan poseka lipo).
4. Napiši **oglas**, s katerim cesar poziva vse pogumne može v boj z Brdavsom.
5. Napiši **pismo**, v katerem cesar Krpana prosi za pomoč, da bi premagal Brdavsa.
6. Napiši **dovoljenje**, ki ga da cesar Krpanu, in mu z njim dovoli tovoriti sol.
7. Napiši **kuharski recept**, po katerem si Martin Krpan pripravlja svojo najljubšo jed.
8. Napiši **jedilni list**, kakršnega so na dvoru ponudili Krpanu.
9. Napiši **časopisno novico** o boju med Martinom Krpanom in Brdavsom in o Krpanovi zmagi. Novica bo objavljena v časopisu, in sicer v Črni kroniki.
10. Napiši **poročilo** o tem, da je Martin Krpan premagal Brdavsa in rešil Dunaj. To poročilo naj bo napisano za objavo na televiziji.
11. **Opiši** pokrajino (polje), na kateri sta se Krpan in Brdavs bojevala.
12. Napiši **mali oglas**:
 - a) v katerem Krpan prodaja kij iz mehke lipovine,
 - b) v katerem Krpan pove, da je izgubil 250 kg uvožene angleške soli in prosi najditelja, da mu jo vrne. Obljubi tudi nagrado,
 - c) v katerem Martin Krpan sporoča, da poučuje borilne veščine,
 - d) v katerem Krpan sporoča, da prodaja angleško sol.
13. Napiši **reklamo**, v kateri Martin Krpan ponuja angleško sol. Reklama bo objavljena v časopisu.
14. Nariši **strip** (odlomek iz Martina Krpana) – vsaj 10 sličic.

V 7. razredu lahko učenci zaigrajo prizore iz *Županove Micke*. Učenci si v skupinah ali parih izberejo prizor ali del prizora, ki ga zaigrajo. Ker radi nastopajo, lahko nastopajo tudi pred starši, na proslavah ali drugih prireditvah.

Slika 20: Prizor iz Martina Krpana in Županove Micke (šolsko leto 2010/11)

Slika 21: Prizor iz Martina Krpana in Županove Micke (šolsko leto 2010/11)

Slika 22: Prizor iz Županove Micke (šolsko leto 2010/11)

Učenci naj pišejo tudi besedila, v katerih predstavijo dogajanje s perspektive druge književne osebe. Poleg *Krjavljeve zgodbe* je za takšen pogled zelo primerno besedilo *Odisej na otoku kiklopov*. Učenci pripovedujejo zgodbo o Odisejevem srečanju s Polifemom tako, kot bi jo oslepljeni Polifem pripovedoval zbranim kiklopom.

Učence lahko napotimo tudi v šolsko knjižnico, da v njej poiščejo dela obravnavanega literarnega ustvarjalca, npr. Toneta Pavčka. Poiščejo npr. tri njegove pesmi, ki se jim zdijo najbolj zanimive, in jih prepišejo ter svojo izbiro utemeljijo. Tako se seznanijo še z drugimi deli avtorja.

Učence lahko usmerimo tudi v iskanje ljudskega izročila med starejšimi ljudmi, npr. ljudskih pravljic, pripovedk, pesmi itd. V 7. razredu lahko poiščejo pripovedko iz svojega kraja in jo predstavijo sošolcem (v govornem nastopu).

Ko beremo *Genije v kratkih hlačah* Slavka Pregla, učence napotim v knjižnico, da poiščejo njegov bonton *Počesane muhe* in v njem poiščejo napotke za lepo vedenje.

Nekatere pesmi se učenci v osnovni šoli naučijo na pamet. Ker menim, da učenci morajo znati na pamet vsaj nekaj klasičnih slovenskih pesmi, se v 6. razredu naučijo eno od pesmi iz pesniške zbirke, ki je za domače branje, v višjih razredih pa Gregorčičevo pesem *Soči*, Prešernovega *Povodnega moža* in Prešernovo *Zdravljico*.

4.3 Problemsko-ustvarjalni pouk

Metodo šolske interpretacije lahko nadgradimo s problemsko-ustvarjalnim poukom, ki ga je na Hrvaškem razvijal Dragutin Rosandić, pri nas ga popularizira Alenka Žbogar in je zelo primeren za srednješolsko izobraževanje, pa tudi za osnovnošolsko.

Pri takem pouku je učenec soočen s književnim problemom in motiviran za samostojno raziskovanje: do spoznanj mora priti sam, z lastnim raziskovalnim delom, pri tem odkriva najprimernejše raziskovalne metode, ki ga utegnejo privedi do rešitve problema. Učitelj je v vlogi organizatorja ustvarjalne in raziskovalne dejavnosti učenca, najpogostejše oblike dela pa so individualno delo, delo v dvojicah ali skupinah. Učitelj je lahko tudi moderator, uporablja frontalno obliko in/ali metodo diskusije. Prednost takega pouka je, da učenci vadijo zorno izreko, da so vsi dejavni, hkrati pa je tak pouk časovno ekonomičen (Žbogar 2013: 93).

Učenci pri reševanju uporabljajo konvergentno mišljenje (misli tečejo k enemu cilju, k eni sami rešitvi problema) in divergentno mišljenje (misli gredo narazen, proč od običajnih ciljev, rešitev). Ustvarjalno mišljenje je predvsem divergentno, usmerjeno k čim več rešitvam. Prednosti problemsko-ustvarjalnega pouka so v spodbujanju kritičnega mišljenja, sposobnosti reševanja problemov ter krepitvi komunikacijskih sposobnosti. (Prav tam)

Problemsko-ustvarjalni pouk izvajamo preko različnih metod: metode razlage, pogovora, diskusije, ustvarjalnega branja in metode reševanja književnega problema. Najpogosteje se izvaja preko metode pogovora. Učitelj preveri, če učenci razumejo književni problem, spodbudi jih, naj ga proučijo iz različnih zornih kotov, jim pomaga, da so pri raziskovanju sistematični, in jih spodbuja k ozaveščanju posameznih faz raziskovanja (kje smo, kam gremo) (Žbogar 2013: 96).

4.3.1 Analiza

Žbogarjeva deli analizo na tri taksonomske podstopnje:

- Analizo elementov, pri kateri učenec išče glavne dele v umetnostnem besedilu, skriti pomen, analizira glavne dramske zgradbene elemente (uvod, zaplet, vrh ...), analizira glavne motive ravnanja posameznih oseb.
- Druga vrsta analize je analiza odnosov. Učenec na primer išče, v kakšnem odnosu so posamezne sestavine do glavne ideje ali teze.
- Tretja vrsta analize je analiza strukture in organizacijskih načel in je navadno prva

stopnja za vrednotenje. Učenec na primer na podlagi prebranega literarnega dela sklepa na namen, tendenco ali osnovno idejno usmerjenost avtorja (Žbogar 2013: 97-98).

4.3.1.1 Analiza elementov

Poglejmo si nekaj primerov analize elementov pri problemsko-ustvarjalnem pouku v osnovni šoli.

Učenci morajo v času osnovnošolskega pouka razumeti pomen številnih pesniških sredstev: ponavljanje, poosebitev, podobnoglasje, nagovor, ogovor, pretiravanje, inverzijo, primero, okrasni pridevek, stopnjevanje, govorniško vprašanje, pojasniti pa morajo znati tudi metafore v besedilu. V 6. razredu učenci berejo pesem Toneta Pavčka *Darovi*. Pesem je polna metafor, ki jih učenci morajo znati razložiti, da lahko razberejo sporočilo pesmi. *Razložijo, kaj po njihovem mnenju pomeni, da ribe čakajo na svoje junake, kako je mogoče, da so knjige polne zvezd in mavrice čiste in o katerih darovih govori pesem. Pesem vrednotijo tako, dajo primerjajo s Pavčkovno pesmijo Junak.*

Prepoznavati pa morajo tudi zgradbene dele besedila. Pri analizi ljudske pravljice *Železni prstan* dobijo učenci naslednjo nalogo:

Pravljico razdeli na tri dele. Vsakemu poišči čim bolj ustrezen naslov. Za vsak del napiši tudi osebe, ki nastopajo v njem.

1. del:
naslov: _____
osebe: _____
2. del:
naslov: _____
osebe: _____
3. del:
naslov: _____
osebe: _____

Učni načrt za 6. razred predpisuje naj:

- učenci oblikujejo lastno stališče do ravnanja književnih oseb in ga utemeljujejo,
- pri književni osebi opazujejo več značajskih lastnosti,
- opazujejo perspektivi glavne in najmanj še ene stranske književne osebe ter ju primerjajo, prepoznajo motive za ravnanje književnih oseb (*Učni načrt* 2011: 33-34).

Učenci v besedilih prepoznavajo motive za ravnanje. Pri obravnavi pravljice Hansa

Christiana Andersena *Cesarjeva nova oblačila* jim zato zastavimo vprašanja, kot so: *Zakaj so ljudje sleparjema verjeli? Zakaj se je stari pošteni minister cesarju zlagal? Kaj ti to pove o njegovem značaju? Zakaj si je le otrok upal povedati, da je cesar nag? Kaj sklepaš iz tega?*

Učenci pravljice in pripovedke ločijo med seboj na podlagi razlik med njimi. Pripovedke imajo za razliko od pravljic običajno določen kraj in čas dogajanja, niso samo domišljajske, ampak imajo že vez z resničnostjo. Učenci si značilnosti vrste lažje zapomnijo, če jih vpišejo v preglednico.

Primerjava ljudske pravljice in pripovedke

Prebral si ljudsko pravljico *Železni prstan*. Primerjaj jo s pripovedko *Petre Klepec*, tako da izpolniš spodnjo razpredelnico. Na vprašanja odgovori z da ali ne, odgovore pa še pojasni.

značilnosti	Pravljica <i>Železni prstan</i>	Pripovedka <i>Petre Klepec</i>
Ali so junaki imenovani? Če so, naštej njihova imena, če niso, pa napiši, s katero besedo nadomesti njihovo ime.		
Ali je čas dogajanja znan? Napiši besedo ali besedno zvezo, ki ti pove čas dogajanja.		
Ali je kraj dogajanja znan? Pojasni z besedami iz obeh besedil.		
Ali so na zgodbo vplivali čudežni ljudje, dogodki ipd.?		
Ali najdemo v besedilu pravljicihna števila? Čemu služijo?		
Ali je zgodba do neke mere resnična?		

Učenci v 7. spoznajo poznajo značilnosti basni kot literarne vrste, ki je napisana v obliki pesmi ali v prozi, je kratka in v njej nastopa malo oseb. Te so lahko živali, rastline, predmeti ali ljudje. Spoznajo tudi zgradbo basni, ki ima napisan nauk na začetku, na koncu ali

pa ga morajo razbrati iz zgodbe. Pri obravnavi basni Ivana Andrejeviča Krilova *Volk in jagnje* dokazujejo, da volkove obtožbe niso utemeljene, tako da izpišejo povedi, ki to dokazujejo.

Res sem pil vodo, a niže kakor vi najmanj korakov sto. / Ker niže sem jo pil, je nisem vam kalil. / Saj sploh na svetu ni me še bilo takrat. / Saj bratov nimam sploh.

Poiščejo tudi povedi, s katerimi dokazujejo, da je jagnje vljudno, obzirno, nedolžno.

Če volk presvetli mi dovoli, naj vljudno vam priznam, da res sem pil vodo, a niže kakor vi najmanj korakov sto. Zaman svetlost srditi se izvoli: Ker niže sem jo pil, je nisem vam kalil.

Poiščejo tudi povedi, ki dokazujejo, da je volk zloben, robat, brezobziren, krivičen.

Ti capin, predrzen si tako, da čisto mi kališ vodo. Naj pijem to kalno brozgo, kaj? Vrat ti zavijem za to nesramnost, tolovaj! / Jaz torej lažem! Predrzen ti falot, za to ti že pokažem! / Ni časa da bi še s preiskavo se mudil! Ti kriv si že zato, ker lakota me grudi.

Tudi bajke, ki jih spoznajo v 7. razredu, imajo lahko nenavadno zgradbo. Pri ljudski bajki *Volkodlak* se srečajo z zunanjo (pripoved Franice) in notranjo zgodbo (zgodbo o volkodlaku).

V besedilih lahko iščemo tudi različne vrste komike, npr. v Jurčičevi *Kozlovski sodbi* v *Višnji Gori* ali pa Partljičevi zgodbi »*Ali veš, koga so danes pokopali?*« je vprašal Domen osorno. V tem delu lahko poiščemo navezava na Jurčičevega *Domna*.

Pri dramskih besedilih morajo učenci ločiti glavno besedilo od didaskalij in poznati njihovo vlogo. Ob branju ali ogledu predstave pa ugotovijo tudi, da so zgrajene iz prizorov in dejanj. V dramskih besedilih in drugih besedilih z dramsko zgradbo Prešernov *Povodni mož*, Vorančev *Potolčeni kramoh*) iščejo glavne zgradbene elemente (zasnovo, zaplet, vrh, razplet in razsnovo).

V besedilih iščejo tudi skriti pomen, razlagajo metarofe in druga pesniška sredstva in ugotavljajo njihov pomen v besedilu.

Tudi pri proznih besedilih ugotavljajo njihovo zgradbo, npr. na zunanjo in notranjo zgodbo (Ivan Cankar: *Bobi*), delitev na posamezne dele (Ivan Tavčar: *Tržačan*). V besedilu prepoznajo analitično in sintetično zgodbo (Ivan Tavčar: *Visoška kronika*).

Pri pesmih prepoznavajo kitično in nekitično obliko, različne vrste kitic in verzov, likovno pesem.

4.3.1.2 Analiza odnosov

Druga vrsta analize je analiza odnosov. Učenec npr. išče, v kakšnem odnosu so posamezne sestavine do glavne ideje ali teze (Žbogar 2013: 97). V Vorančevi črtici *Potolčeni kramoh* lahko opazujemo, kako se skladno z dramsko zgradbo spreminja tudi odnos med

protagonistoma (Vorancem in Cenceljem). Opazujejo lahko, s katerimi pesniškimi sredstvi je Menart v *Kmečki baladi* naslikal turobnost izpraznjenega kmečkega doma in izpostavil glavno idejo (problem zapuščanja podeželja). V besedilih opazujejo vlogo pripovedovalca, ki lahko posega v besedilo s svojimi mnenji, vzkliki, s svojo navzočnostjo v dogajanju. Opazujejo lahko, preko katerih oseb pisatelj v literarnem delu izrazi svojo idejo, sporočilo (npr. skozi pogled pripovedovalca Jurija v *Visoški kroniki*, skozi pogled pisatelja Ivana Tavčarja, ki tudi občasno vstopa v dogajanje v sliki *Tržačan* itd.)

V pesmi Daneta Zajca *Moja prva pesem* lahko opazujemo prepletanje dveh motivov: motiva prve ljubezni in motiva prve pesmi. Oba pojma primerjajo med seboj in iščejo njune skupne značilnosti. Opazujejo, na kakšen način poudarja svoje misli, npr. misel o škodljivosti vojne. Ugotavljajo, katere avtobiografske podatke lahko razberemo iz pesmi, prepoznajo sporočilo pesmi itd. V besedilih učenci opazujejo tudi humor in njegov vpliv na opise oseb, dejanj in na sporočilo besedila. Opazujejo tudi vpliv zunanje oblike na sporočilo besedila, npr. vpliv likovne podobe pesmi na njeno sporočilo.

Zelo pomembna sestavina del je tudi naslov literarnega dela. Posebno pri pesmih učenci ugotavljajo njegov pomen, npr. čemu naslov *Dramilo*, *Moj spominik*, *Čaša nesmrtnosti* itd.

Opazujejo menjavanje načina pripovedovanja, npr. prvoosebne in tretjeosebne v Cankarjevi črtici *Bobi*, in ugotavljajo vpliv načina pripovedovanja na sporočilo. V isti črtici lahko ugotavljajo, kako je dogodek, ko je bil Peter ponižan (ko mu je Mihče posmehljivo vrgel bob), vplival na njegovo (in Mihčeto) kasnejše življenje. Ugotovijo tudi glavno sporočilo črtice (kateri problem je izpostavljen) in v črtici poiščejo avtobiografske elemente. V Župančičevi pesmi *Z vlakom* učenci ugotavljajo, s katerimi sredstvi nam pesnik naslika težko slovo od domovine. Ugotavljajo vpliv pesniških sredstev (nagovor, vzklik, primere, ponavljanja) na sporočilo pesmi. V *Žebljarski* pa opazujejo nasprotje (in ugotavljajo, kako ga ustvari) med lepoto v naravi in mučno priklenjenostjo človeka na delo, ki ga zasušnjuje.

4.3.1.3 Analiza strukture in organizacijskih načel

Tretja vrsta analize je analiza strukture in organizacijskih načel in je navadno prva stopnja za vrednotenje. Npr. učenec na podlagi prebranega literarnega dela sklepa na namen, tendenco ali osnovno idejno usmerjenost avtorja (Žbogar 2013: 98). Učenci ob različnih besedilih razbirajo namen avtorja besedila. Namen avtorja lahko razbirajo že v 6. razredu ob branju pravljic, saj so te nosilke bogate kulturne dediščine in vrednot. Zelo očiten namen

imajo basni, ki jih obravnavamo v 7. razredu, pa tudi bajke. Avtorjev namen razbirajo tudi ob različnih vrstah pripovedk: zgodovinski (npr. *Kralj Matjaž*), junaški (npr. *Peter Klepec*), razlagalni (npr. *Ajda in Slovenci*, *Rabeljsko jezero*) ter rastlinski in živalski. Od 6. do 9. razreda beremo in analiziramo tudi ljudske pesmi. Učenci ločijo lirske in epske in skladno s tem razbirajo tudi njihov namen. Učenci vedo, da v prvih pesniki izpovedujejo svoje misli in čustva ali misli in čustva drugih ljudi, v drugih pa pripovedujejo o zunanjih dogodkih.

Ob analizi pesmi učenci spoznavajo sporočilo, vendar pa mora učitelj učence usmeriti k razmišljanju o pesniških podobah. Ob Menartovi pesmi *Kmečka balada* učenci opišejo prostor in povedo, s katerimi predmeti pesnik ponazarja samevanje, zapuščenost, praznoto v zapuščenem kmečkem domu brez ljudi. Učitelj učence vodi k ugotovitvi, da pesnik mrtev predmetni svet oživi, tako da ta dobi drugačen pomen. Razložijo tudi ozračje v pesemski sliki in pesniške podobe, npr. da *poslednji žarek skozi naslonjalo stola riše na pod srce*, da se *praded grenko pogovarja s snaho na zid z zidu* ali pa, da so *vsi šli pod križe in po svetu, da je grunt brez rok*. Ugotavljajo, kakšno občutje vzbudi pesnik s pesmijo in kaj je osrednja ideja/sporočilo pesmi.

Veliko lažje delo ima učitelj pri obravnavi pesmi Valentina Vodnika *Dramilo*, saj je pesem preprosta za razumevanje in učenci hitro razberejo njeno sporočilo, ki je razvidno že iz naslova.

Včasih je za razbiranje avtorjevega namena potrebno širše znanje, zato je zelo koristno medpredmetno povezovanje. Poznavanje zgodovinskih okoliščin je potrebno pri obravnavi del, kot so *Županova Micka*, *Pegam in Lambergar*, *Zdravljica*, *Glosa*, *Katekizem z dvema izlagama* itd.

Učencem koristi tudi poznavanje drugih del, npr. Valvasorjeve *Slave vojvodine Kranjske* pri obravnavi Prešernovega *Povodnega moža* in *Uvoda h Krstu pri Savici*.

Učenci spoznajo tudi pesemske oblike: balado, romanco, sonet, gazelo, glosa, likovno pesem, in ugotavljajo, kako sta povezani njihova zunanja zgradba in vsebina oz. sporočilo.

4.3.2 Sinteza

Tudi sintezo Žbogarjeva deli na tri taksonomske podstopnje:

- Prva je izdelava izvirnega sporočila v ustni ali pisni obliki, posredovano preko likovnega ali glasbenega medija.
- Druga je izdelava načrta ali predloga za akcijo – to je lahko eksperiment, načrt, poskus ipd.

- Tretja je izpeljava sistema abstraktnih odnosov. Učenec izpelje posplošitve oz. hipoteze v zvezi z opazovanimi in zbranimi podatki in pojavi, ki jih mora na nek način klasificirati in razložiti (Žbogar 2013: 99).

Učni načrt predlaga številne možnosti za razvijanje recepcijske zmožnosti s tvorjenjem, in sicer s pisanjem, interpretativnim branjem in govorjenjem:

PISANJE

Učenci izberejo dve ali tri možnosti, ponujene v naslednjih točkah, oziroma najdejo svoji/svoje možnosti:

- razvijajo zmožnosti doživljanja, razumevanja in vrednotenja književne osebe:
 - upovedujejo svojo čutnodomišljjsko predstavo književnih oseb, tudi takih, pri katerih je ena značajska lastnost v nasprotju z njeno splošno značajsko oznako
 - pišejo zgodbe »kaj bi bilo, če bi jaz enkrat ...« (glavna oseba ravna v nasprotju z njihovim pričakovanjem),
 - zapisujejo manjkajoči del zgodbe – (racionalna) razlaga, dopolnitev avtorjeve zgodbe (zamolčani del), upoštevanje logike dogajanja, predzgodbe, nadaljevanja zgodbe,
 - *prestavljajo osebe iz enega književnega besedila v drugo;*
- razvijajo zmožnosti doživljanja in razumevanja književnega prostora in časa:
 - upovedujejo dogajalni prostor in čas (avtorjev opis – predmeti, okoliščine, domišljija, izkušnje, znanje idr. – neposredni in *posredni* besedilni podatki),
 - tvorijo nove domišljjske svetove s podobnima dogajalnim prostorom in časom, kot je v književnem besedilu; zgodbe, ki se dogajajo danes, v preteklosti, v prihodnosti. Pri tem izhajajo iz znanja in izkušenj;
- razvijajo zmožnost razumevanja dogajanja in teme v književnem besedilu:
 - tvorijo premico dogajanja in tako spremljajo književno dogajanje,
 - tvorijo premico dogajanja in tako spremljajo književno dogajanje,
 - upovedujejo zgodbo tudi s perspektive tistih književnih oseb, ki jim niso blizu,
 - upovedujejo zgodbo vsakdo s perspektive druge književne osebe; utemeljujejo svoje videnje s primeri iz besedila;
- ločijo avtorja in pripovedovalca:
 - spremenijo pripovedovalca v znanem književnem besedilu – pripoveduje glavna ali ena izmed stranskih književnih oseb.

Recepcijsko zmožnost oziroma zmožnost razumevanja književnih besedil dokazujejo tako, da

tvorijo (po)ustvarjalna besedila oziroma fragmente besedil. Upoštevajo znane značilnosti zvrsti oziroma vrst.

Poezija

Učenci:

- ustvarjajo zvočno učinkovite, zanimive kombinacije besed (podobnoglasje/onomatopeja, zvočno slikanje),
- ustvarjajo rime, rimane verze,
- *likovno oblikujejo tematski besedni asociogram, razporejajo besede po papirju v likovno pesem, posnemajo likovnost konkretne pesmi,*
- nizajo asociacije, prilastke ob opazni besedi (tematskem jedru),
- tvorijo sopomenske nize, nenavadne besedne zveze, pomanjševalnice, *metafore*, primere, besedne zveze z okrasnim pridevkom.

Proza

Učenci:

- pišejo realistične, fantastične in nesmiselne zgodbe,
- napišejo dve besedili; pri tem lahko izbirajo med naslednjimi možnostmi oziroma najdejo svoje možnosti:
- spreminjajo književna besedila – predzgodbe, novi konci, manjkajoča poglavja,
- posnemajo jezik in slog književnega besedila,
- preoblikujejo krajše književno besedilo v strip ali nasprotno,
- pišejo:
 - pravljice (formalni začetek in konec pravljice, preteklik, pravljичna števila, zapovedi, prerokbe, tipične pravljичne osebe),
 - tipično slovenske pravljice (pravljичni motivi, tipično slovenske pravljичne osebe, na primer rojenice, sojenice, povodni mož, kača z belo kronico),
 - okvirne pravljice (posnemanje sloga, vpletanje elementov, na primer leteča preproga, duh v steklenici, sezam),
 - pravljice po vzoru klasičnih avtorskih pravljic, živalske pravljice; pravljice, katerih glavni junaki so čudežna bitja, in pravljice, v katerih oživijo predmeti, narobe pravljice, kombinacije dveh pravljic, predzgodbe, nadaljevanje pravljic,
 - pravljice po vzorcu kratke sodobne pravljice: dogajanje je razpeto med stvarni in fantastični svet,
 - fantastične pripovedi (*dogajanje na dveh ravninah: realni in fantastični, prehajanje iz*

realne v fantastično ravnino je mogoče razložiti z razlogi, ki veljajo v stvarnem svetu, v fantastičnem svetu veljajo zakoni otrokovih želja, pripoved se konča z vrnitvijo v stvarni svet),

- realistične zgodbe, v katerih veljajo zakonitosti stvarnega sveta in v katerih je dogajanje povezano v trden vzročno-posledični sistem,
- v drugi polovici vzgojno-izobraževalnega obdobja pišejo zgodbe, v katerih se glavne osebe – otroci zapletajo v nevsakdanje dogodivščine ter rešujejo vprašanja, pri katerih so odrasli odpovedali,
- *obiščejo starejše ljudi v svojem kraju in zapišejo njihove resnične zgodbe iz preteklosti, pravljice, ki so jih ti slišali kot otroci,*
- realistično pripoved s tematiko iz vsakdanjega življenja – z zakoni trivialnega romana omejeno pustolovsko, kriminalno besedilo (v skupinah ali kot podajanko).

Dramatika

Učenci izbirno tvorijo eno ali dve enoti (oziroma najdejo svojo možnost):

- pišejo dramske prizore,
- dramatizirajo krajše prozno besedilo,
- ustvarjajo radijsko igro.

INTERPRETATIVNO BRANJE KNJIŽEVNEGA BESEDILA

Učenci:

- izražajo doživljanje in razumevanje književnega besedila z glasnim branjem, pri katerem z glasom (so)oblikujejo besedilno stvarnost.

Poezija

- razumljivo in doživeto glasno berejo/recitirajo/deklamirajo (upoštevajo hitrost, register, intonacijo, barvo).

Proza

- glasno razumljivo in interpretativno berejo književnega besedila (upoštevajo slušne prvine govora).

Dramatika

- glasno berejo besedilo, razčlenjeno na več prizorov, po vlogah – izražanje spremembe razpoloženja oseb, čim bolj naravno govorjenje (skladno z dogajanjem in okoliščinami dogajanja),
- v igri vlog improvizirajo dramske fragmente (dialoge),
- v razrednem gledališču uprizorijo odlomek, krajše dramsko delo, *lastno dramatizacijo proze, odrsko postavitev mladinske gledališke igre po skupinah.*

GOVORNI NASTOPI

Učenci v vsakem razredu pripravijo en govorni nastop (izbirajo med ponujenimi možnostmi, se odločijo za povezavo z domačim branjem oziroma izberejo temo, ki je ni na seznamu).

Učenci:

- utemeljijo svoj izbor teme za govorni nastop, prosto in čim bolj naravno govorijo; upoštevajo jezikovno pravilnost in ustreznost (knjižni jezik); pazijo na zvočne in vidne prvine govora.

Predstavitev razumevanja književnega besedila

- predstavitev celotnega besedila (na podlagi odlomka, obravnavanega v šoli): umestitev odlomka v kontekst, zvrstna, vrstna, žanrska oznaka dela, predstavitev književnih oseb, dogajanja, vrednotenje prepričljivosti in medbesedilnost (*na primer Moja najljubša knjiga*),
- predstavitev pesnika, pisatelja, dramatika (predstavitev avtorja in njegovih besedil, eno je podrobno predstavljeno).

Predstavitev književne osebe, dogajanja, dogajalnega prostora in časa v šoli neobravnavanega besedila

- Poezija: recitacija, deklamacija pesmi, navajanje nekaj književnih besedil na isto temo, predstavitev najopaznejših pesniških izraznih sredstev in njihove vloge v besedilu.
- Proza: predstavitev:
 - (lastne) pravljice,
 - nadaljevanja pravljic, predzgodbe,
 - narobe pravljice,
 - primerjave dveh pravljic – tema, književne osebe, dogajanje, kraj in čas dogajanja, značilnosti,
 - besedila, v katerem je dogajanje razpeto med stvarni in domišljjski svet,
 - realistične zgodbe,
 - nesmiselne zgodbe.
- Dramatika:
uprizoritev odlomka iz dramskega dela/krajšega dramskega dela/dramatizirane proze (individualno ali skupinsko delo) (*Učni načrt* 2011: 39-42).

Učenci pa lahko tudi likovno ustvarjajo, izdelujejo sceno, rekvizite za igranje itd.

4.3.3 Vrednotenje

Vrednotenje Alenka Žbogar deli na dve skupini:

- Vrednotenje na podlagi notranjih kriterijev je vrednotenje literarnega dela glede na ustreznost njegove oblike.
- Vrednotenje na podlagi zunanjih kriterijev je npr. ločevanje trivialne literature od umetniške na podlagi primerjave več literarnih del (Žbogar 2013: 99).

Vrednotenje je lahko sestavni del analize ali sinteze, lahko pa ga ločimo od njiju in mu v obravnavi besedila namenimo posebno pomembno mesto. Lahko ga napišejo tudi v obliki ocene ali komentarja.

Problemski-ustvarjalni pouk najpogosteje poteka preko metode pogovora. Prednost ima produktivni, razmišljajoči pogovor, ki spodbuja miselne procese in vodi h globljemu razumevanju. Učiteljeva razlaga in ideje učencev se prepletajo (Žbogar 2013: 103-104).

5. BRALNE STRATEGIJE

Ključna zmožnost, ki jo mora učitelj razvijati pri učencih, je tudi **učenje učenja**. Razvijati jo morajo učitelji vseh predmetov, ne le slovenščine. Učence moramo naučiti uporabljati različne bralne strategije. Strokovnjaki bralne strategije imenujejo tudi učni stili, učne spretnosti, učni pristopi, učne taktike itd. Učencem so v pomoč za boljše razumevanje besedila. Gre za postopke, pri katerih se učenci usposobijo za prepoznavanje, kako dobro razumejo besedilo. Tako lahko izboljšajo svoje razumevanje besedila. Učna strategija je specifična kombinacija mentalnih operacij, ki jih nekdo uporablja glede na zahteve konkretne situacije (Harris 1995: 76).

Pogoj za doseganje bralne pismenosti so po mnenju Sonje Pečjak in Ane Gradišar trije cilji: razvijanje pozitivnih stališč učenca do branja, razumevanje procesa branja in razumevanje vsebine besedila. Pozitivno stališče do branja pomeni, da učenec ob branju doživlja estetski užitek, se nasmeji, daje duška svoji domišljiji, pa tudi, da se zaveda pomena besedil, ob katerih pridobiva novo znanje in se uči. Med pomembne notranje motivacijske dejavnike za branje spada bralna zatopljenost (zavzetost), ko je posameznikova pozornost v celoti usmerjena v nalogo in združuje kognitivne in čustvene procese. Vendar pa lahko pride do zatopljenosti le, če je posameznik prepričan, da bo kos nalogi, ki jo ima pred seboj. Pomembna je tudi bralna angažiranost (zavzetost), ki je skupno delovanje motivacije in strategij med branjem (Pečjak, Gradišar 2012: 61, 62).

Učence za branje motiviramo s svojim odnosom do književnosti, z interpretativnim branjem besedil, z vključevanjem učencev v izbor besedil, z zanimivo in poglobljeno razlago besedil, ki omogoča učencem razumevanje besedil, z zanimivimi poustvarjalnimi dejavnostmi, npr. z uprizarjanjem besedil itd.

Razumevanje procesa branja pomeni obvladovanje bralnih spretnosti in obvladovanje bralnih strategij. Pečjakova in Gradišarjeva omenjata predbralne strategije, strategije med branjem in strategije po branju.

5.1 Predbralne strategije

Predbralne strategij vključujejo dejavnosti pred branjem. Te dejavnosti spodbujajo predznanje učencev o vsebini in vrsti besedila, omogočajo določitev namena pri branju in oblikovanje napovedi o besedilu. Pri izbiri teh strategij moramo upoštevati učenčevo

predznanje in značilnosti gradiva, ki se ga mora učenec naučiti. **Predznanje** lahko učitelj aktivira:

- s pogovorom, z možgansko nevihto,
- z izdelavo pojmovne mreže (miselnega vzorca) in
- z uporabo strategije VŽN (kaj že vem, kaj še želim izvedeti, kaj sem se naučil) (Pečjak, Gradišar 2012: 143).

Takšne strategije uporabljamo pri obravnavi neumetnostnih besedil, umetnostna besedila pa imajo drugačen namen, zato pred njihovo obravnavo lahko uporabimo ne le motivacijo z uporabo predznanja, ampak tudi doživljajsko, izkušnjsko motivacijo. Predznanje je priporočljivo priklicati v primerih, ko obravnavamo avtorje iz istih obdobj ali dela avtorja, ki ga učenci že poznajo, ko obravnavamo isto književno vrsto ali besedila z isto tematiko.

Med strategije pred branjem spada tudi napovedovanje dogajanja/vsebine. Učenec mora imeti pred branjem besedila predstavo o tem, kaj naj pričakuje od besedila, kajti ta pričakovanja povečajo motivacijo za branje. Če so informacije v besedilu pričakovane, teče proces branja bolj tekoče in z večjo verjetnostjo, da bo učenec razumel besedilo. Če napovedi oz. pričakovanja učenca niso skladna z informacijami v besedilu, pa mora sprejeti določene odločitve (Pečjak, Gradišar 2012: 164).

Učence pogosto v vsebino usmerimo že z naslovom, kajti ta običajno napoveduje, o čem bo besedilo govorilo. Učenci lahko ugibajo o vsebini, s tem pa jim zbudimo tudi zanimanje za branje in aktiviramo njihove bralne izkušnje. O besedilo preberemo in analiziramo, se vrnemo k naslovu in ugotovimo, ali je izrazil glavno sporočilo ali ne. Učenci lahko besedilu dajo tudi svoje naslove, v katerih povzamejo temo besedila.

5.2 Strategije med branjem

Med njimi sta najpogostejši strategija spremljanja in strategija iskanje pomena. S prvo preverjamo točnost napovedi pred branjem. Z drugo po potrebi na novo določi pomen besedila.

Pečjakova in Gradišarjeva med strategijami med branjem omenjata naslednje:

Učenci:

- dopolnjujejo manjkajoče podatke v besedilu,
- določajo zaporedje dogajanja v besedilu,
- označujejo nove, neznane informacije,

- označujejo in zapisujejo bistvene informacije (Pečjak, Gradišar 2012: 188).

Pri obravnavi umetnostnega besedila razumevanje pogosto otežijo besede iz različnih socialnih in funkcijskih zvrsti, starinske besede, metafore, simboli, frazemi itd. Učenci njihovo razlago lahko poiščejo v ustreznih priročnikih ali pa se o njih pogovorijo med seboj in z učiteljem. Značilnost umetnostnih besedil so tudi tako imenovana prazna mesta v besedilu, nedokončani konci, zamolki, ki dajejo možnost različnim interpretacijam besedila.

Učenci si zgodbo lažje zapomnijo, če določijo zaporedje dogajanja, npr. na časovnem traku. V skladu z metodami pouka književnosti učenci po branju analizirajo besedilo. Analiza zajema prvine književnega besedila, kot so književna oseba, književni prostor in čas, dogajanje, motivi, tema, sporočilo, snov, avtor – pripovedovalec. Učenci spoznavajo različne književne zvrsti in vrste, ogledajo si gledališko ali lutkovno predstavo, film, poslušajo radijsko igro in besedila med seboj primerjajo.

5.3 Strategije po branju

Strategije po branju uporabljamo, da učenec organizira, prestrukturira in oceni sporočilo iz besedila. Pečjakova in Gradišarjeva naštevata strategije, pri katerih učenec:

- odgovarja na lastna vprašanja ali vprašanja učitelja,
- določa bistvo in pomembne podrobnosti,
- povzame vsebino,
- kritično bere besedilo,
- bere grafična sporočila,
- razvija besedišče (Pečjak, Gradišar 2012: 200).

Pri branju književnosti se mi med njimi zdita najbolj pomembni določanje bistva, saj učenci morajo razumeti bistvo besedila, njegovo sporočilo, in kritično branje besedila. Vsebinsko pri umetnostnih besedilih pogosto povzemamo z obnovo besedila, lahko pa to naredimo tudi z različnimi grafičnimi prikazi ali v obliki ključnih besed ali kratkih stavkov. Pri branju književnosti ne razvijamo le besedišča, ampak spoznavamo poseben jezik umetnostnih besedil, ki je običajno poln pesniških sredstev in prenesenih pomenov.

Med dejavnostmi po branju, ki služijo predvsem dobremu, poglobljenemu razumevanju učne snovi, avtorji največkrat navajajo:

- pogovor,
- odgovarjanje na lastna vprašanja,
- odgovarjanje na učiteljeva vprašanja,

- predelava in grafične ponazoritve gradiva,
- povzemanje,
- tvorjenje kratkega povzetka v ustni ali pisni obliki (Pečjak, Gradišar 2012: 201).

5.3.1 Odgovarjanje na lastna in učiteljeva vprašanja

Ta vprašanja so namenjena predvsem evalvaciji avtorjevih sporočil, povezovanje vsebine in delov v celoto in povezovanju novih informacij s predznanjem učenca (Pečjak, Gradišar 2012: 201).

Poglejmo si nekaj vprašanj in nalog, ki jih zastavimo osnovnošolcem v analizi besedila, in spodbujajo višjo stopnjo mišljenja od pomnjenja:

- Kakšni so tvoji občutki in o čem razmišljaš po branju te zgodbe/pesmi/dramskega besedila?
- Se spomniš še kakšnega besedila s podobno tematiko? Kaj imata še skupnega?
- Nariši sliko pokrajine, ki jo naslika pesnik v pesmi (npr. Simon Jenko: *Po slovesu*; Gregor Strniša: *Orion* ...)
- Nariši sliko glavne/stranske osebe ali prizor iz dogajanja (npr. Polifema, Odiseja, Petra Klepca, Martina Krpana ...)
- Pojasni pesniška sredstva, frazeme, nenavadne besede v besedilu.
- Povej vsebino kitice/odstavka/zgodbe/pravljice/basni itd. s svojimi besedami.
- Kaj je nauk te zgodbe/basni/pravljice/pripovedke ...?
- Do kakšnih spoznanj si prišel ob branju te zgodbe?
- Katere misli so po tvojem mnenju v besedilu najpomembnejše? Kdo jih izreče?
- Katere vrste pripovedovalca srečamo v tem besedilu? Lahko razbereš njegove misli, se morda vključi v dogajanje?
- V čem je ta pravljica *Trap* podobna pravljici *Železni prstan* in v čem se razlikujeta?
- V čem se klasična umetna pravljica Frana Milčinskega *Laži* razlikuje od ljudske pravljice *Železni prstan*?
- V čem se sodobna pravljica Frančka Rudolfa *Kako je lisica nehala biti zvita* razlikuje od klasične umetne in od ljudske pravljice?
- Katere so skupne značilnosti in razlike med pravljico *Železni prstan* in pripovedko *Peter Klepec*? Primerjaj kraj in čas dogajanja, osebe, ali so na potek dogajanja vplivali čudežni dogodki in čudodelna bitja, ali najdemo ljudska števila, ali je zgodba lahko do neke mere resnična?

5.3.2 Iskanje in določanje bistvenih informacij in podrobnosti

Te strategije usmerjajo učence na določanje bistvenih informacij, na iskanje in organiziranje pomembnih podrobnosti, ugotavljanje organizacije besedila, kritično branje, branje vidnih informacij itd. Učitelji v razredu za pojasnitev pojma »bistvo« uporabljajo še druge izraze, kot so npr. glavna ideja, osrednja ideja, osrednja misel, teza. Bolj natančno lahko povzamemo in si zapomnimo glavno sporočilo besedila z eno povedjo ali več kot z eno ali več ključnimi besedami (Pečjak, Gradišar 2012: 202).

Umetnostno besedilo je v marsičem drugačno od neumetnostnega. Bralci lahko v njem razberejo različna sporočila, zato mora učitelj učencem dopustiti tudi njihove lastne interpretacije. V umetnostnem besedilu ne iščemo bistva na enak način kot v neumetnostnem, ki je informativnega značaja. V književnosti iščemo idejo/ideje ustvarjalca, sporočilo, nauk ipd. Dobra vaja za iskanje bistva je dodajanje (novega) naslova ali preverjanje, če naslov ustreza bistvu sporočila.

V besedilu lahko iščejo tudi pomembne podrobnosti, npr. razloge za določene trditve, zaporedje korakov, pojasnjujejo bistvo s primerom itd. (Pečjak, Gradišar 2012: 202-209).

Na podrobnosti se lahko osredotočimo šele pri drugem, poglobljenem branju umetnostnega besedila. Opazujemo in analiziramo književne osebe, književni prostor in čas, dogajanje, motive, temo, sporočilo, snov, ugotovimo vrsto avtorja oz. pripovedovalca, spoznavamo sestavne dele književnih zvrsti in vrst (rimo, ritem itd.). Branje umetnostnega besedila brez podrobne analize ob drugem branju je zgolj površinsko branje, ob katerem bralec ne more zaznati in razumeti vseh sestavin, ideje, sporočila in umetniškosti besedila.

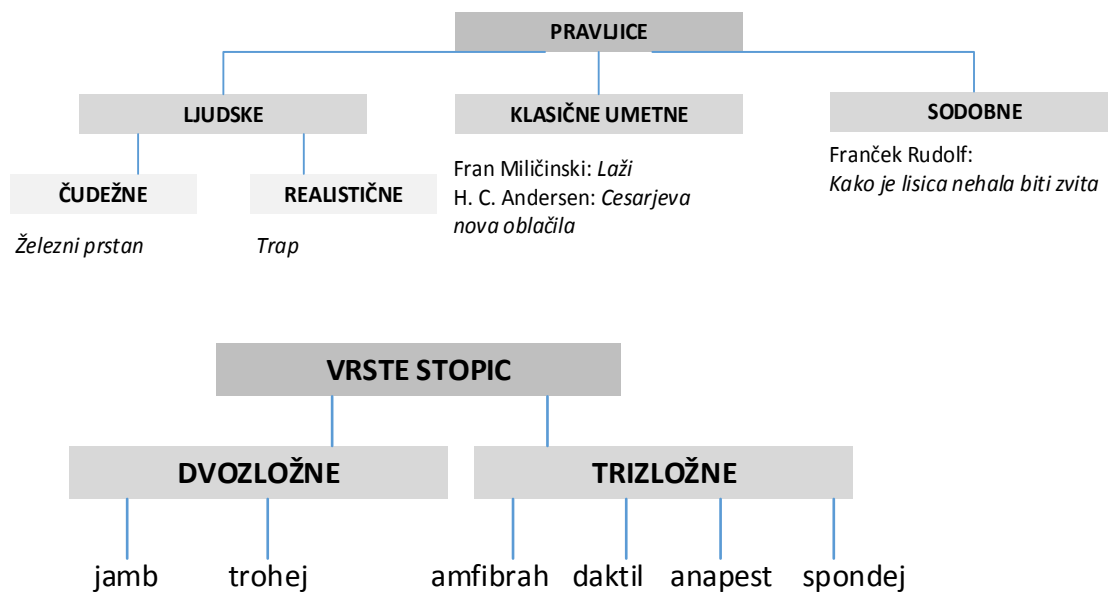
5.3.2.1 Grafični prikazi pomembnih informacij

Grafične ponazoritve pri pouku književnosti uporabljamo predvsem pri literarni teoriji, literarni zgodovini ali literarni interpretaciji, ki so sestavni del pouka književnosti.

5.3.2.1.1 Pojemovne mreže

Pojmovne mreže prikazujejo povezave med pojmi iz literarne teorije, literarne zgodovine ali literarne interpretacije.

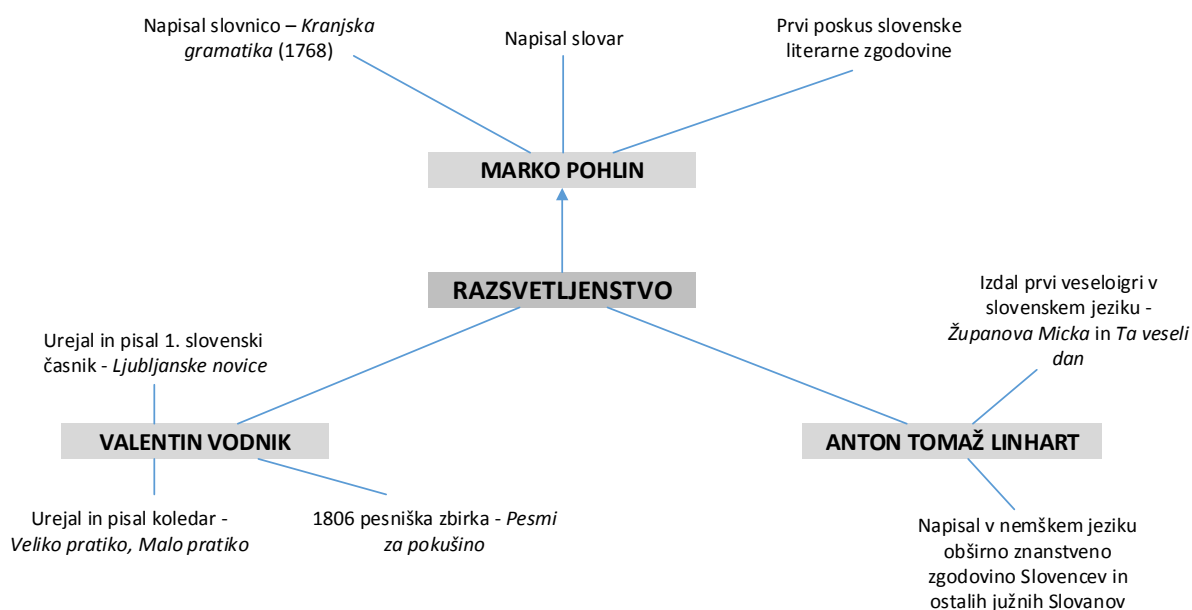
Primeri pojmovne mreže:

5.3.2.1.2 Miselni vzorci

Miselni vzorci so posebna oblika pojmovnih mrež, v katerih prikazujemo bistvo in pripadajoče pojme. Ključna beseda je napisana na sredini, iz nje pa potegnemo osnovne veje, ki jih poimenujemo. Pojme iz osnovnih vej lahko razčlenimo z novimi vejami.

Primer miselnega vzorca:

5.3.2.1.3 Vennov diagram

Vennov diagram predstavlja dva prekrivajoča kroga. V prekrivajočem delu obeh krogov prikazujemo skupne značilnosti dveh oseb, predmetov, dogodkov, stališč, v preostalih dveh delih kroga pa specifičnost posamezne osebe, predmeta, dogodka, stališča itd. (Pečjak, Gradišar 2012: 233).

Učenci ga uporabljajo pri matematiki za prikazovanje množic, zato ga dobro poznajo. Z njim lahko prikažemo podobnosti in razlike med dvema knjižnima vrstama, med dvema osebama, dogodkoma itd.

Primer Vennovega diagrama:

5.3.2.1.4 Primerjalna matrika

Kadar je število enot, ki jih primerjamo večje kot dve, uporabljamo **primerjalno matriko**. Omogoča primerjavo več enot po dveh ali več značilnostih (Pečjak, Gradišar 2012: 237).

Primer primerjalne matrike:

ZNAČILNOSTI	Oseba 1	Oseba 2
Značilnost 1		
Značilnost 2		
Značilnost 3		
Značilnost 4		

Primer primerjalne matrike:

	ROMAN	POVEST	NOVELA	ČRTICA
DOLŽINA	dolg	srednje dolga	kratka	zelo kratka
DOGODKI	veliko	malo dogodkov	en osrednji dogodek	en dogodek ali brez dogodka
OSEBE	veliko	različno	malo	malo

Učenci v primerjalno matriko lahko vpisujejo tudi imena oseb, ki so ji prepoznali na podlagi zunanje opisa in jim dodajo še notranji opis (opis značajskih lastnosti ...). Poglejmo si primer naloge iz domačega branja knjige Franceta Bevka *Pastirci*.

Primer primerjalne matrike:

ime pastirca	zunanji opis	notranji opis
	Beli lasje, širok, pegast obraz, krepkih udov.	
	Malce ukrivljene noge, glava kot repa, rjav, nasmejan obraz, črne oči.	
	Suh kot trlica, kosti, uhlji, lasje – vse je kar štrlelo od njega.	
	Zelo suha, oster obraz, ostre temne oči, nos kot šilo.	
*		

*Dodaj še sam eno osebo in jo opiši.

5.3.2.1.5 Časovni trak

Časovno zaporedje dogajanja lahko prikažemo s časovnim trakom. Pri časovnem traku je treba najprej izbrati ustrezno časovno enoto. Ta je pri besedilu, ki pokriva daljše obdobje, daljša (npr. desetletje ali stoletje), pri besedilu, ki zajema krajše časovno obdobje, pa krajša (npr. leto, mesec, dan). Nato je treba te enote nanizati na časovni trak. V končni fazi označimo časovni trak, tj. nad trakom ali pod njim v kratkih besedah /povedih vpišemo dogodke, pisce idr., značilne za tisto obdobje (Pečjak, Gradišar 2012: 245).

Časovni trak lahko uporabljamo tudi za prikazovanje poteka dogajanja v zgodbi. Poglejmo si primer naloge, ko učenci 6. razreda na časovni trak vpišejo čas dogajanja in poiščejo besede, ki so jim ta čas izdale.

Na časovnem traku ponazori, v katerem letnem času se zgodba začne in kdaj se konča. Primer časovnega traku:

ZAČETEK	KONEC
I	I

Iz 3. odstavka 1. poglavja in 3. odstavka 13. poglavja povesti izpiši besede, ki so ti izdale čas dogajanja.

Zaporedje dogodkov pa lahko prikazujemo tudi vizualno ali ciklično. Učenci v prazne okvire vpisujejo ključne besede ali povedi (Pečjak, Gradišar 2012: 237-253). Takšen način prikazovanja pride v poštev pri daljših besedilih, npr. pri opisu dogajanja v romanih ali povestih.

5.3.3 Povzemanje vsebine (povzetki in zapiski)

Pri samostojnem učenju je zelo pomembno, da zna učenec povzeti vsebino besedila. Pri tem učenec povzame večino pojmov in idej s svojimi besedami. Pomembno je, da učenec zapiske uredi takoj po branju in da v njih povzame glavne misli. Pri pisanju zapiskov pa morajo imeti učenci dobro razvite naslednje sklope sposobnosti:

- Sposobnost aktivnega poslušanja.
- Uporaba ustreznih tehnik zapisovanja (zapis naslova, datuma razlage, učenje hitrega zapisovanja, zapisovanje definicij, označiti pomembno).
- Pregled zapiskov. Ponovni pregled učencem omogoča, da preverijo, ali razumejo zapisano. Pridobljeno znanje dlje časa obdržijo v spominu (Pečjak, Gradišar 2012: 253-257).

5.3.4 Kritično branje besedil

Kritični bralec je raziskovalni bralec, ki prebrano presoja z več vidikov. Dva od njih sta:

- ali je avtor izbral bistvene misli in podrobnosti, s katerimi predstavlja neko vsebino in
- kako učinkovit je bil pri predstavitvi teh informacij.

Besedila najpogosteje vrednotimo glede na logičnost misli, glede na resničnost in pravilnost zamisli, prisotnost novih, izvirnih zamisli in glede na uporabnost zamisli (Pečjak, Gradišar 2012: 263).

Wray in M. Lewis (1997) navajata, da lahko učitelj v razredu spodbuja kritično branje oz. odzivanje na besedilo s sklopi vprašanj, kot so:

- Kdo je napisal besedilo? Ali se avtor spozna na to, o čemer piše?
- Zakaj je napisal besedilo? Ali avtor pove, zakaj ga je napisal? Ali je namen besedila prikrit?

To lahko učitelj naredi tako, da:

- seznani učence z besedili, ki z različnih vidikov govorijo o neki temi, vsebini;
- spodbuja učence, da isto temo obdelajo tako, da bo besedilo služilo različnim namenom;
- spozna učence z besedili, ki so oblikovana za različne namene.

Avtorja posebej poudarjata, da je treba kritičnega bralca vzgajati od začetka učenja branja dalje.

- Kritični bralec bo ocenil in preveril zamisli, preden jih bo sprejel. V besedilu bo kritični bralec sposoben prepoznati:

- dejstva in stališča,
- predsodke avtorja besedila,
- podobnost/različnost svojih stališč z avtorjevimi,
- avtorjev stil, vzdušje in ton besedila,

- sklepe, ki izhajajo iz besedila.

Učenci morajo ločiti dejstva od stališč (tez, hipotez) dejstva so natančna, logična, jih lahko preverimo, temeljijo na neposrednih dokazih in opazovanju, dejstva so stvari, ki so se zgodile (niso napovedi). Pri stališčih pa se postavlja vprašanje točnosti, podprtosti z dokazi in logičnosti. Ne moremo jih dokončno preveriti, pogosto so izraz vrednot, prepričanj in občutij nekoga, so subjektivna (Pečjak, Gradišar 2012: 263-264).

Pisci pišejo z različnimi nameni. Najpogostejši so:

- informirati bralca,
- prepričati bralca,
- razvedriti bralca.

Stil avtorja se kaže v izbiri besedišča, ki ga uporablja pri sestavi povedi. Govorimo o umetnostnih in neumetnostnih besedilih in o uporabi strokovnega oz. poljudnega jezika. Ker so besede močni opisovalci občutij, lahko v besedilu prepoznamo t. i. čustveno ozračje. Marsikdaj lahko v besedilu začutimo čustveno vzdušje, ne da bi ga avtor posebej opisoval (Pečjak, Gradišar 2012: 270-271).

Za kritičnega bralca je značilno, da je sposoben po branju priti do končnih zaključkov. Zaključek je verjeten izhod, izpeljan iz dokazov v besedilu. Pri tvorbi zaključka izhajamo iz posameznih dejstev, ki jih med seboj povežemo v zaključek (induktivno razmišljanje) (Pečjak, Gradišar 2012: 271-272).

Pri leposlovnih besedilih pogosto pišemo orise oseb. Pečjakova in Gradišarjeva navajata vprašanja, na podlagi katerih lahko učenec tvori oris osebe. Ta vprašanja so:

- O čem je razmišljal?
- Kaj je vedel?
- Kaj je rekel?
- Kaj je slišal od drugih?
- Kaj je naredil?
- Kaj je občutil? (Pečjak, Gradišar 2012: 277).

Cilj osnovnošolskega pouka je tudi, da učenci kritično berejo besedila in jih presojuje. Poglejmo si, kaj predpisuje učni načrt.

- Učenci ugotavljajo razlike med polnovredno in trivialno/zabavno književnostjo.
- Ločujejo glavne in stranske književne osebe in utemeljujejo svoje ugotovitve.
- Zaznavajo, primerjajo *ter presojujejo* ravnanje in govorjenje, mišljenje oseb.
- Do oseb vzpostavijo tudi kritično razdaljo.

- Ozaveščajo značilnosti književnih oseb v trivialnih/zabavnih besedilih in jih primerjajo z osebami v drugih besedilih.
- Na podlagi perspektive književne osebe vzpostavijo svoj odnos do nje.
- Prepoznavajo motive za ravnanje književnih oseb in jih primerjajo s svojim pogledom na svet.
- Ozaveščajo značilnosti dogajalnega prostora v trivialnem/zabavnem besedilu in jih primerjajo z značilnostmi v estetsko polnovrednem književnem besedilu.
- Spoznavajo značilnosti dogajanja v trivialnem ali zabavnem besedilu (klišeiziranost) (*Učni načrt* 2011: 56-57).

5.3.5 Strategije branja grafičnih sporočil

Grafično gradivo ima dve temeljni funkciji: poenostavitev kompleksnega gradiva in pretvarjanje abstraktnega gradiva v bolj konkretno. Uporabljamo lahko sheme, grafe, tabele, diagrame. Za učinkovito uporabo grafičnih prikazov v procesu učenja je treba:

- Hitro pregledati gradivo (naslov, število stolpcev in črt, napise zgoraj, spodaj in ob strani grafa pogledati legende).
- Pogledati podrobnosti.
- Povezati grafično gradivo z besedilnim gradivom.
- Iz grafičnega gradiva sklepati in ga poskusiti razložiti.
- Narediti zaključke na podlagi grafičnega gradiva (Pečjak, Gradišar 2012: 281-285).

Grafične ponazoritve so dobrodošle v literarni teoriji in literarni zgodovini, književno besedilo pa jih praviloma nima.

5.3.6 Strategije za razvijanje besedišča

Ker obseg besedišča najmočneje določa stopnjo bralne pismenosti, najdemo v literaturi številna priporočila, kako povečati obseg besedišča. Med najpogostejšimi strategijami za razširitev besedišča so:

- Slovarčki z novimi neznanimi besedami,
- Več branja v prostem času,
- Pogovor o novih, neznanih besedah že pred učenjem (Pečjak, Gradišar 2012: 289).

Slovarček neznanih besed lahko damo učencem pisati ob knjigah za domače branje. Poglejmo si nalogo iz navodil za domače branje knjige Bine Štampe Žmavc: *Nebeške kočije*.

V nebeških kočijah se vozijo milijoni besed. Ker potuješ z njimi, je prav, da jih poznaš. Ne ustraši se množice besed, saj ne grizejo. Poskušaj razvozlati njihove pomeni in jih razložiti. Če ne gre drugače, si pomagaj s *Slovarjem slovenskega knjižnega jezika*.

KOČIJA, OBZORJE, GALAKSIJA, DIMENZIJA, TERMIT, ETER, KOMET, LUTNJA, SIDRIŠČE, MANSARDA, KATEDRALA, SMARAGD, VEDRINA, KORALA, SUITA, SVOD, RAJ, PAJČOLAN, FONTANA, PLANJAVA, ZAPIK, ORBITA, KASTANJETE, MADRIGAL.

Učence je potrebno skozi vse leto spodbujati k branju. Veliko naredimo v šolah z Bralno značko. Učence pa lahko motiviramo tudi tako, da sami (npr. v govornih nastopih) predstavljajo knjige, ki so jih prebrali in so jim bile všeč. Skoraj nepogrešljivo pa je, da učitelj ob obravnavi književnika v razred prinese knjige, ki jih je napisal, in jih da med učence.

Besedila, ki jih beremo v šoli, so pogosto polna neznanih besed. Za razlago običajno poskrbijo že sestavljavci beril, saj so razlage besed zapisane ob strani besedila. Kljub temu pa se še pojavijo besede, ki jih učenci ne razumejo, zato je po prvem branju vedno potrebno pogledati, česa učenci morda niso razumeli.

6. VPRAŠANJA, ODGOVORI IN OCENJEVANJE ZNANJA

Postavljanje vprašanj in odgovarjanje nanje predstavlja enega izmed bistvenih procesov pri učenju. Glede na vsebino jih delimo na:

- informativna,
- interpretativna,
- vprašanja vrednotenja.

Odgovarjanje na ta vprašanja kaže na različne ravni razumevanja besedila pri učencih. Tovrstno klasifikacijo vprašanj sta uporabljala Pearson in Johnson (1978). Avtorja govorita o treh ravneh procesiranja besedila, in sicer o:

- eksplicitni,
- implicitni in
- izkušnjiški ravni besedila.

Eksplicitna raven besedila vključuje informacije, ki so dobesedno navedene v besedilu. Učenec lahko dobi odgovor na zastavljeno vprašanje neposredno v besedilu. Pri tem je pravilen en sam odgovor. Implicitna raven procesiranja pomeni, da lahko odgovori učenec na vprašanja s pomočjo besedila in lastnih izkušenj. Učenec sicer odgovor najde v samem besedilu, vendar mora ta odgovor izluščiti iz več delov besedila, priti do njega s sklepanjem itd. Pri tem si učenec lahko pomaga s svojim predznanjem o določeni temi, vendar mora biti odgovor skladen z informacijami v besedilu (Pečjak, Gradišar 2012: 166).

Za ugotavljanje posameznih ravni razumevanja uporabljamo vprašanja. Ta delimo s psihološkega vidika glede na miselne procese, ki jih sprožajo, na vprašanja nižje in višje ravni. Vprašanja nižje ravni zahtevajo samo reprodukcijo spominsko usvojenih podatkov in dejstev, vprašanja višje ravni pa sprožajo višje miselne procese, kot so analiziranje, primerjanje, sintetiziranje itd. S tem ustvarjajo novo znanje. (Pečjak, Gradišar 2012: 166-167) Sonja Pečjak in Ana Gradišar (2012: 166) razmišljata o treh ravneh razumevanja:

- neposredno ali informativno razumevanje,
- interpretacijsko razumevanje
- uporabno, kritično in ustvarjalno razumevanje.

Neposredno ali informativno razumevanje bi lahko imenovali tudi dobesedno razumevanje. To je najnižja raven razumevanja, ki vključuje poznavanje besed in enostavnih dejstev in podatkov. Ključne besede v vprašanjih, ki jih zastavljamo na tem nivoju, so tipa: kdo, kaj, kateri, koliko, kaj je ipd. (Žbogar 2013: 57).

Uporabno, kritično in ustvarjalno razumevanje je najvišja raven razumevanja besedila. Za razumevanje na tej ravni je značilno, da je učenec sposoben:

- preoblikovati prebrano besedilo iz ene abstraktne oblike v drugo (npr. daljše besedilo v krajše, iz bolj abstraktnega jezika v manj abstraktni jezik ali obnoviti besedilo s svojimi besedami),
- pojasniti metafore in simbole s svojimi besedami,
- analizirati besedilo na posamezne sestavine (dogodke) in ugotoviti njihove medsebojne odnose,
- povzeti ideje/podatke iz besedila z lastnimi izkušnjami, znanjem in s pričakovanji,
- na temelju istih ključnih besed, kot so v besedilu, oblikovati novo zgodbo z drugačno vsebino,
- primerjati prebrano besedilo z drugimi besedili s podobno vsebino, iskati skupne točke in različnosti,
- opredeliti besedilo glede na vsebino in tehniko/način pisanja kot literarno, informativno ipd. (Pečjak, Gradišar 2012: 168-169).

Vprašanja v tej skupini usmerjajo učenca na uporabo pridobljenega znanja v novih, podobnih primerih. Zmožnost učenca, da uporabi pridobljeno znanje v novem primeru, je za učitelja najboljši dokaz, da je učenec razumel in usvojil prebrano, zato je to raven **uporabnega razumevanja**. (Prav tam)

S temi vprašanji razgibamo tudi učenčevo čustvovanje in ga spodbujamo k izražanju osebni vrednostnih sodb ter moralnih in etičnih stališč. V svojih odgovorih učenec utemeljuje svoje mnenje o določenih problemih, presoja prednosti različnih rešitev takega problema, vrednoti ideje avtorja itd. Vse to so elementi kritičnega branja, zato to raven imenujemo raven **kritičnega razumevanja**. (Prav tam)

Vprašanja na tej ravni so bodisi konvergentna, pri katerih je pravilen le en odgovor, ali divergentna, ki dopuščajo raznovrstne odgovore. Divergentna vprašanja spodbujajo ustvarjalnost učenca pri branju besedila, zato je to raven **ustvarjalnega razumevanja**. (Prav tam)

Učitelj mora poskrbeti, da učenci spoznajo učne strategije. Učencem lahko predstavi Bloomovo taksonomijo učnih ciljev z namenom, da jim pojasni, kakšno znanje pričakuje od njih. S tem pa jim tudi pove, kaj (in kako) naj bi se učili.

Poglejmo si nekaj vprašanj iz književnosti za prvo, drugo in tretjo stopnjo razumevanja.

Vprašanja za neposredno ali informativno razumevanje so npr.:

- Kdo je bil France Bevk?
- Kdaj je izšla prva slovenska komedija?
- Kje se je rodil France Prešeren?
- Kaj je rima?
- Kateri književniki so ustvarjali v obdobju moderne?

Vprašanja in naloge interpretacijsko razumevanje so npr.:

- Kateri naslov bi še lahko dal besedilu?
- Besedilo povzemi v obliki kratkih stavkov ali ključnih besed.
- Napisan imaš povzetek besedila v obliki kratkih stavkov. Uredi jih po vrstnem redu, kot si dogodki sledijo v besedilu.
- Kaj je tema besedila?
- Napiši nadaljevanje odlomka iz književnega besedila. /Napiši drugačen konec zgodbe.

Vprašanja in naloge za uporabno, kritično in ustvarjalno razumevanje so npr.:

- Preoblikuj pesem v prozno besedilo.
- Obnovi pripovedko s svojimi besedami.
- Poišči pesniška sredstva (metafore, metonimije, okrasne pridevke, poosebitve, ponavljanje ...) in pojasni njihov pomen v besedilu.
- Dramskemu besedilu določi zasnovo, zaplet, vrh, razplet in razsnovo.
- Kaj je glavno sporočilo/ideja književnega besedila?
- Napiši novo basen, v kateri bodo nastopale iste osebe.
- Primerjaj kraj in čas dogajanja ter osebe v pravljici *Železni prstan* in pravljici *O treh sinovih*.
- Napiši, kako je Krjavelj učil voziti svojo mačko. Pri tem posnemaj Krjavljev jezik in način pripovedovanja.
- Kaj je po tvojem mnenju vzrok, da je Matevž začel s Tomažkom tako grdo ravnati?
- Katera besedila z isto (npr. ljubezensko) temo si še prebral? V čem se razlikujejo od pravkar prebranega besedila?

Od tega, kakšna vprašanja učitelj postavlja pri pouku, je odvisno tudi znanje učencev. Pisni preizkusi znanja in ustno spraševanje je le nadaljevanje pouka, ki naj poteka na enak način. Če pri pouku nismo primerjali besedil, potem ne pričakujmo, da bodo učenci v pisnem preizkusu to obvladali. Postavljati moramo enako zahtevna vprašanja, kot smo jih zastavljali pri pouku. Zato so preizkusi znanja ogledalo našega dela v razredu.

V nadaljevanju bom predstavila uro pouka književnosti v 6. razredu, pri kateri so učenci spoznali pravljico H. C. Andersena: *Cesarjeva nova oblačila* in na podlagi pridobljenega znanja utemeljili, da je klasična umetna pravljica. Predstavljam tudi ustno spraševanje učencev 6. razreda po tem, ko smo predelali snov pravljice, pripovedke in ljudske pesmi.

Učenci se na preverjanje pripravljajo že od začetka obravnave snovi, saj jim zastavljam vprašanja različnih težavnostnih stopenj in jim dajem raznovrstne naloge, predvsem pa takšne, ki bodo tudi pri ustnem spraševanju. Za spraševanje pripravim toliko primerov ustnega spraševanja, kot je učencev v razredu. Vsak učenec dobi na listu napisano besedilo (pravljico ali pripovedko), pod njo pa so zastavljena vprašanja, na katera se pripravi tako, da odgovore skicira na list papirja. Za pripravo ima 15 minut časa. Med spraševanjem ima pred seboj besedilo in svoje odgovore, ki mu pomagajo pri odgovarjanju na vprašanja. Na začetku zastavim vprašanja nižje zahtevnosti, potem pa vprašanja višje ravni. Poglejmo si pripravo na učno uro o pravljici in primer ustnega spraševanja na isto temo.

1. učna priprava: Hans Christian Andersen: *Cesarjeva nova oblačila*

OŠ Ivana Groharja, Podlubnik 1 4220 ŠKOFJA LOKA		umetnostno besedilo
Učiteljica: Olga Koplan	predmet SLOVENŠČINA	Razred: 6.

Naslov in št. sklopa	2. sklop: Pravlјice, pesmi in pripovedke
Ura sklopa	9.

Vsebina	Naslov učne ure: Hans Christian Andersen: <i>Cesarjeva nova oblačila</i>			
	TEMELJNI POUK			

Operativni cilji	
BRANJE	Berejo/Poslušajo pravljice drugih narodov sveta in primerjajo njihove značilnosti z značilnostmi slovenskih pravlјic. Opazujejo posamezne prvine književnega besedila. Utemeljitve primerjajo, utemeljujejo/ponazarjajo/zagovarjajo s sklicevanjem na besedilo in <i>logično sklepanje</i>. To izražajo govorno in pisno. Književna oseba Razumejo značaj in ravnanje književne osebe. Sestavljajo domišljjskočutno predstavo književnih oseb (avtorjev opis, izkušnje, domišljija ..., <i>posredne informacije</i>). Ločujejo glavne in stranske književne osebe. Oblikujejo lastno stališče do ravnanja književnih oseb <i>in ga utemeljijo</i>. Pri književni osebi opazujejo več značajskih lastnosti. <i>Upoštevajo tudi ravnanje in govorjenje književne osebe, govorjenje o sebi.</i> Prepoznajo motive za ravnanje književnih oseb (zakaj kdo kaj stori), <i>svoje mnenje utemeljujejo z zgledi iz književnega besedila/poiščejo svojo razlago zanj.</i> Književni prostor in čas V književnem besedilu poiščejo osnovne informacije o prostoru in času dogajanja. Dogajanje, tema/sporočilo Književno dogajanje sprejemajo in razumejo. povzamejo bistvene dogodke. Z učiteljevo pomočjo ugotovijo, o čem govori književno besedilo (tema)/<i>kaj je sporočilo književnega besedila.</i>
POSLUŠANJE IN GLEDANJE	
PISANJE	
GOVORJENJE	

Vsebina	Klasična umetna pravljica
----------------	---------------------------

Medpredmetne povezave: likovna vzgoja
--

Didaktični pristopi	tradicionalni pouk (frontalni)	Individualno delo		
Metode dela – didaktične strategije	samostojno delo z besedilom – razčlemba besedil	razlaga	vodeno delo z besedilom	

	razgovor	delo z učnimi listi	poustvarjalno pisanje	
Tip učne ure	Kombinirana ura			
Učbeniki	Kdo se skriva v ogledalu?			
Izobraževalna tehnologija, didaktična sredstva in pripomočki				
učni list	Projekcija na i-tabli	radio: CD Cesarjeva nova oblačila (10 minut)	Andersenove knjige	knjiga H. C. Andersen: Cesarjeva nova oblačila

FAZE ŠOLSKE INTERPRETACIJE	AKTIVNOSTI UČITELJA	AKTIVNOSTI UČENCEV
DOŽIVLJAJSKO-SPOZNAVNA MOTIVACIJA	Navedem nekaj naslovov Andersenovih pravljic in vprašam, kaj imajo skupnega. Pokažem jim sliko tega velikega umetnika.	Ugotovijo, da imajo skupnega avtorja.
NAPOVED BESEDILA IN UMESTITEV V KONTEKST OZ. UTRJEVANJE SNOVI	Povem, da bomo poslušali njegovo pravljico: <i>Cesarjeva nova oblačila</i> . Pokažem jim slikanico <i>Cesarjeva nova oblačila</i> . Na tablo zapišem avtorja in naslov.	Učenci odprejo berila na str. 46 in poslušajo pravljico. Učenci v zvezke zapišejo. Hans Christian Andersen: <i>Cesarjeva nova oblačila</i> .
INTERPRETACIJSKO BRANJE BESEDILA	Predvajam pravljico s CD.	Sledijo ob berilih.
ČUSTVENO-SPOZNAVNI PREMOR (IZRAŽANJE DOŽIVETIJ) RAZČLEMBE BESEDILA	Po premoru zastavim vprašanja o njihovem doživljanju.	Učenci izrazijo svoje vtise.
ANALIZA - VODENO DELO OB BESEDILU	Učencem zastavim vprašanja o kraju in času dogajanja, vsebini in osebah: - Kje in kdaj se pravljica dogaja? (<i>pred mnogo leti, na cesarjevem domu</i>) - Kakšna je vsebina? Vsebino povzamemo tako, da zastavljam podvprašanja. - Katere osebe so glavne (bistveno vplivajo na dogajanje) in katere stranske? - Ovrednotimo glavne osebe: cesarja, sleparja, in stranske osebe: ministre.	Učenci odgovorijo na vprašanja z učnega lista. Ugotovijo, da sta kraj in čas nedoločena. Povzamejo vsebino pravljice. Ugotovijo, da so glavne osebe cesar in sleparja, stranske pa ministri in navzoči pri procesiji. Učenci svoje utemeljitve podkrepijo s primeri iz besedila.

	Dam navodila za samostojno reševanje učnega lista.	Učenci samostojno rešijo učni list.
SINTEZA	Odgovore pregledamo in dopolnimo ob rešitvah na i-tabli. - Ugotovimo, kaj je tema in sporočilo pravljice. Na podlagi znanja o ljudski pravljici in KUP ugotovimo, da je prebrana pravljica KUP.	Na podlagi analize ugotovijo, o čem govori delo (tema) in kaj je sporočilo pravljice. To zapišemo v zvezek. Utemeljimo na podlagi značilnosti, kijih prepoznamo v pravljici.
NOVE NALOGE (DOMAČE NALOGE)		Napišejo drugačen konec pravljice.

Učni list:

Hans Christian Andersen: *Cesarjeva nova oblačila*

1. Kako je cesar opravljal svojo službo? Napiši svoje mnenje o njem.
2. Zakaj sta sleparje uspela prepričati cesarja, da ju je sprejel v službo?
3. Zakaj je cesar poslal k tkalcema starega, poštenega ministra?
4. Zakaj ta cesarju ni povedal resnice?
5. Napiši, kaj je sam pri sebi razmišljal cesar, ko je ugotovil, da blaga ne vidi.
6. Kako sta tkalca preživela noč pred slavnostno procesijo?
7. Kako se je cesar naslednje jutro oblekel?
8. Opiši, kako so se na sprevodu vedli cesarjevi komorniki, višji obrednik in ljudje na cesti?
9. Kdo si je upal povedati, da cesar nima ničesar na sebi? Zakaj?
10. Kako je te besede sprejelo ljudstvo?
11. Ali je cesar ljudstvu priznal svojo lahkovernost in nečimrnost?
12. Kateri od treh pregovorov najbolj ustreza poglobitni misli pravljice *Cesarjeva nova oblačila*?

Če boš mislil samo nase, te nihče ne bo maral.
(italijanski pregovor)

Zmota človeku ne da videti resnice.
(slovenski pregovor)

Česar mladci ne vedo, starci povedo.
(slovenski pregovor)

13. Pravljica *Cesarjeva nova oblačila* je **klasična umetna pravljica**. Katere značilnosti pravljice najdemo v njej?

Poustvarjalno pisanje:

Gotovo poznaš veliko pravljic. Poskusi napisati **zamešano pravljico**, v kateri se bodo srečevali znani pravljичni junaki. Znale pravljice je torej mogoče predelati v povsem novo pravljico.

Dela se lahko lotiš takole:

- Spomni se neke znane pravljice.
- Začni jo pripovedovati (zapisovati).
- V pripoved vnesi osebo iz druge pravljice in nadaljuj spremenjeno pripoved po svoje.
- V pripoved lahko vneseš še več oseb iz različnih pravljic.

Primer nalog za ustno spraševanje:

USTNO SPRAŠEVANJE: UMETNOSTNA BESEDILA – 6. RAZRED

Preberi besedilo: *Podganeč*

Živel je reven mladenič, ki mu je bilo ime Podganeč. Ker je živel v revščini, je tuhtal, kako bi prišel zlahka do kruha, kajti delati se mu ni dalo, stradati pa ni hotel. Neko noč, ko ni mogel spati, se odloči, da bo šel po svetu in se razglasil za desetnika. Takoj drugi dan pobere šila in kopita ter gre v svet goljufat.

Hodi po svetu ter pride k nekemu grofu in mu reče, da je desetnik. Grof mu pove, da je zmanjkal njegovi ženi drag prstan in sumi, da so ga ukradli služabniki. Obljubi mu sto zlatnikov, če mu ga dobi in prinese nazaj.

Podganeč gre k služabnikom in zahteva, da vrnejo prstan. Služabniki mu dajo prstan in ga prosijo, da bi jih ne izdal pri grofu. Za to mu obljubijo sto zlatnikov.

Podganeč pa je bil zviti. Prstan da petelinu, da ga požre. Nato gre h grofu in mu pove, da prstana nimajo služabniki, temveč ga je požrl petelin. Hitro zakoljejo petelina in najdejo prstan v njegovem želodcu. Grof mu izplača obljubljenih sto zlatnikov in služabniki tudi toliko, ker jih ni izdal. Podganeč se je smejal, ker je tako lahko zaslužil dvesto zlatnikov.

Zdaj se hoče grof še bolj prepričati o Podganečevem desetništvu, zato prinese pod skledo skrito podgano in ga vpraša: »Kaj je notri?«

Podganeč je v veliki zadregi, zato začne vzdihovati v svojem obupu: »O ti Podganeč, kam si prišel! O ti ubogi Podganeč, kaj ti je storiti?«

»O ti spak ti, zdaj pa vem, da veš vse,« mu reče grof ter privzdigne skledo in velika podgana šine izpod nje. Grof je mislil, da tam, kjer je Podganeč doma, pravijo podgani podganeč.

Ko se odpravi Podganeč dalje po svetu, ga grof nekoliko spremlja. Po poti ga marsikaj sprašuje. Naenkrat se grof hitro skloni, skrije nekaj naglo v pest in vpraša Podganeča: »Desetnik, kaj imam v pesti?«

»Kaj neki imate, mačje blato imate!« mu odgovori Podganeč. Grof je imel res to v pesti, zato je Podganeču verjel, da je desetnik.

(Slovenske ljudske pripovedi. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1985.)

Odgovori na vprašanja:

1. Kdo nastopa v pravljici *Podganeč*? 1/_
2. Zakaj se je izdajal za desetnika? 2/_
3. Koliko preizkušenj je moral prestati Podganeč? Naštej jih. 2/_
4. Označi glavno osebo iz pravljice in jo primerjaj z glavno osebo v *Železnem prstanu*.
Katere razlike opaziš? 3/_
5. Sta kraj in čas v pravljici določena? Utemelji svojo trditev tako, da v pravljici poiščeš besede, iz katerih sklepaš na določen ali nedoločen kraj in čas dogajanja. 3/_
6. Kako si je Podganeč pridobil bogastvo: s čudežnimi predmeti ali s svojo bistroumnostjo?
Utemelji svojo trditev. 2/_
7. Najdeš v pravljici kakšno ljudsko število? 1/_
8. Primerjaj konca pravljic v *Podganeču* in *Železnem prstanu*.
Katre podobnosti in katere razlike si našel? 3/_
9. Katere značilnosti ljudske pravljice najdeš v pravljici *Podganeč*? 2/_
10. V čem se klasične umetne pravljice razlikujejo od ljudskih? 3/_
11. Katere pripovedke smo brali? Naštej jih in povej, v katero vrsto spadajo in zakaj. 3/_
12. V čem se pripovedka razlikuje od pravljice? 3/_
13. Zakaj so nastale variante ali različice ene in iste ljudske pesmi? 2/_

0-44 % 0-13 t. = nzd.
45-64 % 13,5-19 t. = zd.
65- 79 % 19,5-23,5 t. = db.
80-89 % 24-26,5 t. = pdb.
90-100 % 27-30 t. = odl.

7. PRIMERI DOBRE PRAKSE

Učitelj se mora na izvajanje pouka dobro pripraviti. Učna priprava mora vsebovati natančno opredeljene operativna cilje, vsebine, metode dela, učna sredstva, pripomočke in druge posebnosti učne ure. Učitelj v njej predvidi vrsto uvodne motivacije, način napovedi besedila, vprašanja po čustvenem premoru, potek analize, sinteze, nove naloge, domačo nalogo itd.

V nadaljevanju predstavljam priprave za obravnavo poezije, proze in dramatizacije besedila. V prilogi pa dodajam video posnetke dveh učnih ur, pri katerih smo obravnavali delo Lovra Kuharja *Potolčeni kramoh* in video posnetka uprizoritve odlomka iz Levstikovega *Martina Krpana*. Učni uri in uprizoritvi sta potekali v sedmem razredu v šolskem letu 2012/13.

2. učna priprava: Fran Milčinski: *Laži*

OŠ Ivana Groharja, Podlubnik 1 4220 ŠKOFJA LOKA		umetnostno besedilo
Učiteljica: Olga Koplan	predmet SLOVENŠČINA	Razred: 6.

Naslov in št. sklopa	2. sklop: Ljudske pesmi, pravljice in pripovedke
Ura sklopa	7., 8.

Vsebina	Naslov učne ure: Klasična umetna pravljica Fran Milčinski: <i>Laži</i>			
	TEMELJNI POUK			

Operativni cilji	
BRANJE	Učenci berejo/poslušajo svoji starosti primerna književna besedila in govorijo / pišejo o njih.
POSLUŠANJE IN GLEDANJE	Razvijajo recepcijsko zmožnost – doživljanje, razumevanje in vrednotenje književnih besedil (šolska interpretacija).
PISANJE	Zavedajo se razlik v »branju« (osebne izkušnje, znanje, čustva, razpoloženje ...), ob ponovnem branju in opazovanju književnega besedila so pozorni na morebitne pomanjkljivosti svojega razumevanja zaradi spregledanih oz. nerazumljenih sestavin besedila – tako poglobljajo svoje razumevanje besedila.
GOVORJENJE	Ločujejo umetnostna besedila od neumetnostnih. Književna oseba Zmožni so razumeti značaj in ravnanje književne osebe ter se vživeti v književno osebo, ki jim je podobna vsaj v eni konkretni lastnosti, <i>oziroma razumejo osebo, katere življenjske okoliščine so podobne njihovim</i> . Sestavljajo domišljjskočutno predstavo književnih oseb (avtorjev opis, izkušnje, domišljija ... <i>posredne informacije</i>). Ločijo glavne in stranske književne osebe. Oblikujejo lastno stališče do ravnanja književnih oseb <i>in ga utemeljijo</i> . Pri književni osebi opazujejo več značajskih lastnosti (poimenovane oz. razvite v nazorno sliko; <i>upoštevajo tudi ravnanje in govorjenje književne osebe, govorjenje o sebi</i>). Književni prostor in čas V književnem besedilu najdejo osnovne informacije o prostoru in času dogajanja. Povezujejo dogajalni čas in prostor. Oblikujejo domišljjskočutno predstavo dogajalnega prostora in časa (avtorjev opis / informacije iz književnega besedila).

Izobraževalni cilji	
	Ljudska pravljica (realistična pravljica)

Didaktični pristopi	tradicionalni pouk (frontalni)	individualno delo	Skupinsko delo	
Metode dela – didaktične strategije	vodeno delo z besedilom	samostojno delo z besedilom – razčlemba besedil	ustvarjalno pisanje	
	razgovor	delo z učnimi listi	dramatizacija	
Učbeniki	<i>Kdo se skriva v ogledalu?</i>			
Izobraževalna tehnologija, didaktična sredstva in pripomočki				
učni listi za skupinsko delo, risalni listi	Fran Milčinski: <i>Pravljice</i>			

FAZE ŠOLSKE INTERPRETACIJE	AKTIVNOSTI UČITELJA	AKTIVNOSTI UČENCEV
DOŽIVLJAJSKO-SPOZNAVNA MOTIVACIJA	Učence vprašam, česa ne smejo početi, če želijo biti dobri ljudje, taki, da bo drugim lahko bivali ob njih.	Učenci v obliki miselnega vzorca zapišejo nekaj njim najbolj zanimivih asociacij.
NAPOVED BESEDILA IN UMESTITEV V KONTEKST OZ. UTRJEVANJE SNOVI	Vodim jih do teme današnje ure – laži. Pogovorimo se o tem: - kaj je laž, - zakaj ne smemo lagati, - kdaj pa nam je kljub vsemu dovoljeno. Napovem berilo današnje ure: Fran Milčinski: <i>Laži</i> .	
INTERPRETACIJSKO BRANJE BESEDILA	Preberem pravljico <i>Laži</i> .	Učenci spremljajo branje ob odprtih berilih (str. 40). Ponovno glasno berejo berilo po vlogah (odlomkih) in opazujejo jezik. Povedo, kakšen se jim zdi, so ga razumeli ali ne.
ČUSTVENO-SPOZNAVNI PREMOR (IZRAŽANJE DOŽIVETIJ – UB)	Učenci odgovorijo, zakaj je bila laž v tej pravljici dovoljena. (Ker je mladenič z lažjo pretental gospodično in ji tako dokazal, kdo je in kakšna je v resnici.)	Upovedujejo svoje izkušnje.
RAZČLEMBE BESEDILA (POGLOBLJENA)	Razložim neznane besede in besedne zveze.	

RAZLAGA)	Opozorim, da je pisatelj v besedilu uporabil veliko pesniških sredstev, ki so nanizana drugo za drugim. - PRIMERA ali KOMPARACIJA (bela je bila, kakor ciganova srajca / ima lica rdeča kot purmanov vrat / usta postrani kot kapo soldat / zobe je imela kakor koza roge / ...) - REKI in PREGOVORI (fanta sta od fare) - RIME, VERZI - (je bilo tistega leta, ko je imel pes teleta / kolovrat brez koles, dva škafa brez obročev in ušes) - CITATI IZ LJUDSKIH PESMI (Ima lica rdeča kot purmanov vrat, ima usta postrani kot kapo soldat.) Z NJIMI AVTOR SMEŠI OSEBE in DOGODKE na čisto svojevrsten način. Milčinski smešnost doseže še z NASPROTJI in STOPNJEVANJEM.	
SKUPINSKO DELO OB BESEDILU	Dam navodila za skupinsko delo.	Učenci se razdelijo v skupine in analizirajo besedilo, preoblikujejo ga v dramsko besedilo. Dam jim navodila za delo. 1. skupina – Opiše čudno bogato hčer (zunanost in značaj). 2. skupina – Opiše bogastvo čudne hčere in hišo, v kateri je živel. 3. skupina – Označi tre brate (kakšni so), pove, kakšno preizkušnjo so morali opraviti, da bi deklet verjelo njihovi bistrosti, kateri je bil najuspešnejši in zakaj. 4. skupina – Dva zaigrata zadnji del pravljice, kjer se pregovarjata tretji sin

		in dekle. Učenci izdelajo plakate.
SINTEZA	Dam navodila za poročanje.	S pomočjo plakatov, ki jih napravijo med uro, predstavijo svoje ugotovitve. Zadnja dvojica uprizori dramatizacijo zadnjega dela besedila. Učenci si ugotovitve prvih treh skupin zapišejo v zvezke.
PONAVLJANJE IN UTRJEVANJE	Ponovimo značilnosti ljudske pravljice in jo primerjamo s klasično umetno pravljico. Razložim jim značilnosti in pisce KUP.	Učenci si na UL Pravljičica podčrtajo ključne besede pri KUP.

PowerPoint: *Laži*

Fran Milčinski: *Laži*
klasična umetna pravljica

Pripravila Olga Koptan

V obliki miselnega vzorna napiši, česa ne smeš početi, če hočeš biti dober človek.

Kaj je laž?

Zakaj ne smemo lagati?

Kdaj pa si vseeno lahko izmišljamo neresnične stvari („lažemo“), pa nam je to dovoljeno?

Fran Milčinski

FRAN MILČINSKI
PRAVLJICE

Zakaj je bila laž v tej pravljici dovoljena?
Ali lahko določiš kraj in čas dogajanja v pravljici?
S katerimi besedami je predstavljen čas? Prepiši jih.
Izpiši še besedno zvezo, ki označuje kraj dogajanja.
Je tisto, kar je povedan o dekletu, resnično?
Kakšno je dekle. Opiši jo.
Je izbirična ali ne? Kaj postavi kot pogoj, da ji bo
ženin ustrezal?
Kako opravita prva dva sinova?
Je bila sodba starejših sinov, ki sta imela
najmlajšega za bedaka, upravičena? Utemelji.

Kako je tretji sin dekle privedel do tega, da je
rekla, da laže?
Ali ga je k temu nasprotovanju spodbujalo tudi
dekle?
Zakaj je dekle vzkliknilo, da laže?
Zakaj tretji sin dekleta ni maral za ženo?
Kakšno podobo o sebi je imelo dekle?

Napiši, ob katerih dogodkih si se ob branju pravljice
nasmejal.
Ali si opazil v pravljici kakšno primero?
Katero/Katere?
V pravljici imamo tudi pregovore. Poišči jih.
Kaj pa rime? Jih najdeš?
Pojavi se tudi citat iz ljudske pesmi. Kateri?
Kaj avtor z njim doseže?
Si našel kakšno nasprotje in stopnjevanje? Kaj
doseže z njima?
Pravljico primerjaj z ljudsko pravljico in ugotovi, v
čem se od nje razlikuje.

Jezik in slog

a) primera ali komparacija:

- bela je bila, kakor ciganova srajca,
- ima lica rdeča kot purmanov vrat,
- usta postrani kot kapo soldat,
- zobe je imela kot koza roge ...

b) stalne besedne zveze (frazeme):

- fanta sva od fare

c) rime, verzi:

- je bilo tistega leta, ko je imel pes teleta,
- kolovrat brez koles, dva škafa brez obročev in ušes

č) citati iz ljudskih pesmi:
„Ima lica rdeča kot purmanov vrat,
ima usta postrani kot kapo soldat.“
d) nasprotja:
Bogastvo dekleta je ničvredno, čeprav našteva njene
dobrine brez konca. Pri kuhanju je bila zelo pridna, a
okoli nje je bilo polno črepin.
e) stopnjevanje:
Milčinski na dolgo in široko pripoveduje o tem,
kakšen je bil nekdo, oziroma kaj se je nekemu
pripetilo. Tretji sin je znal res dobro govoriti, kaj vse
se mu je pripetilo. Dosegel je svoj namen – da je
dekle zakričalo, da laže.

1. skupina: Opišite čudno bogato hčer:
zunanost, značaj. Izdelajte plakat.
2. Skupina: Opišite bogastvo hčere in njeno
hišo. Izdelajte plakat.
3. Označite tri brate in kako so opravili
preizkušnjo. Izdelajte plakat.
4. Zaigrajte zadnji del pravljice, kjer se
pogovarjata tretji sin in dekle. Besedilo si
razdelite na dve polovici. Vsak par naj zaigra
približno polovico besedila.

Klasična umetna pravljica

Fran Milčinski je zelo rad pisal pravljice in
pripovedke. Zgledoval se je po ljudskih. Po njih
je povzemal nekatere značilnosti, medtem ko se
je glede vsebine najraje prepuščal domišljiji.

Slika 23: Skupinsko delo Fran Milčinski: *Laži* 6. A

Slika 24: Skupinsko delo Fran Milčinski: *Laži* 6. B

3. učna priprava: Lovro Kuhar – Prežihov Voranc: *Potolčeni kramoh*

OŠ Ivana Groharja, Podlubnik 1 4220 ŠKOFJA LOKA		umetnostno besedilo
Učiteljica: Olga Koplan	predmet SLOVENŠČINA	Razred: 7.

Naslov in št. sklopa	VSAKA KNJIGA JE KOS OBRAZA, VEČNO ŽIVEGA 3. sklop				
Ura sklopa	1.				
Vsebina	Naslov učne ure: Lovro Kuhar – Prežihov Voranc: <i>Potolčeni kramoh</i>				
	TEMELJNI POUK				

Operativni cilji

RAZVIJANJE RECEPCIJSKE ZMOŽNOSTI Z BRANJEM, POSLUŠANJEM UMETNOSTNIH BESEDIL IN GOVORJENJEM, PISANJEM O NJIH

Učenci:

- spoznavajo obvezna in v učnem načrtu predlagana besedila,
- razvijajo recepcijsko zmožnost, to je zmožnost doživljanja, razumevanja in vrednotenja književnih besedil.

PRVINE KNJIŽEVNEGA BESEDILA

1. Književna oseba

Učenci:

- ločujejo glavne in stranske književne osebe; zaznavajo, primerjajo *ter presojujejo* ravnanje in govorjenje, mišljenje oseb,
- prepoznajo književno osebo, ki jim je blizu (značaj, ravnanje, način razmišljanja); do osebe vzpostavijo tudi kritično razdaljo,
- vživljajo se v književno osebo, ki je drugačna od njih, in se od nje kritično distancirajo,
- prepoznavajo značilnosti socialnega položaja književnih oseb; poskušajo razumeti tudi psihološke lastnosti posamezne osebe,
- prepoznavajo motive za ravnanje književnih oseb (namere, misli, čustva ...), razumejo socialne motive za ravnanje oseb,
- iščejo psihološke motive za ravnanje književnih oseb.

2. Književni prostor in čas

Učenci:

- oblikujejo čutnodomišljjske predstave književnega prostora; ugotavljajo, v kateri dogajalni čas je postavljeno dogajanje.

3. Dogajanje, motiv, tema, sporočilo, snov

Učenci:

- opazujejo vzročno-posledična in časovna razmerja med dogodki v besedilu (zgodba oziroma fabula),
- obnavljajo, povzemajo dogajanje (strnjeno),
- izluščijo osrednjo idejo (sporočilo) in temo književnega besedila,
- ločijo književna besedila glede na tem(atik)o (socialno).

2. Proza

Učenci:

- v književnem besedilu najdejo primere, s katerimi ponazorijo slogovne postopke: označevanje (označitev književne osebe), pripovedovanje, dvogovor

Vsebina:

Didaktični pristopi	tradicionalni pouk (frontalni)	delo v dvojicah	individualno delo	delo v skupinah
Metode dela – didaktične strategije	vodeno delo z besedilom	razgovor	razlaga	delo z učnimi listi
	poustvarjalno pisanje			
Tip učne ure	obravnave nove snovi			
Učbeniki	<i>Sreča se mi v pesmi smeje</i>			
Izobraževalna tehnologija, didaktična sredstva in pripomočki				
učni listi	video	računalnik - ppt	knjižno gradivo	

FAZE ŠOLSKE INTERPRETACIJE	AKTIVNOSTI UČITELJA	AKTIVNOSTI UČENCEV
DOŽIVLJAJSKO-SPOZNAVNA MOTIVACIJA	Razgovor o »priimkih« (neprijetnih vzdevkih, zmerljivkah) in občutjih ob tem: kaj, kako in zakaj občutijo tisti, ki zmerjajo, in kaj zmerjani.	Učenci pripovedujejo o svojih izkušnjah in pogledu na zmerljivke.
NAPOVED BESEDILA IN UMESTITEV V KONTEKST OZ. UTRJEVANJE SNOVI	Povem, da je ena od črtic iz zbirke Solzic (avtorja Prežihovega Voranca) tudi črtica <i>Potolčeni kramoh</i> . V njej bomo spoznali, kako in zakaj je Voranc zmerjal nekega dečka in kaj se je potem zgodilo.	
INTERPRETACIJSK O BRANJE BESEDILA	Interpretativno preberem črtico.	Učenci sledijo branju v berilu (str. 108).
ČUSTVENO-SPOZNAVNI PREMOR (IZRAŽANJE DOŽIVETIJ)	Po premoru, ko popusti čustvena napetost, vprašam učence: - v katero od oseb so se vživeli: v Voranca ali v Cencelja, - kakšna sta bila Voranc in Cencelj, - kdo je pripovedovalec, - kakšen je bil Cencelj.	Učenci pripovedujejo o svojem vživljanju v osebi. Naštejejo lastnosti glavnih oseb. Ugotovimo, da gre za prvoosebne pripovedovalca (Voranc). Učenci opišejo Cencelja.
DELO OB TIHEM BRANJU BESEDILA	Učence usmerim v tiho branje z naslednjima nalogama: - Označite dobesedne povedi, ki jih	Učenci naredijo nalogi. Dobesedne navedke preberejo v celoti za Cencelja in za Voranca.

	je govoril Voranc (z V), in tiste, ki jih je govoril Cencelj (s C). - Izpišite vse izraze, s katerimi pisatelj imenuje Cencilja.	Učenci ugotovijo: - da je Cencelj silno redkobeseden, - da je več govoril Voranc, Cencelj pa zelo malo, ker je bil Voranc razigran, odprt, Cencelj pa zaprt vase, kar izhaja tudi iz njegovega socialnega stanja (sirota brez staršev). Učenci izpišejo izraze in povedo, zakaj jih uporabi (deček, beli deček, Potolčeni kramoh, bela kepa, kepa, Cencelj). Iz razvoja uvedbe posameznih imen spoznajo, da gre pisatelj od opisa do zmerljivke, nato pa preko opisnega imena do pravega dečkovega imena.
SAMOSTOJNO IN VODENO DELO OB BESEDILU	Z učenci v razgovoru pogledamo navedek: »Zakaj me tudi ti zmerjaš za Potolčenega kramoha? Gotovo zato, ker sem velik, zapuščen sirotej ...« Ugotovimo, da tega Cencelj ni izrekel, ampak da se je Voranc tako dobro vživel v Cenciljeve misli in čustva ter njegovo težko socialno stanje. Ogledamo si tudi tisti del zgodbe, v katerem pripoveduje o Cencilju kot o beli kepi, ugotovimo, zakaj je prišlo do preobrata, kaj meni Voranc o svojem ravnanju, kaj nam razkriva Cenciljevo revščino itd. Učencem zastavim vprašanja o zgradbi črtice. Ugotovijo, kje je vrh, kateri del obsega zasnovo, zaplet, razplet in razsnovo.	Učenci ugotovijo: - Da se je Voranc dobro vživel v Cenciljevo situacijo in socialno stanje, - da je Cencelj prizadet, ker ga tudi Voranc zmerja, čeprav je močnejši od njega in najbrž tudi edini, s katerim se družijo; - osnovni socialni motiv: Cencelj je velik sirotej; - Vorančevo sočutje; - pokroviteljstvo in končno prijateljstvo. Na ta vprašanja odgovorijo ustno s prostimi odgovori, pa tudi z branjem posameznih povedi ali njihovih delov iz črtice. Učenci z mojo pomočjo ugotovijo, kje je vrh (dejanje se prevesi v drugo smer), kateri del obsega zasnova (pripovedovanje o priimkih – vzdevkih, opis Cencilja, predstavitev stanja), kateri zaplet (začetek pripovedovanja zgodbe), kateri razplet (vzpostavitev

		prijateljstva) in kateri razsnovo (Vorančevo zaščitništvo).
SINTEZA	Učencem razdelim učne liste z nalogami, na katerih so vprašanja in naloge o tem, o čemer smo se že pogovarjali. Predvajam ppt-projekcijo, na kateri je povzetek.	Učenci rešijo naloge na 1. strani. Učenci preberejo svoje odgovore, rešitve nalog. Dopolnijo jih in po potrebi popravijo. Pomagajo si z mojo razlago in s ppt-projekcijo.
DOMAČA NALOGA		Učenci naredijo 8. nalogo na učnem listu (razlaga povedi).

4. učna priprava: Lovro Kuhar – Prežihov Voranc: *Potolčeni kramoh*; Prežihov Voranc – življenje in dela

OŠ Ivana Groharja, Podlubnik 1 4220 ŠKOFJA LOKA		umetnostno besedilo
Učiteljica: Olga Koplan	predmet SLOVENŠČINA	Razred: 7.

Naslov in št. sklopa	VSAKA KNJIGA JE KOS OBRAZA, VEČNO ŽIVEGA 3. sklop
Ura sklopa	2.

Vsebina	Naslov učne ure: Lovro Kuhar – Prežihov Voranc: <i>Potolčeni kramoh</i> ; Prežihov Voranc – življenje in dela				
	TEMELJNI POUK				
Operativni cilji RAZVIJANJE RECEPCIJSKE ZMOŽNOSTI Z BRANJEM, POSLUŠANJEM					

UMETNOSTNIH BESEDIL- IN GOVORJENJEM, PISANJEM O NJIH.

1 KNJIŽEVNA BESEDILA

Učenci:

- spoznavajo obvezna in v učnem načrtu predlagana besedila,
- razvijajo recepcijsko zmožnost, to je zmožnost doživljanja, razumevanja in vrednotenja književnih besedil.

PRVINE KNJIŽEVNEGA BESEDILA

1. Književna oseba

Učenci:

- ločujejo glavne in stranske književne osebe; zaznavajo, primerjajo *ter presojujejo* ravnanje in govorjenje, mišljenje oseb,
- prepoznajo književno osebo, ki jim je blizu (značaj, ravnanje, način razmišljanja); do osebe vzpostavijo tudi kritično razdaljo,
- vživljajo se v književno osebo, ki je drugačna od njih, in se od nje kritično distancirajo,
- prepoznavajo značilnosti socialnega položaja književnih oseb; poskušajo razumeti tudi psihološke lastnosti posamezne osebe,
- prepoznavajo motive za ravnanje književnih oseb (namere, misli, čustva ...), razumejo socialne motive za ravnanje oseb,
- iščejo psihološke motive za ravnanje književnih oseb.

2. Književni prostor in čas

Učenci:

- oblikujejo čutnodomišljjske predstave književnega prostora; ugotavljajo, v kateri dogajalni čas je postavljeno dogajanje.

3. Dogajanje, motiv, tema, sporočilo, snov

Učenci:

- opazujejo vzročno-posledična in časovna razmerja med dogodki v besedilu (zgodba oziroma fabula),
- obnavljajo, povzemajo dogajanje (strnjeno),
- izluščijo osrednjo idejo (sporočilo) in temo književnega besedila,
- ločijo književna besedila glede na tem(atik)o (socialno).

2. Proza

Učenci:

- v književnem besedilu najdejo primere, s katerimi ponazorijo slogovne postopke: označevanje (označitev književne osebe), pripovedovanje, dvogovor.

Učenci pregledno spoznajo književnika Lovra Kuharja – Prežihovega Voranca.

Vsebina:

Prežihov Voranc: *Solzice*, Prežihov Voranc – življenje in delo

Medpredmetne povezave:

Didaktični pristopi	tradicionalni pouk (frontalni)	delo v dvojicah	individualno delo	delo v skupinah
----------------------------	--------------------------------	-----------------	-------------------	-----------------

Metode dela – didaktične strategije	sodelovalno učenje	samostojno delo z besedilom – razčlemba besedil	ustvarjalno pisanje	vodeno delo z besedilom
	razgovor	delo z učnimi listi	poustvarjalno pisanje	razlaga
Tip učne ure	obravnavane nove snovi			
Učbeniki	<i>Sreča se mi v pesmi smeje</i>			
Izobraževalna tehnologija, didaktična sredstva in pripomočki				
učni listi	video	radio	računalnik – ppt Potolčeni kramoh, PowerPoint Prežihov Voranc	knjižno gradivo: Knjige Lovra Kuharja

FAZE ŠOLSKE INTERPRETACIJE	AKTIVNOSTI UČITELJA	AKTIVNOSTI UČENCEV
DOŽIVLJAJSKO-SPOZNAVNA MOTIVACIJA	Razgovor o črtici <i>Potolčeni kramoh</i> . Učencem zastavim vprašanja o njihovem doživljanju in poznavanju črtice.	Učenci pripovedujejo o svojem doživljanju in poznavanju črtice.
PONOVITEV IN PREGLED DOMAČE NALOGE	Ob ppt-projekciji ponovimo, kar smo povedali o črtici prejšnjo šolsko uro. Nato pregledamo njihovo domačo nalogo.	Učenci pregledajo svoje zapiske in jih po potrebi dopolnijo ali popravijo. Učenci preberejo razlage povedi (8. naloga na učnem listu). Po potrebi jih dopolnijo, popravijo.
SAMOSTOJNO IN VODENO DELO OB BESEDILU	Z učenci v razgovoru ponovimo, kako je zgrajeno besedilo. Dam navodila, da meje med posameznimi deli označijo v berilu, nato pa posamezne dele zapišejo na skico poti otrok.	Učenci v berilu z navadnim svinčnikom označijo meje med posameznimi deli besedila (zasnova, zaplet, vrh, razplet, razsnova). Na učnem listu ob skici poti otrok zapišejo, kje je zasnova, zaplet, vrh, razplet in razsnova.
SINTEZA	Učencem zastavim vprašanja: • Kdaj in zakaj sta Cencelj in Voranc postala nerazdružljiva prijatelja? • Kaj je ideja (sporočilo) črtice? • Določite temo. O čem govori	Učenci ustno odgovorijo, npr: • Ko je Cencelj obsedel nemočen pred Vorancem, ko ga je ta poklical s pravim imenom; ker je Voranc začutil Cenceljevo stisko in težko situacijo, ker je bilo Vorancu žal.

	delo? • Kaj razkriva Cencljevo revščino? • Katere slogovne postopke ste našli v črtici in zakaj jih uporabi? • Smo v besedilu našli kakšen narečni izraz ali vam neznano besedo? • Kaj je zunanji vidni znak prijateljstva med Vorancem in Cencljem? Učencem pokažem knjigo <i>Solzice</i> in povem, da se še nekatere črtice iz zbirke nanašajo na Voranca, npr. črtica <i>Solzice</i>.	• Npr. naj ne dajemo sramotilnih vzdevkov, naj bomo obzirni do drugih. • O neprimernih zmerljivkah, tudi socialna tema (Cencelj je velik sirotej). • Njegovo revščino razkriva njegova zunanja podoba: zakrpana obleka iz hodničnega platna. • Pripovedovanje, ko pripoveduje zgodbo, oznaka, ko označi Cenclja, dvogovor, da vemo dobesedno, kaj je Voranc ali Cencelj rekel. Tako lažje prepoznamo njune misli in čustva. • Ugotovijo, da so to: kramoh, zaplata, sirotej. Razložijo jih. • Držita se za roke. Voranc ni nikoli več zmerjal Cenclja z žaljivko. Ščutil ga je pred drugimi nesramnimi otroki. Učenci si ogledajo knjigo.
POUSTVARJALNO PISANJE	Učence razdelim v 6 skupin. Na listih dobijo navodila za delo in prazen list, na katerega se podpišejo, določijo vodjo skupine in naredijo nalogo/e. Dam navodila za poročanje. V pogovoru s sošolci ovrednotimo njihove izdelke.	Učenci v skupinah naredijo naloge. Učenci iz vsake skupine pridejo pred tablo in preberejo svoje izdelke.
PREŽIHOV VORANC – ŽIVLJENJE IN DELO	Ob ppt-projekciji razložim življenje in dela Prežihovega Voranca.	Učenci spremljajo razlago in dopolnjujejo prazna mesta na učnem listu o Prežihovem Vorancu.
DOMAČA NALOGA	Dam navodilo.	Učenci zapišejo skrženo obnovo <i>Potolčenega kramoha</i> v 5-10 povedih. (Ob dispozicijskih točkah, ki ponazarjajo zgradbo besedila.)

Učni list:

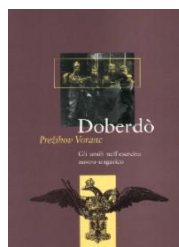
Lovro Kuhar - Prežihov Voranc
(1893-1950)

Rodil se je v _____. Njegovi starši so bili revni gostači, kmečki najemniki. V Kotljah je obiskoval enorazrednico (dvojezično šolo). Ker so bili starši revni, niso mogli šolati dveh otrok, zato so v gimnazijo poslali brata Lojzeta, Lovro pa je ostal _____. Pisanja se je lotil že zalo zgodaj. Pri _____ letih so mu objavili že prvo črtico. V Ljubljani je obiskoval _____ šolo, ki jo je nadaljeval na _____.

Ko je izbruhnila 1. svetovna vojna, je moral iti k _____. Leta 1916 je pobegnil na nasprotno stran, Italijani so ga zadržali v _____ do leta 1919. Nato je odšel med jugoslovanske prostovoljce in se nato vrnil domov. Zaposlil se je v _____ železarni. Ukvarjal se je s politiko in se vključil v _____ gibanje. Zaprli so ga in leta 1930 je pobegnil v tujino. Tu je preživel _____ let. Prepotoval je vso _____. Več kot leto dni je bil zaprt v _____ ječi. Leta 1939 se je vrnil v domovino. Pod tujim imenom je bival v _____. Vodil je kulturni aktiv v Osvobodilni fronti. Konec leta 1942 so ga Italijani ujeli in predali Nemcem, ti pa so ga odgnali v nemško _____. Po 2. svetovni vojni je bil ljudski poslanec. Vendar pa ga je že mučila srčna bolezen. Umrli je v Mariboru leta _____.

Dela:

- novelistična proza: *Boj na požiralniku*, *Pot na klop*, *Prvi spopad*, *Ljubezen na odoru*. Kasneje jih je izdal v zbirki _____.
- romani: _____, _____, _____.
- zbirka črtic _____ pripoveduje o pisateljevi mladosti.

Učni list:

PREŽIHOV VORANC: *POTOLČENI KRAMOH*

1. V črtici nastopata dve glavni osebi: Voranc in Cencelj. V razpredelnico vpiši njune značilnosti. Izbiraj med naslednjimi besedami, lahko pa po svoji presoji dodaš tudi kakšno svojo:

zloben, hud, ravnodušen, srdit, razposajen, zafrkljiv, maščevalen, zaskrbljen, zelo žalosten, nebogljen, ubog, reven, sočustvujoč, prijateljski, nezaupljiv, zaščitniški.

Voranc	Cencelj

2. Označi vrsto pripovedovalca v črtici *Potolčeni kramoh* in svojo odločitev utemelji.

A) tretjeosebni

B) prvoosebni

Utemeljitev: _____

3. Kako glavni junak poimenuje Cencelja? Napiši vse oblike poimenovanja.

4. Kdaj in zakaj ga pokliče Potolčeni kramoh?

5. Kdaj in zakaj mu reče Cencelj?

6. Kdaj in v katerih okoliščinah pripoveduje o njem kot o »majhnem dečku«, »siroti brez staršev«, da je bil »podoben kepi snega«?

7. Kaj pomeni zmerljivka Potolčeni kramoh?

8. S svojimi besedami razloži pomen povedi.

○ Ti priimki so se držali ljudi tja do groba.

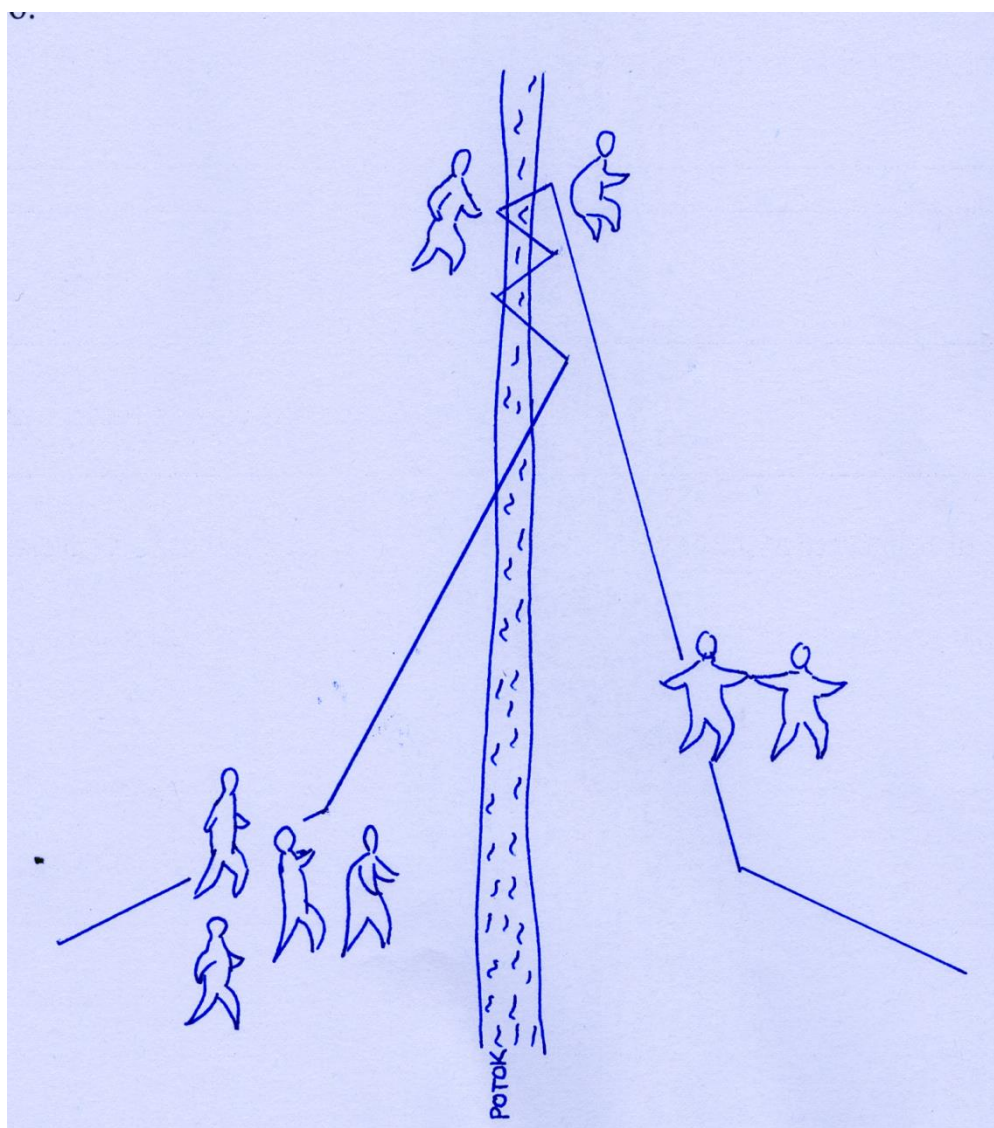
- (Deček je bil) čisto majhen in čisto bel.

- Kadar je čul svoj priimek, se je zmerom stresel, ko da bi bil pogoltnil kost.

- ... bela kepa se zdaj ni premaknila.

- Med nama ni bilo nobene sence več.

9. Narisano imaš skico poti otrok. Vpiši zasnovo, zaplet, vrh, razplet in razsnovo.

Slika 25: Pot otrok v *Potolčenem kramohu*

5. učna priprava: Josip Jurčič: *Kozlovska sodba v Višnji Gori*, humoreska; Josip Jurčič – življenje in delo

OŠ Ivana Groharja, Podlubnik 1 4220 ŠKOFJA LOKA		umetnostno besedilo
Učiteljica: Olga Koplan	predmet SLOVENŠČINA	Razred: 7.

Naslov in št. sklopa	VESELJE JE V NAS 5. sklop
Ura sklopa	1., 2.

Vsebina	Naslov učne ure: Josip Jurčič: <i>Kozlovska sodba v Višnji Gori</i> , humoreska Josip Jurčič – življenje in delo				
	TEMELJNI POUK				
Operativni cilji RAZVIJANJE RECEPCIJSKE ZMOŽNOSTI Z BRANJEM, POSLUŠANJEM UMETNOSTNIH BESEDIL-IN GOVORJENJEM, PISANJEM O NJIH. Učenci: - spoznavajo obvezna in v učnem načrtu predlagana književna besedila razvijajo recepcijsko zmožnost, to je zmožnost doživljanja, razumevanja in vrednotenja književnih besedil, PRVINE KNJIŽEVNEGA BESEDILA 1. Književna oseba - ločujejo glavne in stranske književne osebe in utemeljujejo svoje ugotovitve; zaznavajo, primerjajo <i>ter presojajo</i> ravnanje in govorjenje, mišljenje oseb <i>ter videz in govor</i>, - prepoznavajo značilnosti socialnega položaja književnih oseb; poskušajo razumeti tudi psihološke <i>in etične</i> lastnosti posamezne osebe, - prepoznavajo motive za ravnanje književnih oseb (namere, misli, čustva ...) in jih primerjajo s svojim pogledom na svet, 2. Književni prostor in čas - oblikujejo čutnodomišljjske predstave književnega prostora; ugotavljajo, v kateri dogajalni čas je postavljeno dogajanje, 3. Dogajanje, motiv, tema, sporočilo, snov - opazujejo vzročno-posledična in časovna razmerja med dogodki v besedilu (zgodba oziroma fabula), - ločijo glavno in stransko dogajanje ter dogajanje v različnih časih in na različnih krajih, - obnavljajo, povzemajo dogajanje (podrobno in strnjeno), - izluščijo osrednjo idejo (sporočilo) in temo književnega besedila; 4. Avtor – pripovedovalec - prepoznavajo vsevednega pripovedovalca (opombe, komentar pripovedovalca, 3. oseba, preteklik). 5. Književna perspektiva - doživljajo, prepoznavajo in razumejo komično književno perspektivo (humor); najdejo humorne prvine v književnem besedilu in ugotavljajo, zakaj vzbujajo smeh (povezovanje z jezikovno rabo). <i>Doživljajo, prepoznavajo in razumejo značilnosti humoreske.</i> PISANJE - pišejo nove prigode znanih književnih oseb, - krajše literarno delo preoblikujejo v strip, <i>V (po)ustvarjalnih besedilih vzpostavljajo komično književno perspektivo, posnemajo slog pripovedovalca.</i>					
Vsebina	Komična perspektiva, vsevedni pripovedovalec glavne in stranske književne osebe, <i>humoreska,</i> Josip Jurčič – življenje in delo				
Medpredmetne povezave: likovna vzgoja, glasbena vzgoja					

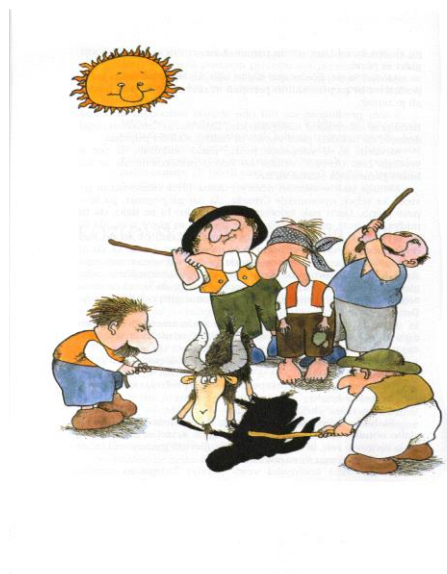
Didaktični pristopi	tradicionalni pouk (frontalni)	individualno delo		
Metode dela – didaktične strategije	razgovor	vodeno delo z besedilom	razlaga	delo z učnimi listi
	poustvarjalno pisanje			
Tip učne ure	obravnavava nove snovi			
Učbeniki	<i>Sreča se mi v pesmi smeje</i>			
Izobraževalna tehnologija, didaktična sredstva in pripomočki				
učni listi		radio: Posnetek <i>Kozlovske sodbe v Višnji Gori</i> (celotna humoreska)	računalnik – ppt. o Josipu Jurčiču video kasete o Josipu Jurčiču	knjižno gradivo: knjige Josipa Jurčiča

FAZE ŠOLSKE INTERPRETACIJE	AKTIVNOSTI UČITELJA	AKTIVNOSTI UČENCEV
DOŽIVLJAJSKO- SPOZNAVNA MOTIVACIJA	1. ura Učence vprašam, če radi poslušajo vice, šale ... Povem, da so daljša besedila, ki se jim lahko nasmejemo HUMORESKE.	Učenci pripovedujejo.
NAPOVED BESEDILA IN UMESTITEV V KONTEKST OZ. UTRJEVANJE SNOVI	Poslušali bomo humoresko Josipa Jurčiča: <i>Kozlovska sodba v Višnji Gori</i> . J. Jurčiča uvrstim v čas in prostor (obdobje realizma, Muljava).	
INTERPRETACIJSKO BRANJE BESEDILA		Učenci poslušajo humoresko.
ČUSTVENO-SPOZNAVNI PREMOR (IZRAŽANJE DOŽIVETIJ – UB)	Ogledamo si še odlomek berilu (str. 34).	Učenci naštejejo, kaj se jim je zdelo v humoreski smešno. Poiščejo vse tri vrste komike (situacijsko, značajska, besedno). Primere za vse tri vrste komike zapišejo v zvezek za UB.
RAZČLEMBE BESEDILA (POGLOBLJENA RAZLAGA)	Razčlenimo vsebino humoreske, predvsem pa jezik in osebe.	Učenci določijo glavne in stranske književne osebe. Pogovorimo se o videzu knj.

		oseb in njihovem govoru. Razložijo motive za ravnanje književnih oseb. Pri tem se osredotočijo na namere, misli in čustva književnih oseb. Ločijo avtorja in pripovedovalca. Prepoznajo vsevednega pripovedovalca (3. os. ,preteklik). Rešijo tudi UL.
SAMOSTOJNO IN VODENO DELO OB BESEDILU	Učencem razložim značilnosti humoreske, ki jih poiščemo v pričujočem besedilu.	Učenci zapišejo o humoreski v zveze ali njene značilnost podčrtajo na UL. Besedilo humoreske iz berila preoblikujejo v strip.
SINTEZA	Dam navodila za poustvarjalno pisanje. (domača naloga) 2. ura Izdelke učencev pregledamo in ovrednotimo. Ob ppt-projekciji učencem razložim življenje in dela Josipa Jurčiča.	Pišejo poustvarjalno besedilo, in sicer pisno obnovijo zgodbo književnega besedila ali glavno dogajanje zapišejo s pomočjo premice dogajanja. Pisno posnemajo slog pripovedovalca in pišejo nove prigode književnih oseb. Učenci si besedilo zapišejo v zvezek za UB in se naučijo. Ogledajo si video kaseto o Josipu Jurčiču.

Učni list:

Josip Jurčič: Kozlovska sodba v Višnji Gori

Humoreska

Humoreska je krajša pripoved, ki vzbuja smeh z nesmisli, pretiravanjem v izražanju, značajih, dogodkih in s šaljivimi imeni.

Kritična je do slabih navad ljudi; smeši, vendar ne žali.

Podobna je anekdoti (kratki duhoviti zgodbi o znanem človeku ali dogodku), le da ni resnična.

V Jurčičevi humoreski so ljudje smešni že po zunanji podobi, smešna so njihova imena, njihovo govorjenje pa tudi zamisel o kozlovski sodbi.

Naloge:

1. Kdo je v središču pripovedi?
A višji sodnik in župan Zaropotaj
B Višnjani
C Lukež Drnulja
Č kozel Lisec
2. Glede česa so se prepirali višnjanski sodniki?
3. Kaj je zagrešil kozel Lisec?
4. Zakaj je kozel Lisec zbežal pred višnjanskimi sodniki?
5. Drnulja skrivaj reče starešini Gobeželu: »O ljubi oče Gobežel! Tri jare kokoši vam do prve nedelje prinesem, le rešite me iz teh rev in težav.«
Kako bi označil to njegovo dejanje?
A starešino Gobežela je hotel podkupiti
B Gobeželu je hotel pošteno plačati pošteno razsodbo
C hotel mu je izkazati spoštovanje
Č hotel mu je izkazati hvaležnost

6. Katero županovo lastnost lahko razberemo iz povedi:
Višji sodnik župan Zaropotaj, ki je bil h Gobeželovi večini pristopil, boječ se, da bi prihodnje leto izvoljen ne bil, imel je veliko preglavic in križev kot prvosednik primeren red ohraniti.
7. Ali je bil Flere Krivostegno res tak modrijan?
8. Kakšna je bila njegova razsodba?
9. Kako so Višnjani ubogali Flereta in kaj to pove o njihovi modrosti?
10. Kako imenujemo pesniški jezik v povedi: *Ne morejo se zediniti, zmešnjava je velika, srditi postanejo in eni pesti stiskajo.*
11. Besedna zveza –*meni nič tebi nič*– pomeni:
A prav nič
B nalašč
C nehote
Č nepričakovano
12. Naslednje besede iz besedila spremeni v knjižni jezik:
prvosednik _____
omotvoziti _____
batina _____
coprati _____
drhal _____
13. Razloži posamezne priimke Višnjancev in ugotovi, zakaj so smešni.
14. Poišči nekaj smešnih izrazov in besednih zvez. Razloži jih.
15. Kakšne človeške lastnosti je pisatelj osmešil v Kozlovski sodbi?
16. Kaj se ti zdi v pripovedi najbolj smešno in zakaj?

6. učna priprava: Po Ovidu: *Dedal in Ikar, prva letalca*, bajka

OŠ Ivana Groharja, Podlubnik 1 4220 ŠKOFJA LOKA		umetnostno besedilo
Učiteljica: Olga Koplan	predmet SLOVENŠČINA	Razred: 7.

Naslov in št. sklopa	Med junaki basni in bajk 1. sklop
Ura sklopa	9., 10.

Vsebina	Naslov učne ure: Po Ovidu: <i>Dedal in Ikar, prva letalca</i> , bajka (2 uri)				
	TEMELJNI POUK				

Operativni cilji

Razvijanje recepcijske zmožnosti z branjem, poslušanjem/gledanjem uprizoritev umetnostnih besedil in govorjenjem.

1. KNJIŽEVNA BESEDILA

Učenke/učenci:

- razvijajo recepcijsko zmožnost, tj. zmožnost doživljanja, razumevanja in vrednotenja književnih besedil;
- besedila medsebojno primerjajo in vrednotijo.

Prvine književnega besedila:

A 1. Književna oseba

Učenci:

- zaznavajo, primerjajo *ter presojujejo* ravnanje in govorjenje/mišljenje oseb;
- prepoznajo značilnosti socialnega položaja književnih oseb; poskušajo razumeti tudi psihološke *in etične* lastnosti posamezne osebe,
- prepoznajo motive za ravnanje književnih oseb (namere, misli, čustva ...) in jih primerjajo s svojim pogledom na svet,
- iščejo psihološke motive *in zaznavajo etične motive* za ravnanje književnih oseb.

A 2. Književni prostor in čas

Učenci:

- oblikujejo čutnodomišljjske predstave književnega prostora; ugotavljajo, v kateri dogajalni čas je postavljeno dogajanje.

A 3. Dogajanje, motiv, tema, sporočilo, snov

Učenci:

- izluščijo osrednjo idejo (sporočilo) in temo književnega besedila.

KNJIŽEVNE ZVRSTI IN VRSTE

Učenci:

- doživljajo, razčlenjujejo, vrednotijo in primerjajo književna besedila,
- poznajo temeljna določila književnih zvrsti oziroma vrst (bajka),
- spoznanja o književnih vrstah in zvrsteh primerjajo, utemeljujejo in sintetizirajo.
- ugotavljajo zgodovinsko, mitološko, domišljjsko ozadje bajke ter prepoznavajo vlogo bajeslovnih bitij in junakov v besedilu.

Razvijanje recepcijske zmožnosti s tvorjenjem (po)ustvarjanjem ob umetnostnih besedilih (pisanje, interpretativno branje, govorjenje)

Razvijanje recepcijske zmožnosti

2. INTERPRETATIVNO BRANJE KNJIŽEVNIH BESEDIL

- razumljivo in interpretativno berejo književno besedilo – slušne prvine govora uskladijo z dogajanjem v književnem besedilu.

Vsebina

Bajka

Medpredmetne povezave: likovna vzgoja, zgodovina

Didaktični pristopi	tradicionalni pouk (frontalni)	individualno delo		
Metode dela – didaktične strategije	vodeno delo z besedilom	samostojno delo z besedilom – razčlemba besedil	ustvarjalno pisanje	
	razgovor	delo z učnimi listi	razlaga	
Tip učne ure	obravnavava nove snovi			
Učbeniki	Sreča se mi v pesmi smeje			
Izobraževalna tehnologija, didaktična sredstva in pripomočki				
učni list	ppt-predstavitev	V obliki zgodbe tudi slabša varianta za primerjavo: www.Youtube.com/watch?v=dUgBH ali Google, Dedal in Ikar, (pravljica)-youtube čas: 9 minut		

FAZE ŠOLSKE INTERPRETACIJE	AKTIVNOSTI UČITELJA	AKTIVNOSTI UČENCEV
DOŽIVLJAJSKO- SPOZNAVNA MOTIVACIJA	1. ura: Z učenci ponovimo, katere bajke smo brali in kaj vedo o bajki. Povem, da so si ljudje od nekdaj želeli leteti. Prve poskuse razložim ob ppt-predstavitvi. Razložim o življenju in delih Publija Ovida Nasa (ppt).	Učenci pripovedujejo o svojem poznavanju bajk. Učenci si zapišejo v zvezke.
NAPOVED BESEDILA IN UMESTITEV V KONTEKST OZ. UTRJEVANJE SNOVI	Napovem bajko: Po Ovidu: <i>Dedal in Ikar, prva letalca</i> .	Učenci odprejo berila na strani 53.
INTERPRETACIJSKO BRANJE BESEDILA	Interpretativno preberem bajko.	Učenci sledijo branju ob odprtih berilih.
ČUSTVENO-SPOZNAVNI PREMOR (IZRAŽANJE DOŽIVETIJ – UB)	Učence vprašam, kakšna čustva doživljajo na koncu in zakaj. Povem tudi sama, kako doživljam besedilo in njegov nesrečni konec.	Učenci pripovedujejo o svojem doživljanju.
RAZČLEMBE BESEDILA (POGLOBLJENA RAZLAGA)	Učencem zastavim vprašanja o vsebini, poteku dogodkov, osebah in njihovih lastnostih, o povezanosti bajke z resničnostjo in o bajeslovnih značilnostih. Bajko uvrstimo v književni prostor in čas.	Učenci odgovarjajo na vprašanja.
SAMOSTOJNO IN VODENO DELO OB BESEDILU	Dam navodila za reševanje učnega lista.	Učenci samostojno rešijo učni list.
SINTEZA	2. ura: Pregledamo odgovore. Ugotovimo, katere značilnosti ima bajka.	Učenci jih dopolnijo in popravijo. Učenci naštevajo značilnosti, ki so jih prepoznali.
PONAVLJANJE IN PRIMERJANJE UMETNOSTNEGA BESEDILA Z MANJ KVALITETNIM BESEDILOM.	Z učenci poslušamo prirejeno bajko <i>Dedal in Ikar</i> na YouTube. Primerjamo jo z bajko Publija Ovida Nasa in ugotavljamo, katera je bolj umetniško napisana in v čem se	Učenci vrednotijo umetniško in bolj trivialno besedilo in ju primerjajo.

	prirejena bajka razlikuje od originalne. www.Youtube.com/watch?v=dUgBH ali Google, <i>Dedal in Ikar</i> , (pravlјica)-youTube čas: 9 minut	
--	---	--

Učni list:

Publij Ovid Naso: *Dedal in Ikar* bajka

1. Kaj je mučilo Dedala v pregnanstvu?
2. Kako si je zamislil beg z otoka in koga je pri tem posnemal?
3. Ali je res mogoče leteti s takimi krili, kot jih je izdelal Dedal ?
4. V čem se kažeta Dedalova očetovska skrb in ljubezen do Ikara?
5. Kakšne nasvete mu je dajal pred poletom?
6. Ikar je pozabil na očetove besede, ko si je pridobil več letalske spretnosti. Poletel je k Soncu, nato pa se je pripetila nesreča. Kaj pripoved s tem pove?
7. V bajki poišči okrasne pridevke in ugotovi njihovo vlogo v besedilu.
8. Poišči pomanjševalnice. Koga z njimi označi? Kakšen učinek doseže z njimi?
9. Iz 5. odstavka izpiši primero ali komparacijo.
10. Ali najdeš v bajki tudi ponavljanja? Če jih najdeš, jih izpiši in povej, kaj avtor z njimi doseže.
11. Kaj pomeni: ... *na desni sta rasla iz morja Lebint in z medom bogata Kalimna*.
To je _____.
12. Izpiši vse besede, s katerimi je avtor poimenoval Dedala in Ikara.

Dedal: _____

Ikar: _____

Vsaka od teh besed označuje Dedala oz. Ikara, vendar je med njimi razlika. Beseda *sinko* izrazi pristrčnost in nam pove, da je Ikar še majhen, beseda *otročje* nas opozori na Ikarovo nezrelost, nepremišljenost itd. Pojasni še druga imena.

13. Poišči v bajki tisto poved, iz katere lahko razberemo, da se bo Ikaru zgodila nesreča.

14. Iz povedi *Strmoglavil je v morje in sive vode so zagrnile usta, ki so obupno klicala očeta na pomoč* izpiši:

- a) okrasni pridevek:
- b) poosebitev:
- c) metonimijo

15. Utemelji, da je besedilo *Dedal in Ikar* bajka.

PowerPoint k besedilu *Dedal in Ikar*:

Po Ovidu: Dedal in Ikar, prva letalca

Publij Ovid Naso

Rojstvo: 20. marca leta 43
pred našim štetjem,
Sulmon, Italija

Smrt: okoli leta 18 našega
štetja, Tomi

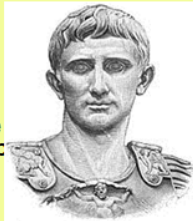
Poklic: rimski pesnik

Ovid je eden najbolj priljubljenih rimskih pesnikov v Avgustovem času. S svojimi pesmimi je zaslovel že pri 20 letih.

Leta 8 našega štetja ga je cesar Avgust zaradi drznih erotičnih pesmi, morda tudi zaradi osebne zamere, pregnal v mesto Tomi ob Črnem morju.

Ovid je v izgnanstvu trpel. Ženo je pustil v Rimu, da bi prepričala cesarja, naj prekliče odlok o pesnikovem pregnanstvu. Zato se je v tem mestu počutil še bolj osamljenega in zapuščenega.

Dela:

- 5 knjig ljubezenskih elegij z naslovom **Amores (Ljubezni/Ljubezenske pesmi)**, izšle leta 15 pred n. št.
- **Heroides (Heroide)** – 21 ljubezenskih pisem junakinj iz grških mitov
- **Ars Amatoria (Umetnost ljubezni)** – ljubezenske poučne pesmi
- **Remedia Amoris** – krajša pesnitev, v kateri svetuje, kako pozdraviti rane, zadane od ljubezni.

- **Metamorfoze ali Preobrazbe** so njegovo najobsežnejše epsko delo. V 15 knjigah je prikazal 246 v heksametrih zapisanih grških mitoloških zgodb o pretvorbah živih bitij in stvari, kjer se vsaka zgodba zaključí s preobrazbo ene oblike v drugo.

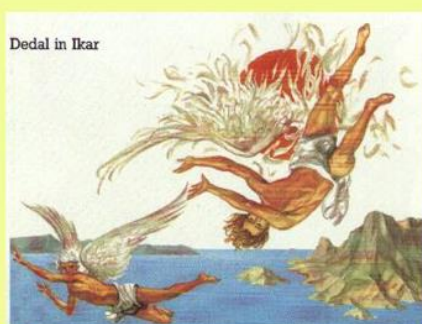

- Leta 8 n. št. ga je cesar Avgust izgnal v mesto Tomi ob Črnem morju (danes mesto Constanta v Romuniji), na obrobje Rimskega imperija. Tu je med letoma 9 in 12 n. št. spesnil zbirki elegij *Tristia* (Žalostinke) in leta 13 *Epistulae ex Ponto* (Pisma iz Ponta). Tema obeh zbirk je tožba nad izgnanstvom in nad bivanjem v tuji barbarski deželi, daleč stran od družine ter Rima.

- Leonardo da Vinci (1452-1519) – njegova zamisel je bila ti. "ornithopter", ki bi človeka nosila na principu plapotajočih kril. Kasneje so dokazali, da je človek prešibak in ne bi mogel leteti. Brata Wright sta l. 1903 izdelala letalo "Flyer, katero je potiskal naprej 9 kw bencinski motor.

Dedal in Ikar

7. učna priprava: Janez Menart: *Kmečka balada*

OŠ Ivana Groharja, Podlubnik 1 4220 ŠKOFJA LOKA		umetnostno besedilo
Učiteljica: Olga Koplan	predmet SLOVENŠČINA	Razred: 8.

Naslov in št. sklopa	2. sklop: ŽIVLJENJE NA KMETIH
Ura sklopa	1.

Vsebina	Naslov učne ure: Janez Menart: <i>Kmečka balada</i>				
		NIVOJSKI POUK			3. raven zahtev.

Operativni cilji

BRANJE	Učenci berejo pesem. Razvijajo sposobnost branja, razumevanja in vrednotenja pesmi. Oblikujejo domišljjske predstave KNJIŽEVNEGA PROSTORA (Kje se pesem dogaja? Kakšno je stanje v opisovani hiši? Kakšna je podoba prostora?) Zaznavajo in razumejo, v kateri DOGAJALNI ČAS je postavljeno dogajanje. Določijo čas dneva in letni čas. Ugotovijo, ali je pesem postavljena v preteklost ali v tisti čas, v katerem je nastala.) Ob napovedi književne vrste – balade – učenci prikličejo v spomin temeljna določila književne vrste. Ugotovijo, ali je naslov balada za to pesem primeren. Svoje mnenje utemeljijo.
POSLUŠANJE IN GLEDANJE	Zaznavajo RITEM pesmi. (Svobodni ritem, stopica je jamb.) V pesmi določijo RIMO.
GOVORJENJE	Zaznajo in razumejo PESNIŠKO PODOBO (grunt je brez rok, nekateri so odšli pod križe). Zaznavajo in doživljajo pesemski MOTIV (zanemarjanje tradicionalnega kmečkega doma in družine).
PISANJE	Ohranijo zanimanje za poslušanje poezije ter razvijajo sposobnosti za njihovo sprejemanje, doživljanje in vrednotenje. Učenci govorno poustvarjajo in ustvarjajo književno besedilo. Učenci upovedujejo literarnoestetsko doživetje. Pojasnjujejo svoje razumevanje nenavadnih besednih zvez v pesmi. Povedo, v katero literarnozgodovinsko obdobje spada pesem.

Izobraževalni cilji

	Učenci spoznajo slovensko književnost – pesem <i>Kmečka balada</i> .
--	--

Medpredmetne povezave: likovna vzgoja, zgodovina

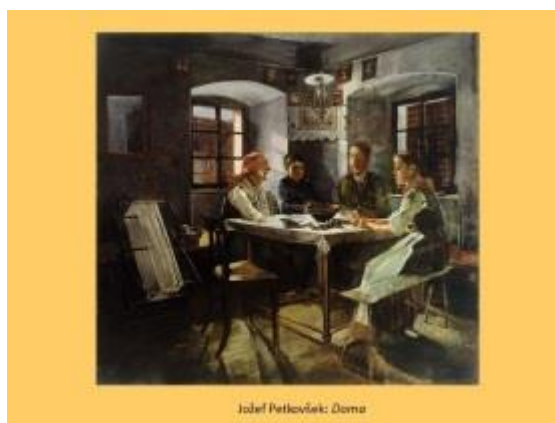
Didaktični pristopi	tradicionalni pouk (frontalni)	individualno delo	skupinsko delo	
Metode dela – didaktične strategije	sodelovalno učenje	samostojno delo z besedilom – razčlemba besedil	razlaga	vodeno delo z besedilom
	razgovor	delo z učnimi listi		
Tip učne ure	obravnave nove snovi			
Učbeniki	<i>Dober dan, življenje</i>			
Izobraževalna tehnologija, didaktična sredstva in pripomočki				
učni list	računalnik – ppt <i>Kmečka balada</i>	Jožef Petkovšek: <i>Doma (slika na ppt)</i>		

FAZE ŠOLSKE INTERPRETACIJE	AKTIVNOSTI UČITELJA	AKTIVNOSTI UČENCEV
UVODNA MOTIVACIJA	Na tablo projiciram sliko Jožefa Petkovška (1861-1898) <i>Doma</i> . Učence vprašam, kaj izraža slika, kakšen dom je prikazan na sliki in kakšni so odnosi med osebami. Povem, da je slika realistična, začetek ekspresionizma, da je že napovedovala modernizem. Prehodi med svetlobami in sencami niso realistični.	Učenci si ogledajo sliko. Ugotovijo, da je predstavljena izba – osrednji prostor v kmečki hiši. Domači sedijo za mizo, ob mizi je motovilo (za navijanje volne), prazen stol. S pomočjo mojih vprašanj in podvprašanj ugotovijo, da slika izraža tesnoba. Gre za tipično slovensko izbo, in sicer bogatega kmeta v 19. stoletju. Tesnoba ustvari tudi s pogledi. Gledajo drug mimo drugega. Mati gleda v mizo ali v tla. Najmanj tesnoba gleda Petkovšek. Stol je prazen – nekoga ni. Je odmaknjen – nekdo ni prišel. Ne vemo, kdo manjka. Najbrž manjka oče. Vsi ostali so nepovezani, neharmonični, tesnobni.
NAPOVED BESEDILA IN UMEMSTITEV V KONTEKST	Povem, da bomo prebrali pesem, ki kaže na temne plati kmečkega doma. Prebrali bomo pesem <i>Kmečka balada</i> , ki jo je napisal Janez Menart.	Učenci odprejo berila na strani 76.

	Ustavimo se ob naslovu Kmečka balada. Povem, da je Janez Menart sodobni pesnik. Vprašam jih, kaj bi v današnjem kmečkem svetu lahko bilo baladnega, tragičnega, propadajočega.	Učenci skušajo ugotoviti temne plati zaradi zamiranja tradicionalnega kmečkega življenja.
INTERPRETACIJSKO BRANJE BESEDILA	Preberem pesem.	Učenci spremljajo branje ob odprtih berilih.
ČUSTVENO-SPOZNAVNI PREMOR, IZRAŽANJE DOŽIVETIJ	Po čustvenem premoru vprašam učence, kako je pesem nanje delovala, kakšna občutja je prebudila v njih. Z učenci se pogovorimo o primernosti naslova Kmečka balada.	Učenci pripovedujejo o svojem doživljanju pesmi. Učenci utemeljijo, zakaj kmečka. Pomagajo si besedi iz 3. kitice, ki potrjujejo njihovo trditev. Učenci prikličejo v spomin temeljna določila književne vrste. Ugotovijo, ali je naslov balada za to pesem primeren. Svoje mnenje utemeljijo tako, da pesem primerjajo z (romantično) balado (značilna zgradba, malo nastopajočih oseb, dvogovor, tragičen konec, nenavadni dogodki, nadnaravne sile).
ANALIZA	Zastavim vprašanja v zvezi z vsebino, krajem in časom dogajanja, sporočilom pesmi, ritmom in rimo.	Oblikujejo domišljajske predstave KNJIŽEVNEGA PROSTORA (Kje se pesem dogaja? Kakšno je stanje v opisovani hiši? Zakaj je takšno? Kakšna je podoba prostora?) Zaznavajo in razumejo, v kateri DOGAJALNI ČAS je postavljeno dogajanje. Določijo čas dneva in letni čas. Ugotovijo, ali je pesem postavljena v preteklost ali v tisti čas, v katerem je nastala.) Razberejo sporočilo pesmi in avtorjev odnos do

		problema. (Propadanje kmečkega doma, kmetije, ker ni mladih. Lirski izpovedovalec je prizadet zaradi takšnega ravnanja. Zaznavajo RITEM pesmi. (Svobodni ritem, stopica je jamb.) V pesmi določijo RIMO. Zaznajo in razumejo PESNIŠKO PODOBO (grunt je brez rok, nekateri so odšli pod križe). Zaznavajo in doživljajo pesemski MOTIV (zanemarjanje tradicionalnega kmečkega doma in družine). Svoje dogovore zapisujejo na učne liste.
SINTEZA	Odgovore pregledamo, dopolnimo.	V obliki ključnih besed/povedi povzamejo odgovore.
NOVE NALOGE	Dam navodila za skupinsko delo. Ugotovitve zapisujemo na tablo.	Učenci v skupinah primerjajo pesem Janeza Menarta <i>Kmečka balada</i> in sliko Jožefa Petkovška <i>Doma</i> . Poročajo o svojih ugotovitvah.
DOMAČA NALOGA	Dam navodilo za domačo nalogo.	Pesemsko besedilo spremenijo v prozno.

PowerPoint: *Kmečka balada*

balada – tragedije ljudi, propadanje kmečkega doma, temačno vzdušje, nesrečen konec

Toda: nov slog

kmečka – kraj dogajanja = kmečko okolje

Čas dogajanja: večer

Kraj dogajanja: kmečki dom (rože na oknu zapuščene hiše, hiša brez gospodarja, v kotu razpelo, slike na steni)

Predmetni svet: miza, Bog v kotu, križ, zid, stol, plug

Sporočilo: pesnikova bolečina ob minevanju tradicionalnega sveta

Vzdušje: žalostno, brez upanja, „pogovor slik“

Pesniški jezik

Vsi so odšli pod križe. = So umrli.

... odšli po svetu ... = so se odselili

Grunť je brez rok. = Kmetije nihče ne obdeluje.

(metonimija)

Sam je zdaj plug in oreh v zadnjem cvetu ... =

Orodje in rastline samevajo.

... sam v kotu Bog. = Podoba Boga. Nihče se ne obrača več nanj.

Verzi: različno dolgi.

Med rožami na oknu zadnji dan poseda

Stopica:

1. krtica	2. krtica
poseda	gospodarja
niža	sinu
gleda	pogovarja
križa	zidi

Občutje: osamljenost, zapuščenost, žalost zaradi propadanja

Osrednji motiv: zamiranje tradicionalnega kmečkega doma

Primerjajte sliko Jožefa Petkovška *Dama in pesem* Janeza Menarta: *Kmečka balada*

1. skupina: kraj dogajanja (Kje se dogaja? Kako sta predstavljena kraja dogajanja, s katerimi elementi, na kakšen način?)
2. skupina: čas dogajanja (Kako razbereš čas dogajanja? Na podlagi česa sklepate na čas dogajanja?)
3. skupina: osebe (Katere so? Kakšen je njihov medsebojni odnos? Kaj izražajo?)
4. skupina: sporočilo (Kaj sporoča pesem in kaj slika? Katero sporočilo se ti zdi prepričljivejše? Zakaj?)

8. učna priprava: Valentin Vodnik: *Moj spominik*

OŠ Ivana Groharja, Podlubnik 1 4220 ŠKOFJA LOKA		umetnostno besedilo
Učiteljica: Olga Koplan	predmet SLOVENŠČINA	Razred: 9.

Naslov in št. sklopa	2. sklop: Razsvetljenstvo in romantika
Ura sklopa	1., 2.

Vsebina	Naslov učne ure: Valentin Vodnik: <i>Moj spominik</i>				
		NIVOJSKI POUK			3. raven zahte v.

Operativni cilji					
BRANJE	Učenci navedejo poglobitve značilnosti literarnega obdobja: razsvetljenstva. Ponovijo znanje o Valentinu Vodniku, pridobljeno v 8. razredu.				
POSLUŠANJE IN GLEDANJE	Prepoznajo prvoosebne izpovedovalca in <i>lirskega izpovedovalca (1. oseba, sedanjik)</i> .				
PISANJE	Ritem pesmi – Povezujejo ritem z besedno stvarnostjo in s sporočilnostjo.				
GOVORJENJE	Rima – Poiščejo rimo v pesmi in ugotavljajo njen učinek v pesmi. Prepoznajo prestopno rimo.				

Izobraževalni cilji					
	<i>Lirski izpovedovalec</i> , osebno-izpovedna pesem kitica: alpska poskočnica (ponovitev 8. razreda)				

Medpredmetne povezave: likovna vzgoja					
--	--	--	--	--	--

Didaktični pristopi	tradicionalni pouk (frontalni)			
Metode dela – didaktične strategije	sodelovalno učenje	vodeno delo z besedilom	razgovor	razlaga
Tip učne ure	obravnavane nove snovi			
Učbeniki	<i>Skrivno življenje besed</i>			

Izobraževalna tehnologija, didaktična sredstva in pripomočki				
---	--	--	--	--

učni listi: Razsvetljenje, V. Vodnik, analiza pesmi <i>Moj spomInik</i> , UL Rokopisna avtobiografija	video kasete: Valentin Vodnik	radio	računalnik – ppt. predstavitev Valentina Vodnika	knjižno gradivo : Vodnik ove pesmi in različne izdaje njegovi h knjig
--	----------------------------------	-------	--	---

FAZE ŠOLSKE INTERPRETACIJE	AKTIVNOSTI UČITELJA	AKTIVNOSTI UČENCEV
DOŽIVLJAJSKO- SPOZNAVNA MOTIVACIJA	1. ura: Z učenci ponovimo, kar že vedo o Valentinu Vodniku iz prejšnjih razredov.	1. Bil je naš prvi sistematični zbiralec ljudskih pesmi. 2. V 8. razredu smo brali njegovo pesem <i>Dramilo</i> . Povemo jo na pamet. <i>Dramilo</i> Slovenec, tvoja zemlja je zdrava in pridnim nje lega najprava. Polje, vinograd, gora, morje, ruda, kupčija tebe rede. Za uk si prebrisane glave, pa čedne in trdne postave. Išče te sreča, um ti je dan. Našel jo boš, ak nisi zaspan. Lej, stvarnica vse ti ponudi. Iz rok ji prejemat ne mudi. Lenega čaka strgan rokav, palca beraška, prazen bokal. 3. Razložimo sporočilo pesmi <i>Dramilo</i> in ugotovimo, da je Vodnik želel s pesmimi vzgajati.
NAPOVED BESEDILA IN UMESTITEV V KONTEKST OZ. UTRJEVANJE SNOVI	Učencem predstavim obdobje razsvetljenstva in njegove predstavnike.	Učenci si na učnem listu RAZSVETLJENSTVO podčrtajo ključne besede.
INTERPRETACIJSKO BRANJE BESEDILA	Preberem pesem <i>Moj spominik</i> .	Učenci sledijo branju v berilu na str. 142.
ČUSTVENO-SPOZNAVNI PREMOR (IZRAŽANJE DOŽIVETIJ – UB)	Ugotovimo, da je pesem izpovedna in to trditev utemeljimo. Uvrstimo jo med osebno-izpovedne pesmi. Ugotovimo, je pesnik <i>lirski izpovedovalec</i> (1. oseba, sedanjik).	Učenci povedo, kakšno razpoloženje preveva pesnika. Ponovimo značilnosti izpovedne pesmi.
RAZČLEMBE BESEDILA	Zastavim vprašanja o vsebini	Spomnimo se na to, kar smo o

(POGLOBLJENA RAZLAGA)	pesmi. Ugotovimo, katere življenjske podatke izvemo o pesniku. Ogledamo si jezik v pesmi. Pogovorimo se tudi o tem, od kod je Vodnik črpal teme in ideje za svoje pesmi, kaj je postal cilj njegovega življenja,	Vodnikovem življenju in delih spoznali v 8. razredu in primerjamo s pesmijo. Česa v pesmi ni omenil? Učenci povedo, ali jih jezik v pesmi moti. Pesem spremenijo v prozno besedilo v sodobnem jeziku.
SAMOSTOJNO IN VODENO DELO OB BESEDILU	Ogledamo si kitico (alpska poskočnica), ugotovimo rimo (prestopna rima),	Učenci odgovorijo na vprašanja na učnem listu.
SINTEZA	2. ura: Pregledamo in po potrebi popravimo ali dopolnimo odgovore.	Ugotovimo, kje v Ljubljani stoji Vodnikov spomenik in zakaj je pesmi dal takšen naslov.
PONAVLJANJE IN UTRJEVANJE	Učencem razdelim UL Rokopisna avtobiografija.	Učenci v zvezek za UB prepišejo življenjepis Valentina Vodnika v knjižni slovenščini.
PREVERJANJE IN OCENJEVANJE	Učence vprašam snov iz UB: pismenstvo, reformacija, Primož Trubar in njegova dela, dela drugih predstavnikov, razsvetljenstvo, Valentin Vodnik, <i>Moj spominik</i> .	
NOVE NALOGE (DOMAČE NALOGE)		Pesem <i>Moj spomenik</i> se naučijo na pamet.

Učni list:

Valentin Vodnik: *Moj spominik*

3. nivo

1. Kakšno razpoloženje preveva pesnika? _____
2. Med kakšne vrste pesmi bi uvrstil to pesem? _____
Utemelji svojo trditev. _____
3. Vodnik je v pesmi povedal, da ga navdihujeta domača, ljudska pesem in domača pokrajina.
Česa sta ga učili *mati* in *starka*? _____
Za katero preneseno pesniško sredstvo gre? _____
V kateri kitici to omenja? _____
4. Katere naravne lepote pesnik omenja? _____
5. Katere življenjske podatke o avtorju izveš iz pesmi?

6. Od kod je pesnik črpal teme, ideje za svoje pesmi? _____
Zakaj mu je Vršac slovenski Parnas? _____

7. V zadnji kitici, katere verzi so vklesani na _____
V Ljubljani, je izpovedal smisel svojega življenja. Kljub temu, da ni užil sreče družinskega življenja, jo je našel drugje.
Kje? _____
8. Po čem se bodo prihodnji rodovi spominjali pesnika? _____
Je pesnik zadovoljen s tem, kar bo zapustil prihodnjim rodovom? Utemelji.

9. Vsebino pesmi prevedi v prozno obliko.

10. Pesem ima izrazit ritem. Prepiši zadnjo kitico in določi metrično shemo.

11. Pesnik je uporabil kitico, ki je sestavljena iz (Koliko?) _____ verzov. Rima je _____, stopica pa je _____.
Kitico s takšnimi značilnostmi imenujemo _____.
Pogosta je v ljudskem pesništvu. Od tam jo je prevzel Valentin Vodnik.

12. Poišči v pesmi primero, ki primerja pesnika in ptiča, in jo izpiši. Na podlagi česa ju pesnik primerja?

13. Poišči v pesmi besede, ki ti povedo, od kod je bil pesnik doma. S katerim pesniškim sredstvom je to izrazil?

Pomni:

Vodnikove izpovedne pesmi so redke. *Moj spominik* je iz Vodnikovih zadnjih let. Podaja obračun čez njegovo življenje in delo. Ugotavlja, da so ga navdihovali domači kraji, zlasti gore, ljudska pesem in da je ustvarjal v *letih nerodnih*, kar najbrž pomeni težko dobo revolucije in Napoleonovih vojn ali pa obdobje mladostništva.

Uporablja kitico alpsko poskočnico. Vsebina je lahkotna, rahlo otožna.

Domača naloga:

Pesem *Moj spominik* se nauči na pamet.

9. učna priprava: France Bevk: *Bedak Pavlek*

OŠ Ivana Groharja, Podlubnik 1 4220 ŠKOFJA LOKA		umetnostno besedilo
Učiteljica: Olga Koplan	predmet SLOVENŠČINA	Razred: 6.

Naslov in št. sklopa	1. sklop: Mladost nekoč
Ura sklopa	6., 7., 8.

Vsebina	Naslov učne ure: France Bevk: <i>Bedak Pavlek</i>				
	TEMELJNI POUK				

Operativni cilji	
BRANJE	Tekoče in razumljivo berejo besedilo po vlogah ter spreminjajo hitrost, barvo in register govora glede na spremembo razpoloženja kake dramske osebe. Prepoznajo motive za ravnanje književnih oseb (zakaj kdo kaj stori), <i>svoje mnenje utemeljujejo z zgledi iz književnega besedila.</i>
POSLUŠANJE IN GLEDANJE	Besedilo uprizorijo v razredu. Prepoznajo zgradbo dramskega besedila (oznaka govorečega in njegovega govora, oznaka prostora, oznake čustvenega stanja oz. sprememb ter druge oznake osebe, npr. izgled).
PISANJE	
GOVORJENJE	Učenec posluša in razume branje umetnostnega besedila. Po branju odgovori na vprašanja o bistvenih podatkih:a) o čem pripoveduje knj. besedilo, b)kje in kdaj se je dogajalo, c) kdo so knj. osebe, č) zakaj se je kaj zgodilo, d) katere posledice je imelo ravnanje knj. oseb.

Vsebine					
	Učenci razumejo in pravilno uporabljajo naslednje književne izraze: igralec, vloga. SLIKA.				

Medpredmetne povezave: likovna vzgoja, glasbena vzgoja					
---	--	--	--	--	--

Didaktični pristopi	tradicionalni pouk (frontalni)	projektno učno delo		
Metode dela – didaktične strategije	sodelovalno učenje	vodeno delo z besedilom	uprizoritev	
Tip učne ure	obravnavne nove snovi	ura nastopanja		
Učbeniki	<i>Kdo se skriva v ogledalu?</i>			
Izobraževalna tehnologija, didaktična sredstva in pripomočki				
Projekcija	Video posnetki odigranega odlomka	Radio: melodiji za predstavo		Knjiga <i>Bedak</i>

			<i>Pavlek</i>
FAZE ŠOLSKE INTERPRETACIJE	AKTIVNOSTI UČITELJA	AKTIVNOSTI UČENCEV	
DOŽIVLJAJSKO- SPOZNAVNA MOTIVACIJA	Učence spomnim na to, kar smo o Francetu Bevku in njegovih delih že povedali.	Obnovijo pridobljeno znanje.	
NAPOVED BESEDILA IN UMESTITEV V KONTEKST OZ. UTRJEVANJE SNOVI	Povem, da bomo prebrali odlomek iz igre <i>Bedak Pavlek</i> in jim pokažem knjigo. Povem o čem govori knjiga, ne razložim pa konca.	Učenci odprejo berila na str. 70. Učencem razdelim vloge za branje. Najbolje je, da so se na branje že doma pripravili.	
INTERPRETACIJSKO BRANJE BESEDILA		Učenci po vlogah preberejo drugo sliko.	
ČUSTVENO-SPOZNAVNI PREMOR (IZRAŽANJE DOŽIVETIJ – UB)	Po premoru učencem razložim, da je besedilo <i>Bedak Pavlek</i> razdeljeno na SLIKE in da nova slika nastopi, ko se zamenja prizorišče dogajanja. Razložim tudi pojma igralec in vloga.	Učenci razlago zapišejo v zvezke za UB.	
RAZČLEMBE BESEDILA (POGLOBLJENA RAZLAGA)	Ob vprašanjih na i-tabli razčlenimo besedilo.	Učenci pisno odgovorijo na vprašanja v zvezek za UB.	
SAMOSTOJNO IN VODENO DELO OB BESEDILU	Dam navodila za projektno delo.	Učenci si izberejo vloge pri razredni gledališki predstavi: igralci, kostumograf, glasbenik, mojster za kulise.	
SINTEZA	Igro večkrat ponovimo, popravimo, da je primerna za uprizoritev.	Učenci vadijo doživeto, prepričljivo nastopanje.	
PREVERJANJE IN OCENJEVANJE	Posnamem jih na video kamero. Posnetek si naslednjo uro ogledamo in ocenimo igro igralcev in ostalo delo pri igri.	Učenci nastopijo.	

France Bevk: <i>Bedak Pavlek</i>	Zgradba dramskega besedila Besedilo, ki je napisano v dvogovorih (<u>duologih</u>). Dramsko delo je razdeljeno na DEJANJA. Klasične drame imajo 5 dejanj, moderne navadno po 3. Ob koncu dejanja na odru spustijo zastor in nastopi kratek odmor. Dejanja se delijo na PRIZORE. Nov prizor nastopi s spremembo oseb na odru. Novejše drame so večkrat razdeljene na SLIKE. Nova slika nastane z menjavo prizorišča na odru.
Odgovori na vprašanja: 1. Kaj se je zgodilo v igri <i>Bedak Pavlek</i> pred 2. sliko? 2. Kje se odvija dogajanje v 2. sliki? 3. Katere osebe nastopajo? 4. Kako brat <i>Pavlek</i> prestane preizkušnjo? Kaj postane? 5. S čim je <i>Pavlek</i> nagradil najbližje?	Razdelite si vloge za razredno gledališko predstavo. • mojster za glasbo • mojster za kulise • kostumograf • igralci • uvod in zaključek

8. ZAKLJUČEK

V skladu s spremembami pri pouku slovenščine v osnovni šoli so se spremenili tudi učni cilji, ki opredeljujejo doseganje ključnih možnosti učencev. Učni načrt iz leta 2011 kot cilj poučevanja slovenščine pri književnem pouku opredeljuje razvijanje sporazumevalne zmožnosti, ki vključuje bralno, literarno, kulturno in socialno zmožnost, učenje učenja, digitalno zmožnost in zmožnost medpredmetnega povezovanja.

Bralna zmožnost pomeni, da bralec doživlja, razume, razvršča in primerja vsebino in obliko raznovrstnih literarnih besedil, jih aktualizira in vrednoti prek osebne izkušnje, literarnega znanja in splošne razgledanosti (Žbogar 2013: 19). Pomeni tisto stopnjo razumevanja, pri kateri je bralec sposoben informacije iz besedila uporabiti. Slovenski učenci so se v raziskavah PISA pri bralni pismenosti uvrstili nižje od povprečja OECD, zato se v Sloveniji (kot tudi v drugih evropskih državah) zelo prizadevamo, da bi bila bralna pismenost državljanov čim boljša.

Bralno pismenost je potrebno razvijati že v zgodnji stopnji otrokovega razvoja v družini. V šoli se pri pouku branja učenci sčasoma usmerijo na naloge razumevanja besedila. Nuno je, da učenci že v prvih letih šolanja utrdijo temeljne bralne zmožnosti (prepoznavanje besed, izboljšanje tekočega branja in hitrosti branja), da lahko usvojijo branje za učenje. Zelo pomembno je tudi, da ima otrok bogato besedišče.

Učenci ob sprejemanju umetnostnih/književnih besedil razvijajo sporazumevalno zmožnost in tudi pridobivajo književno znanje. Sporazumevalna zmožnost ali jezikovna pismenost je zmožnost poslušanja, govorjenja, branja in pisanja. Vključuje tudi računalniško, medijsko in informacijsko pismenost. Pri pouku književnosti razvijamo tudi literarno zmožnost. Umeščanje besedil v časovni in kulturni kontekst ter pridobivanje literarnoteoretskega znanja jim omogočata globlje doživljanje, razumevanje in vrednotenje umetnostnih besedil. Bralno pismenost pri učencih razvijamo preko faze doživljanja, razumevanja in vrednotenja besedila (poezije, proze in dramatike). Učenci berejo in poslušajo književno besedilo, gledajo uprizoritve ter govorijo in pišejo o njih. Pri tem spoznavajo prvine književnega besedila: književne osebe, književni prostor in čas, dogajanje, motive, teme, snov, sporočilo in pripovedovalca. Literarno Recepcijsko zmožnost razvijajo tudi s tvorjenjem in (po)ustvarjanjem ob umetnostnih besedilih, in sicer s pisanjem, interpretativnim branjem književnih besedil in govorjenjem. Pridobivajo tudi literarno znanje, ki jim služi za boljše razumevanje književnih besedil.

Pri pouku slovenščine razvijamo različne vrste branj, npr. literarno branje pri branju umetnostnih besedil, informativno branje za pridobivanje različnih podatkov in bogatenje znanja, študijsko branje, branje za zabavo, ustvarjalno branje (Žbogar 2013: 39). Pri obravnavi književnih besedil je potrebno razvijati poglobljeno literarno branje, pri katerem učenec razbira čustva, povezuje, opomenja, razlaga simbole itd.

Najpogostejše oblika poslušanja je poslušanje književnih besedil z razumevanjem. Učencem omogočimo hitrejše napredovanje, če lahko poslušajo/gledajo svoje izvajanje deklamacije, govornega nastopa ali igre, ki jo posnamemo z video kamero. Ko vidijo svoj nastop, opazijo v njem dobre in slabe elemente, ki jih potem lažje popravijo.

Govorjenje je močno zastopano v vseh fazah učnega procesa, še posebej pa je izpostavljeno pri interpretativnem branju/deklamaciji književnih besedil (pri katerih učenci izražajo doživljanje in razumevanje književnega besedila) in pri govornem nastopanju. Berejo tudi prozna in dramska besedila po vlogah. Učenci lahko uprizorijo odlomek iz dramskega besedila ali pripravijo lastno dramatizacijo. Lahko posnamejo tudi radijsko igro. Pri govornih nastopih predstavljajo književna besedila, avtorje, intervjuje s književniki ali igralci, poročajo o anketi, predstavijo dramski monolog itd. Vsako leto naj bi učenci deklamirali vsaj eno pesem, lahko pa se naučijo tudi pomembne odlomke iz proznih besedil. Učiteljeva naloga je, da jih na recitacije in deklamacije pripravi z različnimi vajami.

Sporazumevalno zmožnost razvijamo tudi s pisanjem. Učenci pišejo o prvinah književnega besedila, o svojem doživljanju književnih zvrsti in vrst, te pisno razčlenjujejo, primerjajo in tvorijo (po)ustvarjalna besedila, v katerih dano predlogo ustvarjalno nadgrajujejo, posnemajo ali ustvarjajo novo izvirno besedilo.

Pri pouku slovenščine razvijamo tudi literarno zmožnost. To je zmožnost besednega razumevanja (pomenov besed, podatkov ipd.), zmožnost razumevanja s sklepanjem in povezovanjem (dojemanje bistva, sporočila, ideje prebranega besedila, razlaganje povezav) ter kritično ustvarjalno branje (preoblikovanje besedila, povzemanje, vrednotenje, branje med vrsticami). Literarna zmožnost nam omogoča osmišljanje literarnega besedila, vživljanje v različne pripovedne perspektive, stališča in delovanje literarnih oseb. (Žbogar 2013: 55). Za razvijanje literarne zmožnosti je zelo pomembno razumevanje smisla in bistva književnega besedila. Pri učencih moramo razvijati vse stopnje razumevanja: od prve, ki predstavlja prevajanje iz ene oblike v drugo, do višjih stopenj, ki zajemajo razlago delov in celote, interpretacijo idej, raziskovanje jezika in drugih elementov besedila, sklepanje o namenu pisca in o sporočilu literarnega dela, uvrstitev besedila v literarno zvrst glede na njegove značilnosti itd.

Kulturno zmožnost pri pouku književnosti razvijamo zlasti preko branja, spraševanja o učinkih prebranega in preko stika z aktualnimi književnimi pojavi (preko spremljanja dejavnosti avtorjev, kulturnih dogodkov, preko spoznavanja književnega sistema in njegovih vlog skozi čas) (Žbogar 2013: 25). Kulturno zmožnost krepi raziskovanje t. i. skupnega slovenskega prostora in zavedanje, da je slovenska kulturna ustvarjalnost vezana tudi na zamejski prostor (Žbogar 2013: 50). Pouk književnosti ima tudi vzgojno komponento.

Socialno zmožnost razvijamo z zmožnostjo doživljanja, razumevanja in vrednotenja književne osebe, s prepoznavanjem motivov književnih oseb in vrednotenjem le-teh in z obravnavo besedil s socialno tematiko.

Novi mediji in težnja po sodobnem pouku zahtevajo tudi razvijanje digitalne zmožnosti pri učencih. Učence moramo naučiti pisati in oblikovati različne vrste besedil, citirati, navajati literaturo itd. Navodila za pisne naloge (domača branja, seminarske naloge, projektne naloge itd.) naj bodo poenotena vsaj na ravni šole. Učenci izdelujejo tudi PowerPoint predstavitve, iščejo po slovarjih, zbirajo podatke po svetovnem splet itd. navajati jih moramo na kritično sprejemanje in vrednotenje pridobljenega gradiva. Sodobno tehnologijo naj uporablja tudi učitelj. Njegove predstavitve književnikov so bolj nazorne, če uporablja PowerPoint, uporablja ga tudi pri umestitvi besedila v kontekst, ko predstavlja potek zgodbe pred in po odlomku. Primeren je za vse faze učnega procesa. Pouk lahko posodobi tudi z gradivom na i-tabli, vendar pa mora biti pri izbiri gradiva kritičen in ga izbirati glede na kvaliteto na cilje, ki ji želi pri pouku doseči. Sodobno tehnologijo lahko uporabljamo za ogled filmov, odlomkov iz filmov, da učenci primerjajo besedila, za posnemanje radijske igre, gledališke predstave, govornega nastopa itd.

Medpredmetno se povezujemo z vsemi predmetnimi področji v vseh fazah pouka književnosti. Pri obravnavi (ljudskih) pesmi se povezujemo z glasbeno vzgojo, pri obravnavi književnikov z zgodovino in geografijo, značilnosti literarnih obdobij primerjamo z obdobji v likovni in glasbeni umetnosti itd. Najbolj pa se z drugimi predmeti povezujemo pri obravnavi domačih branj, pri uprizoritvi dramskih besedil, pri recitacijah in drugih kulturnih prireditvah. S predmeti iz računalništva se povezujemo pri izdelavi seminarskih nalog, domačih branj, pripravljanju in shranjevanju filmskih in zvočnih posnetkov itd. Pomembno je tudi povezovanje s knjižnico in knjižnično-informacijskimi znanji.

Ključne zmožnosti učencev razvijamo v okviru različnih metod pouka književnosti: komunikacijskega pouka (ki ga prakticirajo predvsem na razredni stopnji), metode delne in celostne šolske interpretacije in problemsko-ustvarjalnega pouka. Poleg celovite je potrebna tudi delna šolska interpretacija, saj ne moremo vseh besedil obravnavati v celoti ali pa na vseh

spoznavno-sprejemnih stopnjah, vendar pa ne smejo biti ta besedila zelo kratka, ampak naj obsegajo vsaj dve, tri ali štiri strani, da učenci lažje interpretirajo odnose, vsebine, sporočilo, avtorjev stil itd.

V uvodni motivaciji lahko ponovimo književno znanje, lahko je doživljajsko izkušnjska ali domišljijsko problemska. Motivacija, pri kateri ponovimo znanje, se mi zdi primerna, kadar novo znanje navezujemo na staro ali kadar obravnavamo isto besedilo v dveh ali več urah, pred obravnavo novega avtorja iz istega literarnega obdobja, kadar obravnavamo besedilo istega avtorja itd. Ta vrsta motivacije je zelo primerna za medpredmetno povezovanje. Doživljajsko izkušnjska motivacija priključuje učenčeve izkušnje, domišljijsko problemska pa pred učenca postavi problem. Lahko ju popestrimo tudi z odlomki iz filmov, s fotografijami krajev, s pesmimi, z glasbo, s slikovnim gradivom, zemljevidi, lahko pa učenci pripovedujejo o svojih izkušnjah.

Učenci najbolj poglobljeno doživijo besedilo ob temeljito pripravljenem učiteljevem interpretativnem branju. Le izjemoma pa besedilo pri prvem branju preberejo učenci. Potrebno pa je tudi drugo, poglobljeno branje, ki poteka navadno po odstavkih, kiticah ali delih besedila. Izvajajo ga učenci. Po čustveno-spoznavnem premoru učenci izrazijo svoje doživljanje, svoja čustva in misli.

Cilj razčlenjevanja besedila je učenčevo celostno razumevanje besedila. Pri analizi razčlenjujemo celoto in posamezne sestavine vsebine in oblike. Analizi sledita sinteza in vrednotenje. Učenec svoja spoznanja organizira v shemo, združuje elemente v novo celoto, se do besedila opredeli, ga oceni itd. Sledijo še nove naloge, ko učenci preizkusijo pridobljeno znanje v novih situacijah. Pišejo spise, obnove, predstavitve pisateljev, se naučijo besedilo na pamet, besedilo preoblikujejo v strip, prikažejo dogajanje s pomočjo premice dogajanja, pišejo slovarčke nenavadnih besed, si ogledajo ekranizacijo in jo primerjajo s prebranim besedilom, primerjajo in vrednotijo umetniško in trivialno besedilo, pišejo pesmi, rimane besede, metafore, primere itd. Nove naloge lahko potekajo tudi v obliki projektnega dela, ko učenci pripravijo razredno gledališko predstavo, dramatizirajo prozno besedilo in ga uprizorijo, pišejo dnevnik, intervju, dialog med glavnimi osebami, oglase, pisma, recepte, časopisne novice, reklame, ki se navezujejo na prebrano besedilo. Pišejo lahko tudi besedila, v katerih predstavljajo dogajanje s perspektive druge književne osebe, si izmišljajo nove prigode glavnih junakov, se naučijo besedilo na pamet, poiščejo avtorjeva dela v knjižnici in jih pregledajo, lahko jih usmerimo v iskanje ljudskega izročila med starejšimi ljudmi itd.

Metodo šolske interpretacije lahko nadgradimo s problemsko-ustvarjalnim poukom. Pri takem pouku je učenec soočen s književnim problemom in motiviran za samostojno

raziskovanje. Z njim spodbujamo kritično mišljenje, sposobnosti reševanja problemov ter krepimo komunikacijske sposobnosti (Žbogar 2013: 93). Pri analizi elementov spoznajo pesniška sredstva, zgradbene dele besedila, opazujejo več značajskih lastnosti pri osebi, prepoznavajo motive za ravnanje oseb itd. Pravlјice ločijo od pripovedk na podlagi razlik med njimi, prepoznajo značilnosti basni, bajk, črtic itd. V besedilih iščejo tudi različne vrste komike, opazujejo nenavadno zgradbo (npr. okvirno in vloženo zgradbo), ločijo glavno besedilo od didaskalij pri dramskih besedilih, v besedilu prepoznajo analitično in sintetično zgodbo, določijo dramski trikotnik, pri pesmih prepoznajo kitično in nekitično obliko ter likovno pesem itd.

V analizi odnosov iščejo, v kakšnem odnosu so posamezne sestavine do glavne ideje ali teze (Žbogar 2013: 97), npr. kako se skladno z dramsko zgradbo spreminja odnos med protagonistoma (*Potolčeni kramoh*), s katerimi pesniškimi sredstvi pesnik ustvari vzdušje, opazujejo vlogo pripovedovalca, preko katerih oseb pisatelj izrazi idejo, sporočilo. Lahko opazujejo prepletanje motivov, iščejo v besedilu avtorjeve avtobiografske podatke (če so), opazujejo humor in njegov vpliv na opise oseb, dejanja in na sporočilo. Opazujejo tudi vpliv zunanje oblike na sporočilo besedila. Sprašujejo se o ustreznosti naslova in njegovega sporočila, opazujejo menjanje načina pripovedovanja (npr. prvoosebne in tretjeosebne pri črtici *Bobi*), ugotavljajo vpliv načina pripovedovanja na sporočilo, glavno sporočilo itd.

V analizi odnosov in organizacijskih načel učenci na podlagi prebranega literarnega dela sklepajo na namen, tendenco ali osnovno idejno usmerjenost avtorja. Glede na namen ločijo lirske in epske pesmi, učitelj pa jih usmerja k razmišljanju o pesemskih podobah. Za razbiranje avtorjevega namena je včasih potrebno širše znanje, zato je zelo koristno medpredmetno povezovanje.

V sintezi učenci govorijo ali pišejo sporočila, izdelujejo načrte in izpeljujejo posplošitve. Učenci tudi vrednotijo literarno delo na podlagi notranjih in zunanjih kriterijev. Poteka lahko ustno ali pisno.

Učence moramo naučiti učiti se. Pomagamo jim lahko tako, da jim razložimo in že pri pouku uporabljamo različne bralne strategije. Te so učencem v pomoč za boljše razumevanje besedila. Uporabljamo jih pred, med in po branju. Zelo pomembno je odgovarjanje na lastna in učiteljeva vprašanja. Ta naj spodbujajo višje stopnje mišljenja. Strategije iskanja in določanja bistvenih informacij in podrobnosti usmerjajo učence na določanje bistvenih informacij, npr. v iskanje ideje, sporočila, nauka književnega besedila. Dobra vaja je dodajanje naslova, ki ustreza bistvu sporočila.

V besedilu lahko iščejo tudi pomembne podrobnosti, npr. razloge za določene trditve, zaporedje korakov, pojasnjujejo bistvo s primerom itd. Na podrobnosti se lahko osredotočijo še po drugem, poglobljenem branju. Pri literarni teoriji, literarni zgodovini in literarni interpretaciji lahko uporabljamo tudi grafične prikaze, npr. pojmovne mreže, miselne vzorce, Vennov diagram, primerjalno matriko, časovni trak, zaporedje dogodkov pa lahko prikazujemo tudi vizualno ali ciklično.

Kritično branje učitelj spodbuja z vprašanji in nalogami, ki spodbujajo kritično mišljenje, s tem da seznani učence z besedili, ki z različnih vidikov govorijo o neki temi ali vsebini, da spodbuja učence k obdelavi iste teme tako, da služi različnim namenom, da predstavi učencem besedila z isto tematiko, ki služijo različnim namenom. Obseg besedišča širimo s slovarji novih besed, z branjem in s pogovarjanjem o novih, neznanih besedilih pri obravnavi besedil.

Eden najbolj bistvenih procesov pri učenju je postavljanje vprašanj in odgovarjanje nanje. Vprašanja so lahko informativna, interpretativna ali vprašanja vrednotenja. Učitelj naj zastavlja čim več vprašanj višje ravni, pri katerih morajo učenci analizirati, primerjati, sintetizirati itd. Od tega, kakšna vprašanja postavlja učitelj pri pouku, je odvisno tudi znanje učencev. Vprašanja pri obravnavi snovi naj bodo enake vrste kot pri preizkusih znanja, saj lahko od učencev pričakujemo tisto znanje in spretnosti, ki smo jih razvijali pri pouku. Pisni preizkus je ogledalo našega dela v razredu.

Učitelj se mora na izvajanje pouka dobro pripraviti. Njegova priprava mora vsebovati natančno opredeljene cilje, vsebine, metode dela, učna sredstva, pripomočke in posebnosti učne ure. Dobra priprava je že pol uspeha. V magistrskem delu sem priložila priprave za obravnavo poezije, proze in dramskega besedila (pri slednjem tudi predloge za uprizoritev).

9. POVZETEK

V magistrskem delu *Razvijanje ključnih zmožnosti pri pouku slovenščine v osnovni šoli* predstavljam razvijanje ključnih zmožnosti pri obravnavi poezije, proze in dramatike od 6. do 9. razreda osnovne šole, in sicer sporazumevalne zmožnosti, ki vključuje bralno, literarno zmožnost, kulturne zmožnosti, socialne zmožnosti, učenja učenja, digitalne zmožnosti in zmožnosti medpredmetnega povezovanja.

Razvijanje bralne zmožnosti predstavljam v okviru štirih sporazumevalnih zmožnosti (branje, poslušanje, govorjenje, pisanje), ki jih učenci ob umetnostnih besedilih razvijajo v sklopu vsake učne enote. Literarno zmožnost predstavljam kot zmožnost besednega razumevanja, razumevanja s sklepanjem in povezovanjem ter zmožnost kritičnega ustvarjalnega branja. Pišem tudi o razvijanju kulturne, socialne, digitalne zmožnosti in medpredmetnem povezovanju.

Ker ključne zmožnosti razvijamo v okviru različnih metod pouka književnosti, predstavljam tri metode, ki so se uveljavile v slovenskem prostoru: komunikacijski pouk, metodo delne in celostne šolske interpretacije in problemsko ustvarjalni pouk. Vse metode pouka sem obogatila z lastnimi primeri iz prakse in idejami o možnostih razvijanja ključnih zmožnosti v vseh fazah učnega procesa.

Zmožnost učenja učenja predstavljam v poglavju o bralnih strategijah pred, med in po branju. Predstavljam tiste strategije, ki so najbolj primerne pri pouku književnosti. To so odgovarjanje na lastna in učiteljeva vprašanja, iskanje in določanje bistvenih informacij in podrobnosti, grafični prikazi pomembnih informacij, kot so pojmovne mreže, miselni vzorci, Vennov diagram, primerjalna matrika in časovni trak. Predstavljam tudi strategijo povzemanja vsebine, kritično branje besedil, strategije branja grafičnih sporočil in strategije razvijanja besedišča. Ob predstavitev strategij navajam možnosti njihove uporabe pri pouku književnosti.

Posebno poglavje pa namenjam vprašanjem in odgovorom, saj predstavljajo enega bistvenih procesov pri učenju in kažejo na različne stopnje razumevanja. Magistrsko delo zaključujem s primeri učnih priprav, v katerih je načrtovano razvijanje ključnih zmožnosti pri učencih.

10. VIRI IN LITERATURA

Milena Blažič idr.: *Svet iz besed 8: delovni zvezek za branje v 8. razredu devetletne osnovne šole*. Ljubljana: Rokus, 2003.

Milena Blažič idr.: *Svet iz besed 9: delovni zvezek za branje v 9. razredu devetletne osnovne šole*. Ljubljana: Rokus, 2003.

Milena Blažič idr.: *Svet iz besed 6: samostojni delovni zvezek za branje v 6. razredu devetletne osnovne šole in 5. razredu osemletne osnovne šole*. Ljubljana: Rokus, 2004.

Milena Blažič idr.: *Novi svet iz besed 7: berilo za 7. razred osnovne šole*. Ljubljana: Rokus Klett, 2010.

Milena Blažič idr.: *Novi svet iz besed 8: berilo za 8. razred osnovne šole*. Ljubljana: Rokus Klett, 2012.

Cesarjeva nova oblačila – strip. Dostopno na:

<http://www.priprave.net/priprave/ogled/cesarjeva-nova-oblacila-strip> (pridobljeno 14. 12. 2013).

Common European Principles for Teacher Competnces and Qualifications. Evropska komisija: Direktorat za izobraževanje in kulturo, 2005. Dostopno na:

http://ec.europa.eu/education/policies/2010/doc/principles_en.pdf. (pridobljeno 16. 3. 2014).

Ewahrybacz: *Dedal i Ikar*. Dostopno na: http://youtu.be/TL2_XghQ4SA (pridobljeno 8. 4. 2014).

Marjeta Doupona Horvat: Šola naj dobro bralno pismenost omogoči vsem in jo zahteva od vsakega otroka. V: *Konferenca Bralna pismenost v Sloveniji in Evropi (2011; Brdo)*. Zbornik konference. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, 2011.

Berta Golob idr.: *Kdo se skriva v ogledalu? Slovensko berilo za šesti razred 9-letne osnovne šole in peti razred 8-letne osnovne šole*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2004.

Meta Grosman: Kakšne pismenosti potrebujemo za 21. stoletje. *Sodobna pedagogika* 61/1 (2010). 16–27.

Meta Grosman: Raziskovalni pogledi na branje. *Konferenca Bralna pismenost v Sloveniji in Evropi. Zbornik konference*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, 2011. 131–145.

A. J. Harris, E. R. Sipay: *The literacy dictionary. The vocabulary of reading and writing*. Newark, DE: International Reading Association, 1995.

Miran Hladnik: *Wikiji za Webinar: E-učenje za visokošolske učitelje in sodelavce*. Prosojnice. 2014. Dostopno na: http://slovlit.ff.uni-lj.si/oddelki/slovenistika/mh/Wikiji_za_webinar.pptx (pridobljeno 26. 3. 2014).

Mojca Honzak idr.: *Dober dan, življenje: berilo za sedmi razred osemletne in osmi razred devetletne osnovne šole*. Ljubljana, Mladinska knjiga, 2000.

Mojca Honzak idr.: *Skrivno življenje besed: berilo za deveti razred*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2000.

Mojca Honzak: *Dober dan, književnost: priročnik za učence osnovnih šol*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2001.

Milena Ivšek: Položaj Slovenije v študiji Eurydice. *Konferenca Bralna pismenost v Sloveniji in Evropi (2011; Brdo). Zbornik konference*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, 2011. 49–57.

Danny Kaye: *Hans Christian Andersen*. Dostopno na: <http://youtu.be/-ZYzbkk5X4M> (pridobljeno 7. 3. 2014).

Olga Koplan: Bedak Pavlek: dramsko besedilo v 5. razredu. *Katarina: revija za kreativno poučevanje* 7/5 (2002). 8–9.

Olga Koplan: V navezi z literarnim ustvarjalcem Primožem Suhodolčanom. *Šolska knjižnica* 12/1 (2002). 43–44.

Olga Koplan: Ljubezenska pesem v 7. in 8. razredu. *Katarina: revija za kreativno poučevanje* 8/3 (2003). 10–12.

Olga Koplan: *Navodila za izdelavo pisnih izdelkov po mednarodnih standardih ISO*. 2011.
Dostopno na:

<http://www.groharca.si/groharca/index.php/priporocilainnasveti> (pridobljeno 12. 3. 2014).

Boža Krakar Vogel: *Poglavja iz didaktike književnosti*. Ljubljana: DZS, 2004.

Boža Krakar Vogel: Razvijanje kulturne zmožnosti pri pouku slovenščine.
Meddisciplinarnost v slovenistiki. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2011.
271–277.

Boža Krakar Vogel, Milena Mileva Blažić: *Sistemska didaktika književnosti v teoriji in praksi*. Ljubljana: Pedagoški inštitut, 2012.

Janez Krek in Mira Metljak (ur.): *Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji 2011*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo, 2011. Dostopno na:
http://www.belaknjiga2011.si/pdf/bela_knjiga_2011.pdf (pridobljeno 16. 3. 2014).

Gunther Kress: *Literacy in the New Media Age*. London: Routledge, 2003.

Gunnar Liestøl: *Wittgenstein, Genette, and the Reader's Narrative in Hypertext*. Baltimor: Johns Hopkins University Press, 1994. 87–120.

Svetlana Makarovič: *Tovarišica lisica*. Dostopno na: <http://youtu.be/FEbdTYXgwUk> (pridobljeno 5. 4. 2014).

Barica Marentič Požarnik: Pomen operativnega oblikovanja vzgojno-izobraževalnih smotrov za uspešnejši pouk. *Izbrana poglavja iz didaktike*. Novo mesto: Pedagoška obzorja, 1991.

Barica Marentič Požarnik: *Izbrana poglavja iz didaktike*. Novo mesto: Pedagoška obzorja, 1995.

Sonja Merljak: PISA 2012: Slovenski dijaki (v povprečju) nadpovprečni. *Delo* 3. 12. 2013.
Dostopno na: <http://www.delo.si/novice/slovenija/pisa-2012-slovenski-dijaki-v-povprecju-nadpovprečni.html> (pridobljeno 16. 3. 2014).

Miha Mohor idr.: *Sreča se mi v pesmi smeje: berilo za sedmi razred 9-letne osnovne šole*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1999.

Fani Nolimal: *Uvod. Konferenca Bralna pismenost v Sloveniji in Evropi. Zbornik konference.* Ljubljana: Zavod RS za šolstvo, 2011. 7–9.

Mirjam Oblak: *Uporaba interneta pri pouku književnosti v osnovni šoli: diplomsko delo.* Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, 2012.

P. David Pearson, Dale D. Johnson: *Teaching reading comprehension.* New York: Holt, Rinehart and Winston, 1978.

Sonja Pečjak in Ana Gradišar: *Bralne učne strategije.* Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, 2012.

Mateja Pezdirc Bartol: *Recepcija sodobne slovenske proze glede na tip bralca: magistrsko delo.* Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, 2001.

Katarina Podbevšek: Glasno interpretativno branje Kettejeve pesmi Na trgu (učiteljeva priprava). *Jezik in slovstvo* 44/1–2 (1998/99). 19–28.

Dragutin Rosandić: *Problemska, stvaralačka i izborna nastava književnosti.* Sarajevo: Svjetlost, 1975.

Igor Saksida, Sanja Leben Zajc: *Sledi do davnih dni: priročnik k berilu za 6. razred devetletne osnovne šole.* Mengeš: Izolit, 2007.

Mojca Štraus, Klaudija Šterman Ivančič, Simona Štigl (ur.): *OECD PISA 2012. Rezultati mednarodne raziskave PISA.* Ljubljana: Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport, Pedagoški inštitut, 2013. Dostopno na: http://www.pei.si/UserFilesUpload/file/raziskovalna_dejavnost/PISA/PISA2012/PISA%202012%20Povzetek%20rezultatov%20SLO.pdf (pridobljeno 15. 4. 2014).

Ivan Tavčar: *Visoška kronika.* Ljubljana: Mladinska knjiga, 1987.

Janez Vajkard Valvasor: *Slava vojvodina Kranjske.* Ljubljana: Mladinska knjiga, 1978.

David Wray, Maureen Lewis: *Extending literacy: children reading and writing nonfiction.* London, New York: Routledge, 1997.

Tatjana Zidar Gale idr.: *Retorika: Uvod v govorniško veščino: učbenik za retoriko kot izbirni predmet v 9. razredu devetletnega osnovnošolskega izobraževanja.* Ljubljana: i2, 2006.

Znani rezultati raziskave PISA 2012. Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport 3. 12. 2013. Dostopno na:

http://www.mizs.gov.si/nc/si/medijsko_sredisce/novica/article/55/8447/ (pridobljeno 16. 3. 2014).

Peter Zrinski: *Miha Dovžan- Nmau čez izaro*. Zvočni posnetek.

<http://youtu.be/leyCMvDJPW8> (pridobljeno 5. 4. 2014).

Alojzija Zupan Sosič: *Predavanja Literarna interpretacija, študijsko leto 2013/14*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, 2014.

Alenka Žbogar: *Kratka proza v literarni teoriji in šolski praksi*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, 2007.

Alenka Žbogar: Za dejaven pouk književnosti. *Jezik in slovstvo* 52/1 (2007). 55–66.

Alenka Žbogar: Medpredmetno povezovanje pri pouku književnosti. *Meddisciplinarnost v slovenistiki*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2011. 571–576.

Alenka Žbogar: *Iz didaktike slovenščine*. Ljubljana: Zveza društev Slavistično društvo Slovenije, 2013.

Alenka Žbogar: *Predavanja Književnost za šolsko rabo, študijsko leto 2013/14*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, 2014.

Alenka Žbogar: *Predavanja Ustvarjalno branje in pisanje, študijsko leto 2013/14*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, 2014.

KAZALO SLIK

Slika 1: Primer naslovnice.....	44
Slika 2: Označevanje tabele in slik	44
Slika 3: Citiranje.....	45
Slika 4: Navajanje virov – 1 avtor.....	45
Slika 5: Navajanje virov - 2 ali 3 avtorji	46
Slika 6: Prizor iz filma Hans Christian Andersen	64
Slika 7: Rabeljsko jezero.....	65
Slika 8: Primer drsnice za uvodno motivacijo	66
Slika 9: Osnovni okvir za strip.....	71
Slika 10: Prizor iz filma Dedal in Ikar	72
Slika 11: Prizor iz igre F. Bevka: Bedak Pavlek (šolsko leto 2013/14).....	74
Slika 12: Prizor iz igre F. Bevka: Bedak Pavlek (šolsko leto 2013/14).....	75
Slika 13: Prizor iz igre F. Bevka: Bedak Pavlek (šolsko leto 2013/14).....	75
Slika 14: Prizor iz igre F. Bevka: Bedak Pavlek (šolsko leto 2013/14).....	76
Slika 15: Prizor iz igre F. Bevka: Bedak Pavlek (šolsko leto 2013/14).....	76
Slika 16: Prizor iz igre Frana Milčinskega: Laži (šolsko leto 2013/14).....	78
Slika 17: Prizor iz igre Frana Milčinskega: Laži (šolsko leto 2013/14).....	78
Slika 18: Prizor iz Martina Krpana (šolsko leto 2012/13)	79
Slika 19: Prizor iz Martina Krpana (šolsko leto 2012/13)	79
Slika 20: Prizor iz Martina Krpana in Županove Micke (šolsko leto 2010/11)	81
Slika 21: Prizor iz Martina Krpana in Županove Micke (šolsko leto 2010/11)	81
Slika 22: Prizor iz Županove Micke (šolsko leto 2010/11).....	82
Slika 23: Skupinsko delo Fran Milčinski: <i>Laži</i> 6. A	122
Slika 24: Skupinsko delo Fran Milčinski: <i>Laži</i> 6. B	122
Slika 25: Pot otrok v <i>Potolčenem kramohu</i>	132

KAZALO UČNIH PRIPRAV

1. učna priprava: Hans Christian Andersen: <i>Cesarjeva nova oblačila</i>	111
2. učna priprava: Fran Milčinski: <i>Laži</i>	117
3. učna priprava: Lovro Kuhar – Prežihov Voranc: <i>Potolčeni kramoh</i>	123
4. učna priprava: Lovro Kuhar – Prežihov Voranc: <i>Potolčeni kramoh</i> ; Prežihov Voranc – življenje in dela	126
5. učna priprava: Josip Jurčič: <i>Kozlovska sodba v Višnji Gori</i> , humoreska; Josip Jurčič – življenje in delo	133
6. učna priprava: Po Ovidu: <i>Dedal in Ikar</i> , prva letalca, bajka	138
7. učna priprava: Janez Menart: <i>Kmečka balada</i>	144
8. učna priprava: Valentin Vodnik: <i>Moj spominik</i>	149
9. učna priprava: France Bevk: <i>Bedak Pavlek</i>	155

PRILOGA

1. Priloga na DVD: Video posnetek dveh učnih ur: Lovro Kuhar: *Potolčeni kramoh* in uprizoritve odlomka iz Levstikovega Martina Krpana.

IZJAVA O AVTORSTVU

Podpisana Olga Koplan izjavljam, da sem avtorica pričujočega magistrskega dela, ki sem ga napisala pod mentorstvom dr. Alenke Žbogar. Uporabljeni viri in literatura so navedeni v skladu z mednarodnimi standardi in veljavno zakonodajo.

Olga Koplan